Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Fra Skjerm klint til Verdens ende

200,-

Fra Skjerm klint til Verdens ende

Fra Skjerm klint til Verdens ende
© Hans Ole Christensen

Redaktionen afsluttet: Den 26/4 2012

Layout og tryk: PrinfoVejle - Jelling Bogtrykkeri AS

Omslag og øvrige illustrationer: Se billedliste side 168-171

Oplag: 200

ISBN: 978-87-995011-0-6

Udgivet af: Hans Ole Christensen, Saugstedlund 75, 5600 Faaborg
Tlf. 65 99 23 05. h-o-christensen@mail.tele.dk

Fondsstøtte:
Bente Klercke Fonden
Velux Fonden

Omslag:
Forside: Haraldhus ligger under "klint" – nedrevet i 1998.
Vandtårnet ligger under "ende" – sprængtes i luften 1976.
Lige til højre for kirkens kor ses to af de tre gravsten på vores familiegravsted.
Bagside: Sandbjerghuus lå bag bakken til højre for træerne. Se side 65.

Fra Skjerm klint til Verdens ende

Erindringer 1876-1908
v/Hans Chr. Christensen, Haraldhus, Jelling

– og hvad der siden hændte
v/Hans Ole Christensen,
barnebarn, f. 1939.

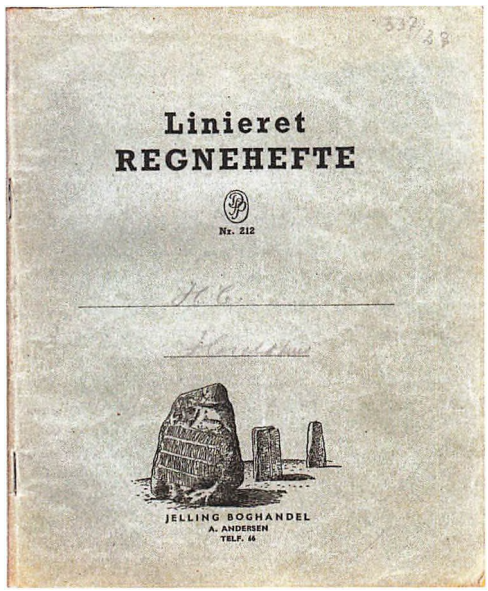

Siden 1955 har på Nationalmuseet henligget et maskinskrevet manuskript,
som følger retskrivningsreglerne fra 1948.
En tidligere, blyantsskreven kladde, beror i Lokalhistorisk Arkiv, Jelling.
Her finder man de oprindelige halv- og heljyske stavemåder;
som korresponderer bedst med skildringen af slægtens "ve og våde".

Indholdsfortegnelse

Forord 6

Indgang 7

Fars anetavle 9

Brødre og søstre 10

Farfars erindringer:
- *Navneregler* 12
- *Fordums Eje: Neder-Knabberup* 12
- *Skjerm Klint* 16
- *Den pæne Sten* 19
- *Efter 1864* 20
- *Sandbjerghuus* 24
- *Selvforsyning* 29
- *Søndag og Kirkegang* 30
- *Jul og Nytår* 33
- *Første Dage i Skolen* 34
- *Ud at tjene* 35
- *Lyn og Lam* 36
- *I Skole igen* 38
- *Støv og Tuberkler* 39
- *Skolefest* 41
- *Aanden fra 48* 42
- *De lyseblaa* 42
- *Koppekarantænestation* 45

TEMAER:

Håndværker:
- *For fynboer, fattigfolk og fanden* 55
- *Omstillingsparat håndværker* 56
- *Lysets engel* 60

Huse:
- *Huskøb med kurator* 62
- *Haraldhus* 64
- *Hartkorn forgår* 65
- *Hjerterum, biord* 66
- *Hus(e) forbi* 71

Skole:
- *Da skolegang var luksus* 72
- *Højskole, hjemlighed eller hovmod* 72

Ud- og indvandring:
- *Flugten til Amerika* 75
- *Grønnegade – Chicago* 77
- *Enevoldsens enkeltbillet* 82
- *Polakpigerne* 90

Politik:
- *Oldefar i 1864* 92
- *Bagsiden af medaljen* 94
- *Retsforbundets fald* 95

Religion:
- *Metodisme / Frelsens hær* 96

Fortidsminder:
- *Farfar og frilægningen* 98
- *Den store runesten* 107

Sygdom:
- *Tuberkulose, tidens svøbe* 117
- *Farfar på RH* 121
- *Farmor på Folkekuren* 124
- *Kampen mod kopper* 129

Tidens tant:
Farfar først med fjernsyn *131*
Hjemmefødingens jordomrejse *135*

"Mystik":
Gensyn *138*

Mærkedage:
Den 24/9 1849: Henrik Enevoldsens konfirmation *150*
Den 24/4 1857: Carolines konfirmation 151
Den 16/10 1903: Kirstine og Hans Christians vielse *152*
Den 26/11 1916: Maren og Henriks diamantbryllup *153*
Den 5/6 1917: Caroline og Jens Peters guldbryllup *154*
Den 29/12 1922: Caroline Dorothea Christensen, 80 ..... *156*
Den 14/4 1929: Hertha Christensens konfirmation *157*
Den 1/4 1966: Hans Christian Christensen, 90 ..... *158*

Fup eller fakta:
Hopballe, barber for Al Capone *160*
Hopballe – nazist? *161*
Dollars i grams *162*
Mette – pjæk *162*
Udrykning til Sahara *163*
"Bette – Knawerup" *164*
Farfars flag i fjernsynet *164*

Udgang 166

Billedliste 168

Den hellige grav 172

Fremtidsvision? 173

Skål, Gamle 174

Forord

Målet med denne bog er at berette om min farfar Hans Christian Christensen, hans liv, familie og samtid. Andre familiegrene er derimod behandlet mere sporadisk.

Den beskrevne tidsperiode er i princippet begrænset til tiden fra medio 1800-tallet til medio 1900-tallet. Nogle emner er dog ført helt up to date.

Jeg har valgt at inddele stoffet både kronologisk og tematisk. Æret være den, der tænker ilde herom.

Nogle vil mene, at jeg som læge har vægtet de medicinske aspekter for højt, men hvis jeg havde en baggrund som VVS' er, ville jeg nok også have skrevet mere om konstruktionen af pumper før og nu!

En hel del viden om familien kan man opnå via studier af folketællinger, kirkebøger og lokalhistoriske værker samt ved arkiv- og museumsbesøg. Søgning på internettet har også ydet væsentlige bidrag.

Jeg haft det privilegium at have adgang til et alsidigt materiale i Jellings lokalarkiv samt i "Familiearkivet"; og jeg har yderligere kunnet lukrere på både min fars og farfars barndoms- og ungdomserindringer.

Jeg håber, mine tegninger gør fyldest. Jeg har især forsøgt at undgå anakronismer.

Jeg har ikke kunnet eftervise alt; sådanne ikke fuldt verificerede oplysninger har fundet plads i et særligt "fup – eller fakta" afsnit.

Tak for samarbejdet til alle gamle, og – ikke mindst – nye kendinge, familie eller ej.

Jeg skylder her især at fremhæve hjælpen fra Mary Hopballe (direkte efterkommer af min oldefar, Jens Peter Christensens storesøster, Sørine). Hun er en ihærdig slægtsforsker og har bidraget med dette, samt med en højst nødvendig billedbehandling.

Teksten på de tonede sider er begået af undertegnede, også det med småt.

Jeg håber, læseren finder bogen relevant og interessant.

Velkommen til!

Hans Ole Christensen

Indgang

Min far, Emil Enevold Christensen, ses her, 12 år gammel, på omslaget til billedbogen for årene 1900-1960: "En vandring gennem det gamle Jelling", der udkom i 1990. Han optræder tillige inden i denne bog, på s. 103, som 2-årig, foran det nybyggede "Haraldhus".

Emil udgav som 80-årig i 1988 sine barndomserindringer: "Vi legede på Danmarks Dåbsattest", med illustrationer ved Henry Bayer.

Han fortæller blandt andet om sine oplevelser med storke, dyr og mennesker på Landstingsmand Ejsings gård, Mosevang.

Her startede hans karriere med sæsonarbejde i mosen. Som 12-årig blev han så betroet det spændende hverv, det var som kusk at køre tørvene på enspænderslæde hen på en tørreplads. Han avancerede året efter til at være fast mand på gården året rundt, og han blev i pladsen i 4½ år. På sigt blev han dog ikke landmand, men skolelærer.

Han var en god fortæller, og resten af sit liv fortalte han sine egne børn – og også sine skoleelever – om episoder fra de unge år hos Ejsing.

Emil, hvor det sker.

Da førnævnte bog udkom, fik jeg mit eget dedikerede eksemplar, som jeg gemte af vejen. Mine interesser lå egentlig andre steder!

Først, som knap 72-årig, genfandt jeg bogen, læste den og oplevede et deja-vu. Dette gav så stødet til at låne *farfars* barndomserindringer på Nationalmuseet og til udgivelsen af nærværende udgave af disse, suppleret med farfars manddomsværk – med hånd og ånd.

"Familjen mener, jeg har
fået "kuller", men
jeg skuer bare min far
over skulderen;
han pløjed' sin fure,
han så sig tilbage
- dog kun con amore.
Der er dog den hage,
at anernes vilkår:
var sygdom og armod;
men læren, Emil får
(af måden, de ta'r mod
fiasko og bagslag),
er*: "På'en igen, du";*
- vi glemmer vor afsmag
for slagord og genbrug!"

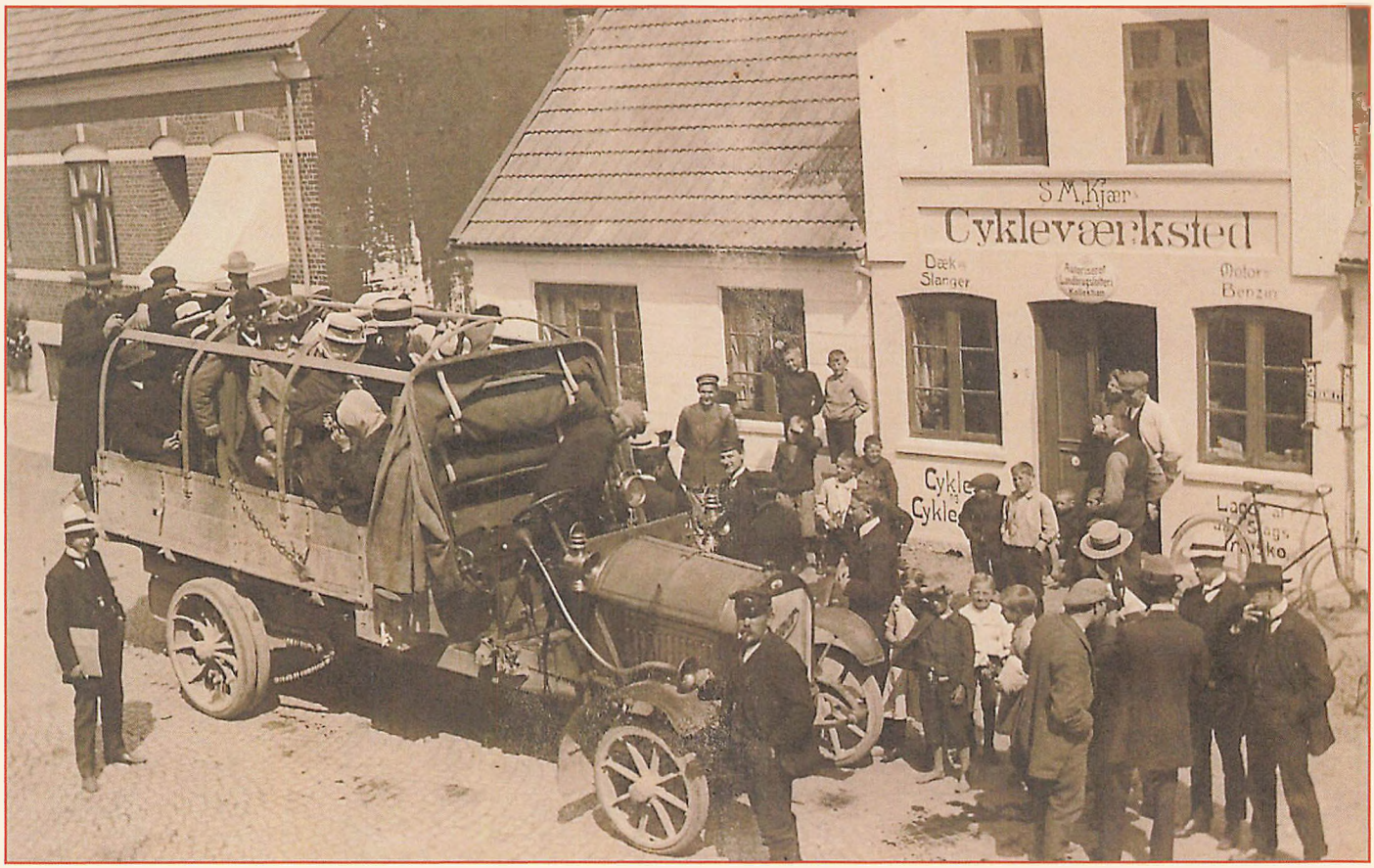

Jelling anno 1920.

Fars anetavle

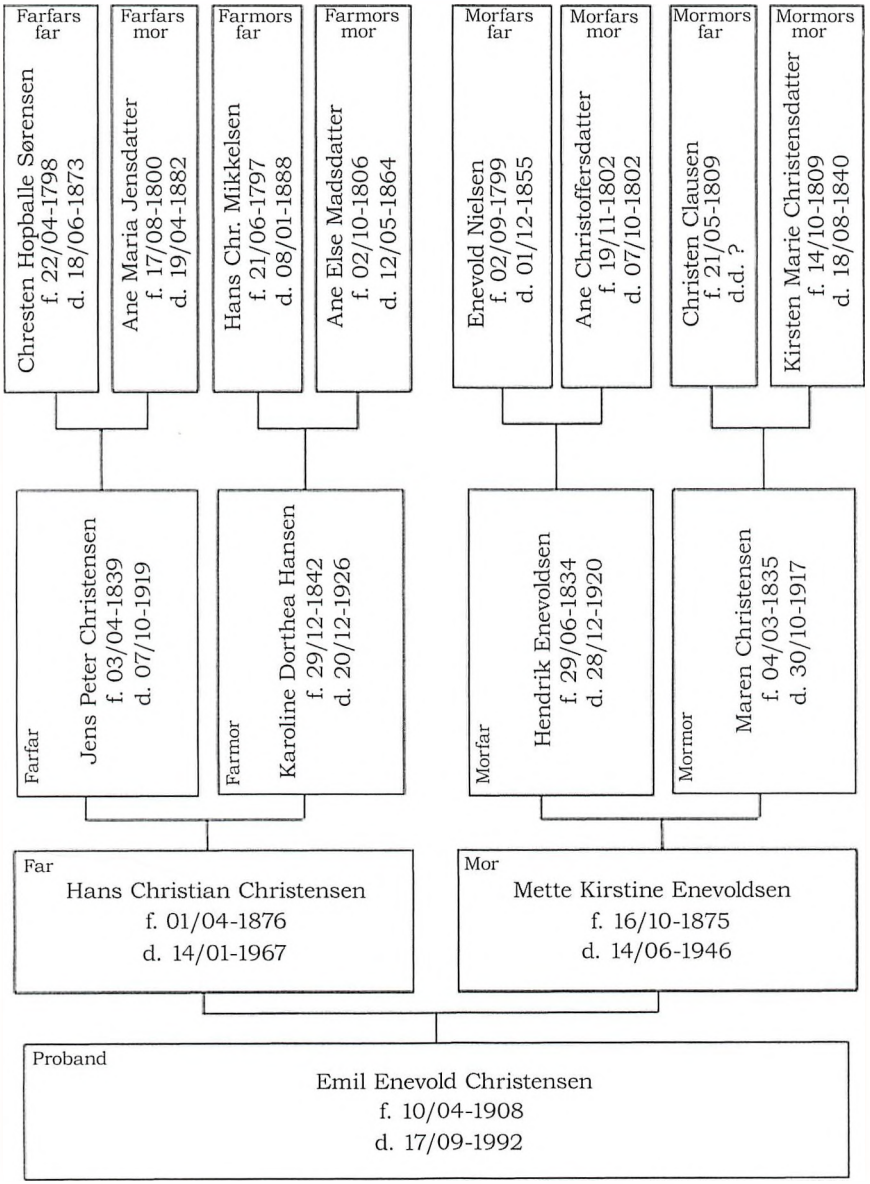

Brødre og søstre

Oldefar, Jens Peter Christensens✧ søskende:
1: Sørine Marie Christensdatter, f. d. 19. oktober 1824 – d. d. 15. marts 1883
2: Ane Jensine Christensdatter, f. d. 16. juni 1826 – d. d. 10. november 1896
3: Søren Peter Christensen, f. d. 8. juni 1828 – d. d. 9. februar 1906
4: Marie Sophie Amalie Christensdatter, f. d. 30. august 1830 – d. d. 23. april 1884
5: Jens Peter Christensen✧, f. d. 3. april 1839 – d. 7. oktober 1919
6: Anne Mette Christensen, f. d. 3. april 1839 – d. d. 26. november 1839

Oldemor, Caroline Dorothea Hansens✧ søskende:
1: Anna Johanne Hansdatter, f. d. 7. april 1826. (D. a. Wilhelmine Andersdatter, d. d. 13. februar 1830).
2: Mads Andreas Hansen, f. d. 13. januar 1831
3: Wilhelmine Hansen, f. d. 13. december 1832
4: Dorthe Hansen, f. d. 25. februar 1835
5: Mikkel Christian Hansen, f. d. 26. februar 1836
6: Anders Hansen, f. d. 28. juli 1838
7: Niels Hansen, f. d. 27. oktober 1839
8: Caroline Dorothea Hansen✧, f. d. 29. december 1842 – d. d. 20.december 1926
9: Peder Carl Hansen, f. d. 9. december 1845

Farfar, Hans Christian Christensens✧ søskende*:
1: Else-Marie Christensen, f. d. 7. maj 1868 – d. d. 5. august 1899
2: Kristine Christensen, f. d. 5. september 1870 – d. d. 5. august 1893
3: Chresten Hopballe Christensen, f. d. 28. april 1873 – d. d. 25. august 1956
4: Hans Christian Christensen✧, f. d. 1. april 1876 – d. d. 14. januar 1967
5: Ane Mette Christensen, f. d. 23. september 1878 – d. d. 19. december 1955

6: Peter Severin Ingemann Christensen, f. d. 3. januar 1881 – d. d. 14. dec. 1961
7: Jensine Karoline Christensen, f. d. 21. august 1883 – d. d. 28. november 1916
8: Kristiane Christensen, f. d.15. maj 1887 – d. d. 2. august 1891

Farmor, Mette Kirstine Enevoldsens✧ søskende:
1: Kristine Marie Enevoldsen, f. d. 31. december 1856 – d. d. 8. januar 1857 (kighoste)
2: Kristine Marie Enevoldsen, f. d. 4. maj 1858
3: Ane Enevoldsen, f. d. 28. juli 1860 – d. d. 13. april 1924
4: Lise Enevoldsen, f. d. 19. marts 1863
5: Chresten Nielsen Enevoldsen, f. d. 25. januar 1866
6: Johanne Marie Enevoldsen, f. d. 4. marts 1868 – d. d. 25. februar 1869 (mæslinger)
7: Johannes Enevoldsen, f. d. 25. oktober 1870 – d. d. 14. februar 1943 (USA)
8: Antoinette Maria Enevoldsen, f. d. 29. marts 1873
9: Mette Kirstine Enevoldsen✧, f. d. 16. oktober 1875 – d. d. 14. juni 1946
10: Ane Kathrine Enevoldsen, f. 10. april 1879

Far, Emil Enevold Christensens✧ søskende:
1: Karoline Dorthea Christensen, f. d. 20. juli 1904 – d. d. 14. juni 1994
2: Emil Enevold Christensen✧, f. d. 10. april 1908 – d. d. 17. september 1992
3: Emma Marie Christensen, f. d. 29. september 1910 – d.d. 13. december 1997
4: Hakon Enevold Christensen, f. d. 9. august 1912 – d. d. 5. april 1998
5: Hertha Marie Christensen, f. d. 20. april 1915 – d. d. 18. oktober 1997

*): Nr. 1, 2, 7 og 8 døde af brystsyge = svindsot = tuberkulose.
Nr. 1 døde 31 år gl. og blev begravet på Skibet kirkegård; og nr. 2 var 22 år, nr. 7 var 33 år, nr. 8 var 4 år, da de døde og blev begravet på Jelling kirkegård. Min fars bemærkning i sine erindringer, s. 14: "de tre døde ganske små", er således ikke korrekt. Emnet har formentlig været tabu.

Farfars erindringer

Navneregler[1)]

Jeg er født d. 1. April 1876 på Jelling Mark og blev døbt i Jelling Kirke:

Hans Christian Christensen.

Det var min Morfars Navn jeg fik.

Den Gang blev det anset for en stor Skam, hvis Bedsteforældrenes Navne ikke blev overført på Børnebørnene saa snart som mulig og i den rette Følge. Det vil sige: De der var døde skulde opnævnes først, og Faderens Familie før Moderens.

Disse Regler kunde ofte volde slemme Bryderier.

Med min ældste Søster gik det nemt nok; eftersom begge Bedstemødre var døde, fik hun deres Navn og kom til at hedde Else-Marie.

Næste Gang skulde Farfar, Chresten Hopballe, saa nævnes op. Men da Nr. 2 ogsaa blev en Pige, og begge disse Navne er vanskelige at overføre på en Pige, maatte de nøjes med at kalde hende Kristine.

Nr. 3 blev heldigvis en Dreng, og saa blev der Plads til det fulde Farfar - Navn, Kresten Hopballe.

Jeg, som Nr. 4, fik naturligvis saa Morfars Navn. Morfar, Hans Chr. Mikkelsen, boede i Høxholt (Hover Sogn). Han blev 90 Aar, inden han døde.

Min mor, Karoline Dorthea, f. Hansen, er født d. 29. December 1842.

At disse Slægtsregler kunde give sig Udslag paa flere Maader skal lige nævnes. Engang jeg var sammen med Mor og Bror Hopballe hjemme i Høxholt for at besøge Morfar, gav han mig en hel Sølvkrone. Hopballe maatte nøjes med en Femogtyveøre.

Fordums Eje: Neder-Knabberup

Min Far, Jens Peter Christensen, er født d. 3. April 1839 paa Gaarden Neder-Knabberup, Skibet Sogn. Neder-Knabberup er en gammel Slægtsgaard. Det var den første Gaard i Skibet Sogn, der købte sig fri un-

1: Jf. min far, Emil Enevold Christensens, anetavle, s. 9.

Neder-Knabberup, 1921. Fra venstre: Anna Albrektsen, tyende – Gerda Christensen, datter – Hans Petersen, tyende – Dorthea Christensen, husmoder – Laurits Christensen, søn – Chresten Hopballe Christensen, husfader.

der Godset Lerbæk efter Stavnsbaandets Løsning.

Neder-Knabberup er gaaet i Arv fra Fader til Søn siden 1740.

Ejerlisten ser saaledes ud:

- Knud Sørensen: 1740 - 1770
- Anders Knudsen: 1770 - 1793
- Søren Andersen[1]: 1793 - 1822
- Christen Hopballe Sørensen[2]: 1822 - 1852.
- Søren Peter Christensen, (g. m. Barbara Andersen Ladegaard fra Andkjær) 1852 - 1892.
- Chresten Hopballe Christensen, g. m. Dorthea Lind fra Rugsted, fra 1893.
- Laurits Lind Christensen var den sidste af Slægten, der ejede Neder-Knabberup.

Min Farfar, Chresten Hopballe Sørensen, ejede altsaa Neder-Knabberup fra 1822 - 1852. Men for godt en Snes Aar siden[3] gik Gaarden ud af Slægtens Eje.

1867. S.P.C. Søren Peter Christensen. B.L.C. Barbara Ladegaard Christensen.

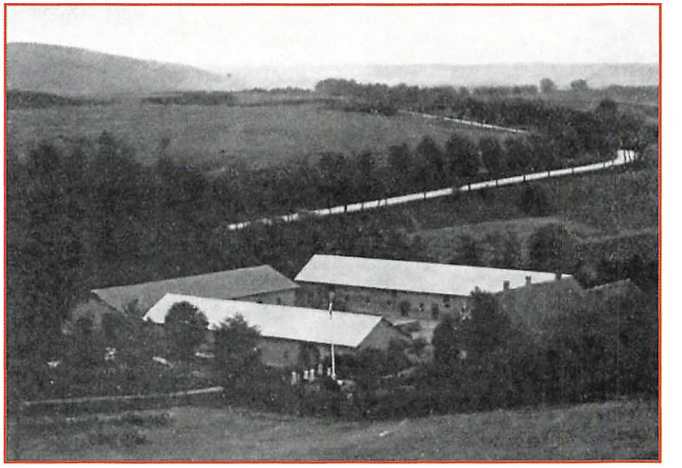

Neder-Knabberup, 1914. Til venstre for flagstangen ses gårdens beboere en miniature.

1: Købte sig fri af Lerbæk og fik status som selvejer.
2: Var den første, der plantede dér på egnen, hvorfor Vejle Amts ældre landøkonomiske Selskab tildelte ham et Hædersbæger af Sølv i 1860.
3: Dvs. i ca. 1933, idet Hans Christians erindringer jo indkom til Nationalmuseet i København i 1955.

Karet, kusk og krikke, 1919.

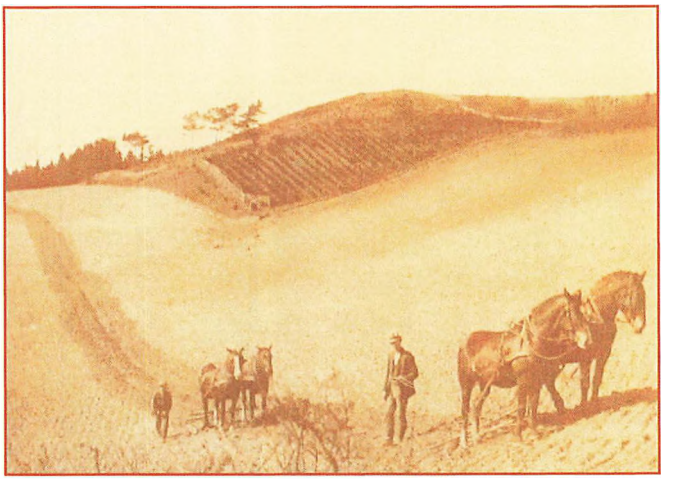

Markarbejde, 1926.

Et andet kært Slægtsminde er ogsaa gledet ud af Slægtens Eje. Det er den store Sølvkande fra Neder-Knabberup, som Nationalmuseet maatte give 6600 Kroner for paa en Auktion.

Paa øverste kant er Indgraveret: "Maren Sørensdatter. Denne er mig foræret af min Beste Fader Chresten Haabballe i Neier-Knawerup den 7. Juli 1797".[4 a, b, c)]

4a: Jf. "Beretningen om en sølvdrikkekandes vandring fra Knabberup til København", v. Christine Lind Christensen, Knabberup. Vejle Amts Årbog 1990, s. 24-43.

4b: Regnestykke nr. I: Hammerslaget faldt ved: 6.600 kr. + 12,5 % moms = 7.425 kr. En skorstensfejers årsløn før skat var i 1931: 3.300 kr.; i 2011: 336.000 kr. Hvad var prisen i nutidspenge? Facit: ca. 800.000 kr.

4c: Hans Christian tog en rejse for fra Haraldhus til Nationalmuseet, ene og alene for at tage Knabberup-kanden i øjesyn. Der udspandt sig flg. samtale: "Mo a håll ve'en?". "Beklager, hr. Christensen".

Skjerm Klint

Mine Forældre blev gift d. 5. Juni 1867, og de købte en lille Gaard 3 Km. Vest for Jelling.

Far mente, at Ejendommen havde et Navn: "Sandbjerghus". Men det har jeg ikke haft Lejlighed til at se i offentlige Papirer.

Omgivelserne svarer ellers godt nok til Navnet, idet Gaarden ligger lige ved Foden af Skjerm Klint: fire lynggroede Bakker, der flere Gange er omtalt i Historien.

Det var bl.a. her, Frode Fredegod lagde sin Guldring ved alfar Vej.

Denne alfar Vej er den gamle Hærvej fra Nørrejylland til Tønder. Vejen snor sig langs med Foden af Skjerm Klints Vestlige Side.

Syd om Skjerms Klint gik tidligere Vejen fra Skanderborg til Ribe, paa hvilken Valdemar Sejr red fra alle sine Følgesvende imod Dronningen, Dagmar, som laa "udi Ribe syg" og døde i Barselsseng d. 24. Maj 1219.

Øst for Skjerm Klint løber en lille Bæk, som har sit Udspring 3 Km. længere mod Øst og dér er Skelgrøft mellem Jelling og Kollerup Sogne. Forbi Skjerm Klint fortsætter Bækken mod Vest og løber sammen med et andet Vandløb, og den hedder herpaa Kidde Bæk. Denne Bæk løber videre i Vestlig Retning og bliver til Omme Aa.

Om Sommer bliver Bækken ved Skjerm Klint tør, men Efteraar og Vinter risler Vandet ud over en smal Engstrimmel. Og naar Frosten kommer, laver Isen der de dejligste Glidebaner, som raske Børn altid er glade for. Nogle faa Favn udenfor vor Lade, er der en Lavning i Engen. Her kunde vi rigtig faa Fart paa Isslæden. Skøjter havde vi ikke, de var alt for dyre; men det gik ogsaa godt paa de efterhaanden glat slidte Træskoringe og paa Isslæden.

Indkjørslen til mit Fødehjem sker fra den gamle Hærvej. Midt imellem de fire Sandbjerge gaar Vejen op over Sandbjergets Vestside, nedad Bjergets Østside, og

Den gamle hulvej, set fra øst.

her ligger Gaarden saa, godt i Læ, skjermet af Klinten, mod den stride Vestenvind.

Nabogaarden mod Nord hedder Klintholm, og en mindre Ejendom i Sydvest hedder Klinthuset, se s. 65.

Disse Omgivelser, synes jeg, peger alle i den Retning, at man i gamle Dage let kunde finde paa at kalde mit Fødehjem Sandbjerghus.[5)]

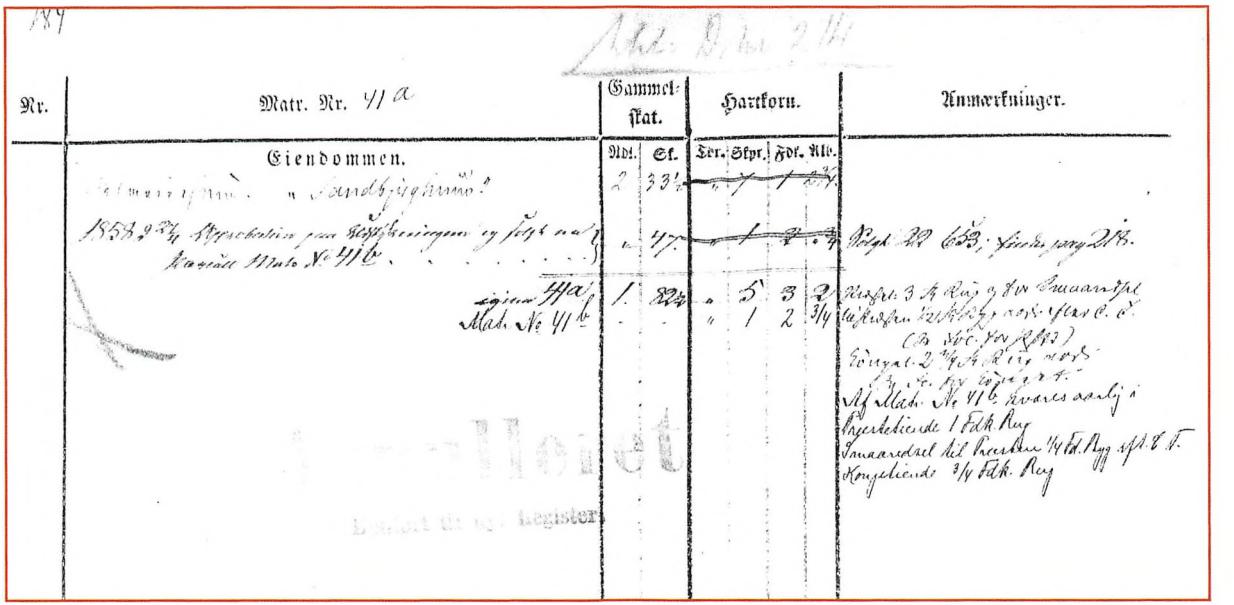

Papir angående Sandbjerghuus.

5: Papirer på Landsarkivet for Nørrejylland bekræfter, at Hans Christians fødehjem hed: "Sandbjerghuus".

C.A. Thyregod skriver i en af sine Fortællinger, "Røverpigen fra Jelling Hede":

"Jelling Hede var for et Par Menneskealdre siden en øde og lynggroet Slette, hvorimod den nu er et veldyrket og tæt bebygget Landstrøg. I hin Tid var der dog et enkelt Hus, der stod halvt skjult bag de Forhøjninger, der kaldes Skjerm Klint, og som antages at være Levninger af en Skanse fra Krigen mellem Kong Niels og Erik Emune. Boligen kaldes Klinthuset".

Jeg nævner dette, fordi C. A. Thyregod, og med ham andre, antager, at Skjerm Klint er Levninger af en Skanse. – Det kan ikke være rigtig. Skjerm Klint er Naturdannelse, velsagtens fra Istiden. Bankerne er ren Sand, som bruges i Cementindustrien. Mursandet til Jelling Seminariums Ombygning i 1885 blev leveret fra Skjerm Klint.

Desuden husker jeg en personlig Oplevelse, som jeg gerne vil fortælle.

Klinthuset*, som laa paa Skraaningen af den sydlige Sandbanke, eksisterer ikke mere, og Jorden, ca. 3 Tdr. Land, er nu lagt ind under mit Fødehjem; det var den ikke, da Far købte Sandbjerghus.

Klinthuset var da nærmeste Nabo, og vi Børn legede godt sammen, baade Sommer og Vinter. Var Slædeføret godt, kunde vi være en hel Snes Unger fra Omegnen samlede der. Vi rutschede paa Slæder 50 M. eller længer ned ad Skjerm Klints stejleste Banke, – hvis vi da ikke forinden væltede.

Om Sommeren legede vi i Sandgraven. Digesvaler fløj lystig ind og ud af deres huller i de stejle Sandvægge.

Vi vilde selvfølgelig gærne set deres Reder; men Fuglene skulde nok sørge for at bygge paa de mest utilgængelige Steder, og hvor Revlerne i Sandet var bedst eg-

*: ***Beenradts bedrifter:***
Vedr. matr. nr 43 a = Klinthuset = Faarehuset: Her boede en røverfamilie i årene 1825 – 31; dvs. en menneskealder før naboejendommen, 41 a + b, købtes af Jens Peter. Røverfamilien er beskrevet af C. A. Thyregod i fortællingen: "Røverpigen fra Jelling hede, efter samtidiges meddelelse". Hun hed i virkeligheden Ane Marie Christensdatter og var gift med bissekræmmeren Steck. Ane Maries mor, Annecken, var datter af bonden Christen Pedersen fra Hopballe og havde været så uheldig at gifte sig med en hr. Peder Beenradt. Han og hans to bødre havde tater blod i årerne og angiveligt et "skummelt udseende". De tre begik talrige landevejsrøverier på Hærvejen. Frode Fredegods tid var forbi!
Kilde: Jens Heltoft: Fra Jelling by og hede, Vejle Amts Årbog 1978, s. 84-88

ned dertil. Desuden laa Rederne dybt inde i Sandbanken, og kun naar der skete et Sandskred, kunde Rederne blive blottet. Ellers morede vi os med at grave dybe Huller i det løse Sand. Saa skulde Een springe ned i Hullet, og Sandet blev fyldt ned om Benene og stampet godt fast. Det gjaldt saa om ved egen Hjælp at komme op igen. Der var dog ingen, der holdt af at blive begravet længere end til Knæene.

Den pæne Sten

Der var ikke mange Sten i Sandet, men en Dag fandt vi alligevel en stor rund "Sten". Den var ikke ret tung, skønt den var større end en knyttet Mandsnæve.

Da den havde ligget og tørret, og Sandet faldt af, begyndte røde og gule Farver at glimte i Solen. En saa pæn Sten havde vi aldrig før set. Den maatte undersøges; vi prøvede at knuse den med Spaden og det lykkedes – desværre.

Vi delte broderlig Stumperne og kaldte dem vore pæne Sten, indtil Far en dag fik dem at se. Han prøvede at gnide Stenen, jo, den kunde løfte et Haar og lignende: det maatte jo være Rav.

For en Sikkerheds Skyld lod Far Seminarielærer Ibsen i Jelling se paa Sagerne.

Den pæne sten.

Og han var straks klar over, det var virkelig fin Rav.

En Prøve blev sendt til København, og der kom Tilbud om Køb. Havde vi ikke slaaet den ualmindelig store Ravklump i Stykker, kunde Ejeren have faaet 200 Kr. for hele Klumpen.

Vi fik lov til at beholde to smaa Stumper, hvoraf mine to ældste Søstre fik lavet et Ravhjerte.

Jeg mener, dette Ravfund beviser, at Skjerm Klints Banker aldrig er blevet opkastet til Skanse. Saa store Ravklumper findes ikke i opgravet Jord.

Efter 1864

Far var med i Krigen 1864, og han havde jo sin Krigsmedalje, – Femøren – som han kaldte den, naar han tog den paa ved særlige Lejligheder; for eksempel ved en Krigskammerats Begravelse eller Guldbrylluppet i 1917.

Da han blev ældre, fik han Veterangaven: 100 Kr. aarlig.

Far var en god Fodgænger. Da Krigen sluttede, gik han i eet Stræk uden Hvil fra Odense hjem til Neder-Knabberup, 3 Km. Vest for Vejle.[6)]

Jeg tør nok sige, Far elskede sit Fødehjem, Neder-Knabberup, med den smukke Beliggenhed i Vejledalen. Store Engstrækninger og høje Banker mod Nord, hørte under Gaarden*, se side 23.

Jens Peter Christensen, 1864.

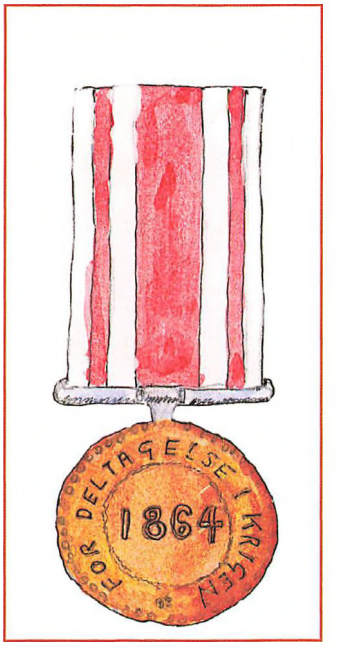

Erindringsmedalje.

6: ***Med oldemor in mente:***
En fælles, følsom fodrejse blev foretaget af den aldrende farfar, Jens Peter Christensen, og hans 11 – årige barnebarn, Emil. På vejen mødte de en ungdomsven til Jens Peter: - "Du fik jo Karoline. Hun var sgu en rask pige både til arbejde og i en dans". – "Det er hun pinde endnu, at sige til sit arbejde. Spjættet er jo gået lidt af hende." – "Kan du huske, da vi dansede "Den toppede høne" med Sine og Karoline. Det er sgu nogen dage siden". – "Ja, Fanden gårlme. Det var før vi blev gift, mutter og mig. Og vi havde guldbryllup for tre år siden".
*): Se også s. 26.
Kilde: "Vi legede på Danmarks dåbsattest", s. 38-42, v. Emil Enevold Christensen.

Ogsaa den senere berømte "Himmelpind", som en original Musiker, Frederik Iversen, forstod at udnytte turistmæssig, hørte til Gaarden, se s. 22.

Paa Toppen af Himmelpind lod Fr. Iversen lave en stor Cementsten, hvorpaa læses:

"Vil du kvæge Sjæl og Sind
Se dig ud fra Himmelpind:
Eng og Skov og By og Fjord
Dejlig er Guds grønne Jord" [7]

At Far var slægtskær, for ikke at sige slægtsstolt, kan vi se af vore Navne.

Vi er otte Søskende, tre Drenge og fem Piger, der alle bærer Slægtens Navne.

Min yngste Bror, Peter Severin Ingemann, er opkaldt efter Fars Farbror, Peter Kusk, og hans Kone, Sørine, som boede ved den gamle Hærvej lidt Nord for Skjerms Klint. Navnet Ingemann er efter Mors Familie.

Men, at der saaledes boede Familie i Nærheden, har sikkert været medvirkende til, at Far købte Sandbjerghus. Peter Kusk var 1880 en meget gammel mand, men jeg kan lige huske, naar han besøgte os. Engang havde han en Spiseske med, som han selv havde lavet af Benved. Han var altsaa "smaakring" – eller fingernem, som man sagde.

En anden Gren af Slægten var Jens Peter o´ æ´ Bank. Om hans Far, Niels Jensen (Tørskind) fortælles:

Da han kom og købte Gaarden o´ æ´ Bank, for 2600 Daler i Sølv, havde han næsten slidt Skindet af Nakken ved at slæbe den tunge Pengesæk den lange Vej fra Tørskind til Jelling Mark.

Som før nævnt blev mine Forældre gift d. 5. Juni 1867 i Hover Kirke. Jelling-Hover Sogne var indtil for en halv Snes Aar siden eet Pastorat. Den berømte Præst og Seminarieforstander H.J.M. Svendsen havde

7: Om Himmelpind:
Fr. Iversen købte Himmelpind af Laurits Lind Kristensen, Neder-Knabberup, d. 19/1 1929. Rimsmeden var en anden end Fr. Iversen, som til gengæld selv bl.a. komponerede den kendte "Trædballehuspolka".
Den besøgende havde endvidere mulighed for at at nyde synet af indestængte løver, i et bur på Himmelpindens top. Under henvisning til pladsmangel blev de i 1971 deporteret til Givskuds savanne, hvor de efter sigende trives godt.

Kvægende kvinder.

Himmelpind.

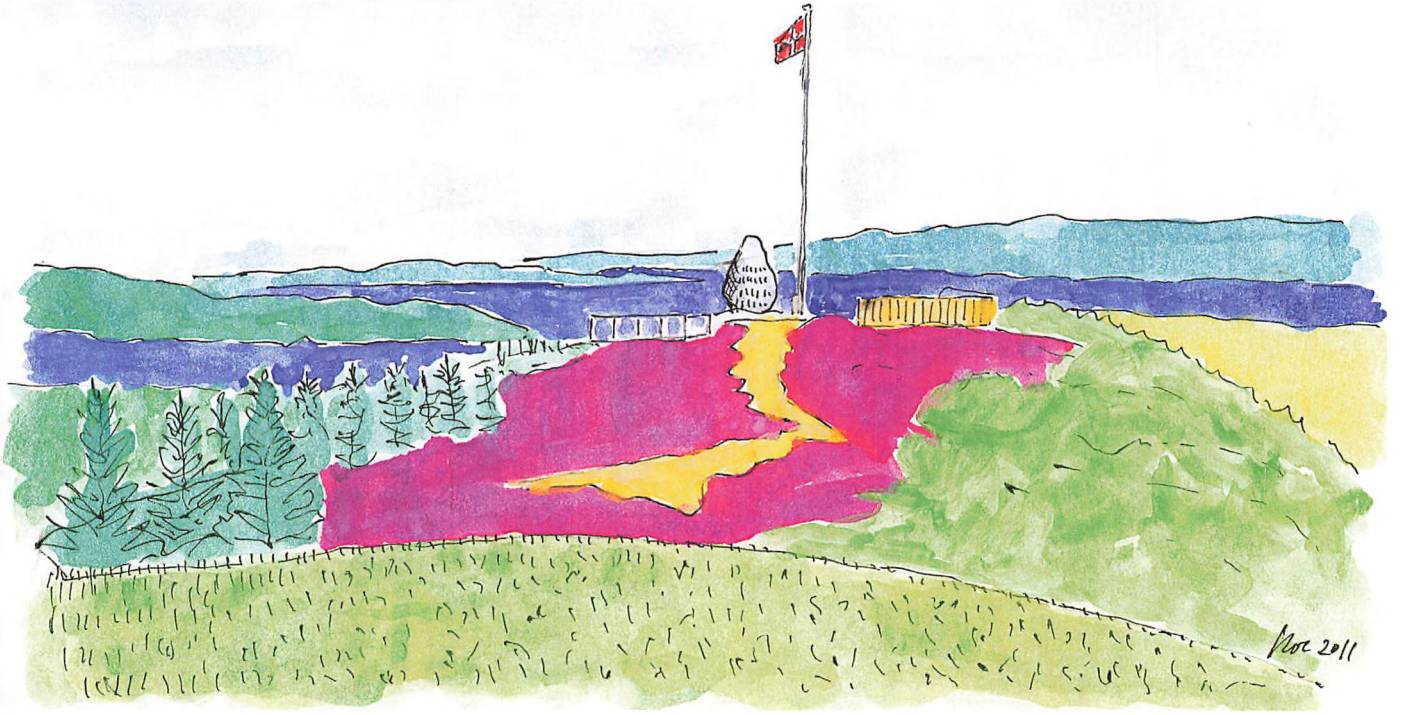

konfirmeret Mor, og hun glemte aldrig sin Konfirmationsforberedelse (se s. 30, 151); saa det var jo naturlig, at hun ønskede, at han ogsaa skulde vie hende. Far var 28 Aar og Mor 25, da de flyttede ind i Sandbjerghus, hvor de nu skulde prøve at bygge et Hjem.

Mørke Skyer fra 64 hang endnu i Luften. Næsten på alle Områder laa Fremtiden i Støbeskeen: National, politisk, økonomisk, kristelig.

– Hvad skulde man tro, og hvad skulde man gøre?

Var det Nat med Danmark?

Højre og Venstre, hvor skal vi hen?

– Kan vi leve af Landbrugsskole og Futmælk?

– Gudelig Forsamling og Højskole?

Alt dette skal der ikke skrives om her. Det er der talt og skrevet Aviser og Bøger om i læssevis.

Men jeg vil gerne prøve, saa godt jeg nu husker, at fortælle Smaaglimt af, hvad jeg har hørt, set og oplevet under den Tids Forhold.

: Uddrag fra "Danske Gaarde", II. Samling, v. J.C.B. la Cour, 1914:

"Matr. Nr. 2a m. fl. af Neder – Knabberup. Hartkorn 7 Tdr. 4 Skpr. 2 Fdkr. ¾ Alb. Ejendomsskyld 45.000 Kr. Brandassurance for Hovedb. 5000 Kr., for Avlsb. 11.800 Kr.
Gaardens samlede Areal 106 Tdr. Ld., deraf Ager 42, Eng 30, Mose 10, Skov 20, væsentlig ubebenyttet Areal 3, Have og Gaardsplads 1.
Agermarken drives i en 8 Marksdrift med Helbrak, 1 Roeafgrøde og 2 Græsmarker. Jordens Bonitet er en Del uensartet, dels stærk Lerjord paa Lerunderlag, dels god Muld paa blandet Underlag af Ler og Grus.
Besætningen bestaar af 14 Malkekøer foruden 18 Stkr. Ungkvæg og Kalve, 2 Tyre, 5 Heste, 2 Plage og Føl samt 4 Faar. Sidste Aar solgtes 16 Fedesvin. Kvægbesætningen, der er af rød dansk Race, vedligeholdes hovedsagelig ved eget Tillæg. Saavel Heste- som Kvægbesætningen er gamle Stammer paa Gaarden, og den sidste er flere gange præmieret i Samlinger.
Neder-Knabberups Beliggenhed er meget smuk; Gaarden er omgivet af en køn Have, der kun er adskilt fra Skoven ved et stykke Agerjord. Fra "Himmelpind", en Bakke midt i Gaardens Skov, er der en vid Udsigt over den kønne Omegn. Gaarden ligger paa sin oprindelige Plads umiddelbart N. for Vejle – Varde Landevej 3 Km fra Vejle St. Af Engen ligger 5 Tdr. Ld. Ø. for Gaarden og er Overrislingseng af god Beskaffenhed; Resten ligger samlet ved Markens S. Side og er dels Overrislingseng, dels Natureng. Gaardens Skov ligger over Højderne N. for Gaarden, og dens Bestand er hovedsagelig Gran."

Sandbjerghuus

Det var intet Slot, da Far og Mor flytter ind; men der var da 3 Huse med Straatag. Murene var kalket, Stuehuset mat Okkergul. Det laa imod Øst. Stalden mod Syd og Laden i Vest. Der var ingen Besætning eller Avlsredskaber, men Plads til begge Dele.

I Stalden var Plads til 4 Køer og 1 Hest. De stod med Hovederne tæt mod Ydermuren, saa der var ingen Fodergang foran. Bag Køerne var et Rum til et Par Grise eller Faar, og over Svinelejet en stor Trækasse, hvor en Snes Høns kunde sidde varm om Vinteren. Ogsaa i Gaarden var der Plads til en Mødding og uden for Gaarden 20 Tdr. Land at sprede den ud over,

Sandbjerghuus.

naar den blev for stor. Gaarden var brolagt med toppet Stenpikning, 3-4 Alen ud fra Husene, dog lidt bredere fra Stuehuset ud til Møddingen; Der kunde køres rundt i Gaarden med Hest og Vogn, men Vognen kunde ikke vendes inde i Gaarden.

Kom man indenfor i Forstuen, var Gulvet af samme Stof som udenfor, ligesaa i Bryggerset til venstre.

I Forstuen stod Stigen til Loftet, men Loftslemmen var der ingen anden end Far der kunde faa op, - og saadan skulde det nu være. – Vi Børn fik aldrig lov til at komme paa Loftet, uden Far var med; det kunde koste Liv og Lemmer at falde ned paa den haarde Stenpikning.

I Bryggerset var en lav aaben Skorsten med Fyrsted og bag ved denne Bageovnen til 3 Skp. Rug og et Par Sigtebrød. Til Julen en ekstra Bagning med halvt Flormel og til sidst Pebernødder, som vi Børn fik lov til at kravle ind og rage ud.

Fra Forstuen var der Indgang til Køkken. Her var Gulvet af gule Mursten. Et ret stort Vindue vendte ud mod Gaarden med et smalt Bord foran. Også her var aaben Skorsten, ret rummelig, saa Pande og Gryde kunde staa Side om Side, enten paa en Jerntrefod eller hænge i Kæder fra en indmuret Jernstang i Skorstenen. Fyret kunde jo gøres lille eller stor efter Ønske. Vilde man undgaa at faa alt for megen Sod i Maden, maatte der stadig være Laag over Gryden, ogsaa naar der rørtes i den.

Til Natten blev Ilden raget – d. v. s. paa de sidste Gløder paa Skorstenen blev der lagt 2-3 Tørv, og saa blev det Hele dækket over med Aske. Saa kunde der være Ild om Morgenen , og man sparede de dyre Tændstikker. Det var ikke Tordenskjold Tændstikker i Æsken, vi havde den Gang. Vore Svovlstikker var pakket ind i graa Papir, ligesom de Sømpakker, man nu køber. Paa Pakken var klæbet en Strygeflade. Det var ellers ikke nødvendig, for Svovlstikkerne kunde stryges alle Vegne. Et rask Strøg på Buksebagen gik udmærket. Men Svovlstikkerne blev gemt, saa Børn ikke kunde naa dem. – Det var farlig Legetøj.

Fra Køkken var der Adgang til Spisekammer og Mælkestue; her var Gulvet gule Sten. Naar Frosten trængte ind og satte Is på Mælkefadene, blev der lagt Gløder i en Gammel Gryde og sat herind om Natten. Det var Stuehusets Vestside.

Fra Køkken kommer man ind i Stuen. Paa Venstre Haand er der to store Alkovesenge, som staar med Fodenderne mod hinanden. Alkoven er skildt fra Stuen ved høj Panel, der naar op til Loftet. Og et blomstret Omhæng foran (Portière). Sengene er brede og lune, især efter Bagning i

den store Ovn, for Ovnvæggen er Alkovens Inderside. Der kan ligge 3-4 Børn i hver Seng, men saa maa den ene ligge i Fodenden. Stuen har Husets eneste Fjælgulv. – Den bliver hvidskuret og strøet Sand paa. Vi beholdt Træskoene paa, – ogsaa naar vi var inde. Hvis de da ikke var alt for møgbeskidte, eller om Vinteren havde alt for store Sneklumper.

Her er ogsaa Husets eneste Kakkelovn med Kogeindretning, hvori der ogsaa kunde bages en dejlig Grydekage.

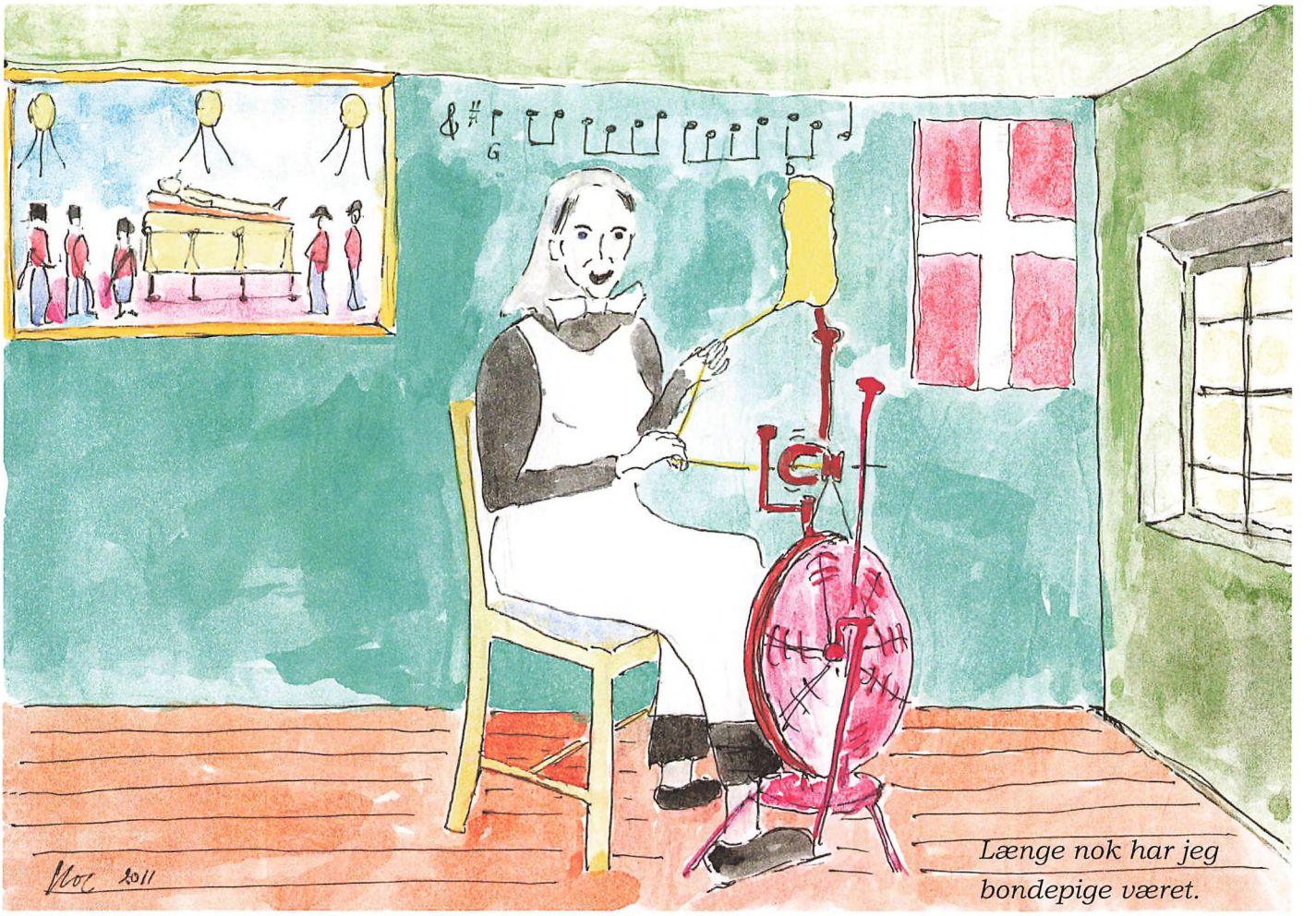

Længe nok har jeg bondepige været.

Paa Væggen hænger 4 Billeder:

1. Jomfru Marie med Jesusbarnet paa Armen.
2. Det andet Billede er Treenigheden. Gud Fader siddende paa Himlens Skyer med Jorden som Fodskammel. Jesus ved sin Højre Side og Helligaanden svævende som en Due over deres Hoveder.
3. Saa er der "Højsalig Kong Frederik d. VII. paa Baare, som er omgiven af Familie, Præster m. fl." – "Kgl. Konfessionarius Mynster traadte hen til Kisten og holdt en kort og inderlig Bøn, - - - Laaget blev tillukket", se s. 28.
4. Og saa er der endelig et Naturbillede. En Bøgeskov, hvor Haren sidder godt gemt under en Trærod, Mikkel Ræv vejrer efter Bytte. Og nu er Spændingen, hvem er den hurtigste i første Spring? Det gælder Liv og Død.

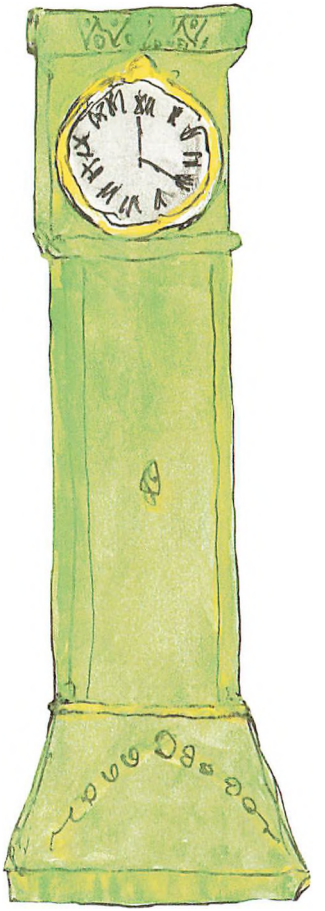

Saa er der den store Bornholmer, der staar i Hjørnet ud mod Haven. Det snurrer i Messingkæden, naar Far om Aftenen trækker de tunge Lodder op, men Klokken skal passe Tiden, og det er Husets eneste Urværk. (Skønt snart 90 Aar, gaar Klokken godt endnu – i min Stue.)

Lampen – En af de største paa Jelling Mark den Gang. Den havde baade Glas og Kuppel, en halv Tomme bred Væge, der kunde skrues op og ned. Men den blev ikke tændt hver Aften. Nej, - Stenoljen var dyr og ogsaa farlig, naar den ta´r selv. Tællelys og Praase eller en Fidibus af Mosefyr, det ved man hvad er, de kan ikke explodere og brænde Huset af.

Stilleben i stuen:
Jacob Peter Mynster fungerede som kongelig konfessionarius fra 1828 indtil sin død i 1854. Han kan således ikke have givet et ord med på vejen, da Frederik d. VII (med valgsproget: "Folkets kærlighed, min styrke") døde fra Folket og grevinde Danner i 1863.
Hvilken konge var det så, hvis afsjælede legemes stilleben af uransagelige grunde hang i mine oldeforældres stue ?
Tjah, på internettet findes en akvarel, sign. P. Klæstrup, forestillende Frederik d. VI på lit de parade.
Til dette billede knytter sig følgende tekst af B. S. Ingemann:

"På sin Ligseng ligger kong Frederik hvid.
Fra Vuggen var hans Puder hårde,
Dansken ham glemmer ret ingen Tid,
Velsignet hans Navn skal vorde;
Ak! For Kongen ringe Danmarks Klokker.
Sjette Frederik havde os alle kær.
Ham skinned' Kærlighed af Øje,
Fattigmand trådte hans Trone nær –
Gud glæde hans Sjæl i det høje!
For Vor Fader ringe Danmarks Klokker."

Se, dette digt ville kongen sikkert have værdsat – hvis han da havde kunnet læse det, og måske endda Ingemann ville være blevet dekoreret.
A' propos ordner: Et tidligere digt, af en mere polemisk poet, P. A. Heiberg, blev med sikkerhed værdsat af folket:

"Ordener hænger man på Idioter,
Stjerner og Bånd man kun Adelen gier ...
Dog, har man Hjerne, kan man jo gierne
Undvære Orden og Stierne".

Kongen var jo enevældig*, så han havde magt som agt: censuren blev genindført med tilbagevirkende kraft, og P. A. Heiberg blev juleaften 1799 idømt landsforvisning på livstid.

Kilde: Wikipedia
*): Enevælden blev først afskaffet af Frederik d. VII. d. 5. juni 1849

Mellem Klokken og Bordet, som var af massivt Egetræ, stod Fars store Stol, som han selv havde lavet. Far havde nemlig en god Høvlebænk og en del Værktøj. Saa baade Indbo og Redskaber lavede han selv. Far var "træsløv" = Kendskab, Haandelag.

I sine unge Dage havde han været i Hjulerlære i Bredballe ved Vejle Fjord. Men han fik Mistanke til Kosten, den første Dag han kom i Lære. Hjulerkonens Flæsk lugtede fælt, naar det blev stegt, og hendes Brød var tør og muggen; saa prøvede han at løbe Hjem om Aftenen for at faa noget at spise, men opgav til sidst Hjuleriet.

Der var endnu en Stue, Sovekammer i den Sydøstlige Hjørne af Huset. Her var Lergulv, men Gulvet var tørt. Og naar det fik et godt Lag hvid Strøsand lyste det op i Stuen.

Her stod Fars og Mors høje og brede Seng. Op imod modsatte Væg stod et dobbelt Klædeskab. Og oven paa Skabet laa en stor rund Papæske, og i den laa Fars fine Bryllupshat. "Min Højrør" sa´ han, men han brugte den aldrig.

En stor Halvkiste, det var Mors Gemme. Her laa hendes Duge, Lagner og Lærred, Hør og Uldspind og meget andet. Var der kommet Nyt hjem fra Væveren, blev det vist frem og diskuteret, naar andre Koner kom paa Besøg.

Selvforsyning

Tidens Løsen var Selvforsyning, baade Mad og Drikke, Tøj til baade Krop og Seng, det var Mors Arbejde. Saa maatte Far sørge for Raastofferne.

Først og fremmest Rug til Brødet, men ogsaa Byg og Boghvede til Mel og Gryn avlede vi selv. Hør og Uld ligesaa. Dertil den store Julegris og den daglige Mælk til Ugens Smørkjerning.

Maaske kunde der nu og da sælges et par Pund Smør til Høkeren, eller rettere bortbyttes – for lidt Kaffe og Sukker skulde man ha´.

Men det gav ingen Penge med Hjem, slog ikke engang til, saa maatte Æggene klare Resten. –

En fattig Tid! Ja, i al Fald paa Penge. Hvor skulde de komme fra? Penge var noget, man ikke saadan kunde regne med, for de fleste havde ingen. Og de faa der havde lidt, skulde nok faa dem gemt hen.

- Andelsmejeri, - var der nogen, der sa´ -

Ja, men "Fælle å sælle".

"En ska´ hjælp´ sig selv, saa læng´ een kan".—

"Og saa kan vi faa noget maskintærsket Futmælk (Skummetmælk) hjem.-

De æ eet Menneskføøe, o, hvem ved om æ

Svin ka´ toel´ ett?" – sa´ Konerne.

"Futmælk er også farlig! Fuld af Tuberkler! Det har staaet i Avisen. Enda en Dyrlæge har skrevet, at Mælken af blot een syg Ko kan smitte hele Mejeriet. Saa om nogle faa Aar vil de komme til at køre med Ligvogne, ligesom de nu kører med Mælkevogne."

Og saa bliver der sagt: "vi maa ikke ha´ Brakjord, og ikke saa` saa megen Rug. Al Gødning skal ud til Turnipsen. Køerne vil gjerne ha´ dem".

"Ha! - ja, men kan Køerne taale Nipsene? --Vil de ikke faa Sprutskied af dem hele Vinteren, ligesom om Foraaret, naar de kommer paa Græs?" ---

Og hvad skal vi saa tække Husene med?- Kan vi tække med Turnipsblade?---

Fællesmejeri – Propritær Fænø paa Refstrup giver en god Pris for Mælken og henter og bringer den gratis; der er ikke meget at resikere. –

Gratis? –

"Jow, men saa haae æ Herremænd begyndt o en ny Poletik. De ga´ eet nowed i 66.-

Da tow de." - - -

Søndag og Kirkegang

Hans Jørgen Marius Svendsen var Præst og Seminarieforstander i Jelling fra 1856-72. Han var et af de hjertevarme Mennesker, der troede paa Mennesket og Fremtiden. En Mand, der forstod sin Tid, og som Tiden saa haardt trængte til. En Mand, der turde sige sin Mening, og aldrig skaante sig selv. Hans Venner i Kirke og Skole satte ham da ogsaa et smukt Minde i 1882. Mindestenen blev rejst midt imellem Kirken og Seminariet. En symbolsk Plads for hans gerning, se side 32.

R. I. Holm skrev Mindestenens Inskription:

"Et Aandens Ord med Hjerteklang
I Skole og i Kirke.
En ædel sæd i Thyras Vang
Med Spirekraft til Høst engang.
Det var hans Manddoms virke."

Ja, Svendsens Manddomsvirke lever endnu i Thyras Vang. Det har ret tydeligt vist sig i den allernyeste Tid. – Der har nemlig to Gange, fra en vis Side, været gjort Forsøg paa at flytte Mindestenen hen paa en anden Plads. Men hans Venner har begge Gange sagt nej![8)]

I den gamle, ret store, Jelling Kirke var alle Pladser besatte i Svendsens Tid. Man-

ge fra Omegnen, særlig fra Bredsten Sogn, havde løst Sognebaand til Jelling. Saa paa de store Højtidsdage var Trængselen stor.

Og det var ikke alene fra Prædikestolen, at Ordet lød med Hjerteklang. Ogsaa de mange Seminarister bidrog til at gøre Kirkegangen kraftig og levende.

Det var en fast Regel, at der skulde

8: Hvo, som har Ören:

Hans Jørgen Marius Svendsen portrætteres – lidt mere nuanceret - i følgende uddrag fra Jens Heltofts bog: "Jelling. Et kongelevs historie", s. 177-80; 1979:

"Svendsen var 16 år i Jelling, og i de første 8 år bar hans tale vækkelsens præg ...Der var noget dybt personligt i hans forkyndelse, og derfor fik den betydning, selvom den var noget højstemt og til tider pågående. Fra hans tid rensedes hans menigheds sprog for eder, og denne sprogrensning har angiveligt holdt sig i Jelling - slægterne ind i nutiden

... Nederlaget i 1864 tog hårdt på Svendsen, og i de sidste 8 år i Jelling var det stilfærdighed og inderlighed, der prægede hans tale. ... Han overlevede begge sine to koner, som var søstre ... Hans stemme var nu så svag, at folk rejste sig i kirkestolen for bedre at kunne høre. ...

Ved hans jordefærd sagde hans tidligere nabopræst i Nørup: "Der blev så lyst heroppe i Jelling, da Svendsen kom hertil, og det var mig altid, når jeg drog hid i hans dage, som lå der en solglans over stedet".

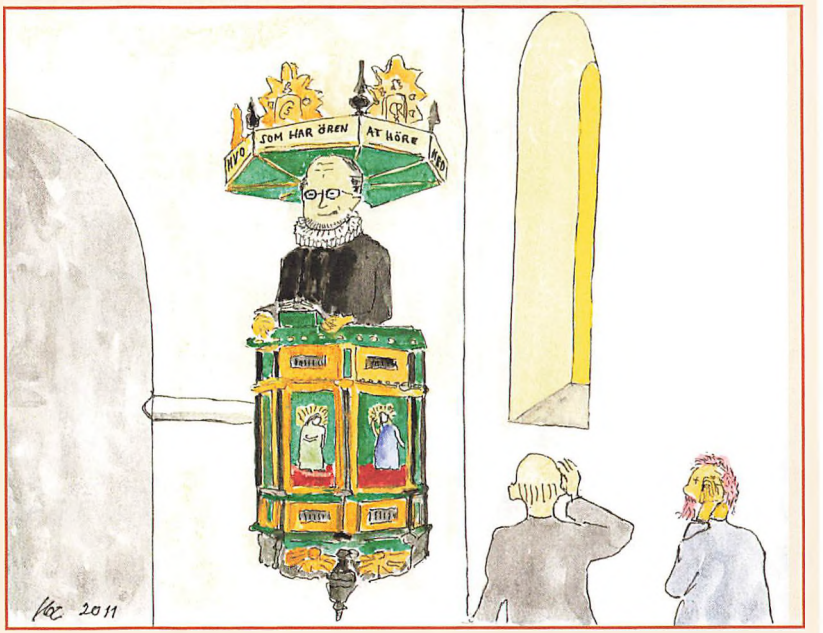

*): Teksten på lydhimmelen lyder:
"Joh. Aab. 2. Kap. V. 7:
Hvo som har Ören at höre med
han höre hvad Aanden siger
til Menigheden."

Svendsens mindesten.

mindst een fra hver Husstand til Kirke om Søndagen. I de lange Vinteraftener blev der holdt Bibellæsning; ikke alene i Kirken, men ogsaa ude i Sognets fire Skoler kom Præsten eller Kapellanen jævnlig. Og Folk mødte fuldtallig, selvom Vejr og Føre lagde store Hindringer i Vejen. Saaledes husker jeg, det var vist i 84, vi havde en Mængde Sne. Far havde endnu sine gode Soldaterstøvler, men Mor havde ingen Støvler. Hun tog saa to Par Strømper paa, saa et Par Kludesko og derpaa et Par af Fars Strømper. Saa gik det; til Bibellæsning i Kidde Skole. Det vilde de. – –

Svendsens Efterfølger var Pastor Madsen, om hvem der er blevet sagt: "De der kunde lide Svendsen, kunde ogsaa lide Madsen og de der ikke kunde lide Svendsen, kunde godt lide Madsen".

I November1884 havde vi en Hjemmedaab i Sandbjerghus. Det var en lille Kusine, som Mor tog til sig og plejede et Aar. Barnets Mor var efter Fødselen bleven uhelbredelig syg. Og den offentlige Hjælp der kunde faas den Gang, var ikke stor. Den lille Pige var kun otte Dage, da hun kom til os, og var ikke døbt. Dagen efter blev Stuen gjort fin i Stand, vi blev alle vasket, vandkæmmet og fik vort bedste Tøj paa. Saa kom Kapellan Klovborg, en ung, venlig Mand, som vi alle maatte give

Haand. Mors bedste Dug blev bredt over Bordet, hvorpaa der blev sat en Skaal med vand, og to Salmebøger blev lagt frem. Præsten sang for med en smuk og kraftig Stemme, og saa blev Barnet døbt. Jeg syntes nesten det var som i en Kirke.

– Bagefter sad den unge Præst og snakkede med Far og Mor. Det saa ikke ud til, han havde saa travlt.

Jul

Det første Juletræ jeg saa, var hos vor Nabo Jeppe, og jeg tror nok mine Øjne strålede om kap med Lysene. En hel Snes var der vist, saa meget Lys havde jeg aldrig set eller drømt om. Jeg tror ikke, der var andre paa Jelling Mk., end Jeppes, der havde Juletræ den Gang. Det var først, da mine Søstre blev større, vi selv fik Juletræ. Men Juleaften blev fejret med god Mad, Risengrød pyntet med Kanel og Sukker, et stort Smørhul og sød Øl til. Derefter Ribbensteg og Pølse. Vi sang nogle Julesalmer: "Et

Barn er født --", "Glade Jul --". Bagefter legede vi med Pebernødder: "Effen eller Ueffen, mi Gris gik i a Skov," - m.m.

Skovnødder, et enkelt Æble eller en Figen, kunde der ogsaa vanke.

Nytaarsaften

Mor opvartede med Sødsuppe og Æbleskiver; det kunde jo minde os om, at trods alle Savn, saa var Aaret end sødt og Godt. – Der var Dug paa Bordet, men ikke den Stemning som Juleaften. Vi sang ingen Salmer, og var heller ikke rigtig sultne, for vi havde spist og drevet Løjer hele Dagen, og det skulde helst blive ved. Hele Dagen havde vi været rundt ved alle Naboer og skyde Nytaar ind og spise Æbleskiver. Dem, vi ikke kunde spise, fik vi i Bukselommen hjem; der holdt de sig varme. Vor Skydevaaben

var Pikkæppen, som vi brugte, naar vi kørte paa Isslæde, som regel en gl. Kosteskaft med en spids Jernpikke i den ene Ende; der satte vi Knaldpillen (Fænghætte) paa. Det gav en Vældig Knald, naar vi slog den af paa Trappestene, syntes vi da. Bedre var det, hvis vi kunde liste Yderdøren el. Køkkendøren op – vi vidste jo hvor der var Stengulv – saa gav det Rung´ i Huset. Og saa gjaldt det om at komme ud i en Fart og gemme sig om Hushjørnet. Men vi skulde findes, og ind og ha´ vor Løn og – "Tak for æ Skaad!" Desuden var det jo Jul endnu, og ingen maatte bære Julen ud.

Første Dage i Skolen

I April 1883 kom jeg i Skole.

Jeg fulgtes ad med min store Søster, Krestine, hun gik ganske vist i Storeklasse, men det lod sig let ordne, Lærer Markussen[9] tog gærne Hensyn. Og Begivenheden var jo større, end Rimelighed kunde forlange, jeg selv skulde klare.

"Naa der har vi saa Hans", sa´ Markussen og tog min Haand. Jeg saa paa Haanden, den var hvid og varm. Mon den Haand kunde slaa haardt?

Jeg dristede mig til at se op; han saa ikke ud til at være gal, som Bror Hopballe og de andre Drenge havde sagt. Jeg kunde godt li´ ham.

Jeg fik Plads paa den nederste Bænk, bag de store Drenge, og fik en Tavle at skrive paa, de Tal jeg kunde huske.

Søster Krestine kom en Gang over, at se hvordan det gik med Skriveriet. At hun turde?, - saadan at forlade sin Plads. Det forstod jeg ikke. Men Markussen sa´ ikke noget.

Da Timen var gaaet, kom Markussen og saa min Tavle. Han sa´ blot: "Det er godt, nu er du fri for i Dag, og saa kan du komme i Morgen sammen med Lilleklasse. Farvel Hans; hils saa Far og Mor hjemme". Jeg løb hele Vejen hjem, en lille Km., og fortalte straks:

"A æ´ slet eet´ ræj faa´ Markussen". - -

9: På et kartotekskort i Landsarkivet, Viborg, findes følgende oplysninger om lærer Them Marius Marcussen: Født 17/4 1837 i Jelling, død 20/5 1902. Ej u. Kollats 23/12 1863. Ansat i Kidde 12/2 1870 – 20/5 1902.
"Ej u." betyder formentlig: Uden egentlig læreruddannelse.
"Kollats" er et brev, hvormed en biskop, efter at have overhørt vedkommende, overdrager en præst – eller (indtil 1933) en lærer – sit embede.

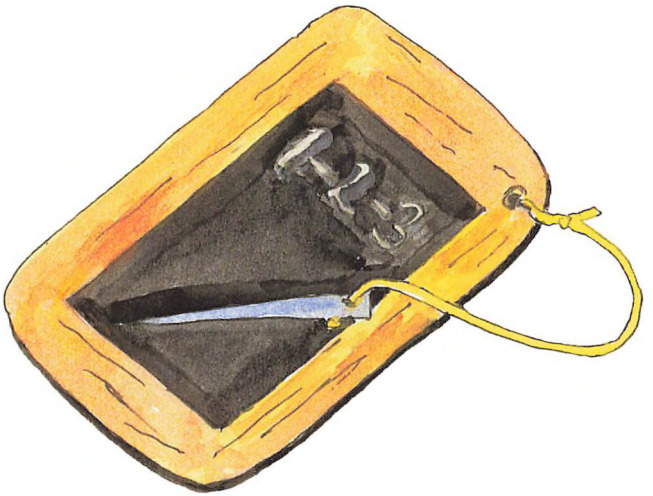

Tavle og griffel.

Det var en lille hvidhaaret, glad, dreng, der Dagen efter mødte i Kidde Skole. Jeg kendte de fleste af mine Kammerater, og vi kom snart i Gang med at lege "Høg og Due, ta´ mi Lue". Saa blev der raabt "Ind".- - -

Markussen var en lille tyk Mand, med sort gråsprængt Haar og Skjæg. Hans Stemme var dyb, og lød meget rusten. Især naar han sang, kunde man godt komme til at tænke paa en gammel Ronvædder. Vi sang heller ikke meget i Skolen. Markussen ville hellere ryge Tobak.

Under Morgenandagten var der noget mild og venlig over hans Ansigt.

Naar han fik sig sat godt tilrette i den magelige Armstol bag Pulten, følte han sig hjemme. Saa foldede han Hænderne, lod Armene hvile paa Pulten, Hovedet lidt paa skraa, og Øjnene rettet mod et bestemt Punkt oppe over Kakkelovnen.

Jeg kunde ikke se noget særlig der oppe. Men maaske stod der et Juletræ oppe paa Loftet? - - At det var noget godt, han tænkte paa, kunde jeg se, for Øjnene var milde og Røsten venlig. - - Hvad han sa´, kunde jeg ikke forstaa. Jeg syntes endog, han bandede, baade Djævelen og Helvede. Men han snakkede ogsaa om Gud Fader og Jesus og Himlen.

Inden vi gik hjem, sang vi: "Saa vil vi nu sige hverandre Farvel".

Ud at tjene

Samme Efteraar – syv et halvt Aar gammel – kom jeg ud at tjene paa en lille Gaard i Gammelby, 3 Km. sydvest for Kidde.

Far fulgte mig i min nye Plads, men vi var undervejs inde hos Lærer Markussen og bede om 14 Dages "Ferie". Det fik jeg – paa Betingelse af, at jeg mødte samme Antal dage i Storeklasse, naar jeg kom hjem igen. Madam Markussen snakkede med Far, om det ikke var lidt tidlig, jeg skulde ud. Far sa´ "Joh, men det var jo heller kun en Prøve."

"Prøve, - - ja, ja, men alligevel, - - det er ved at prøve, man ofte bliver narret."

Det sidste sagde hun saa stille, idet hun vendte sig og og tog en Æble fra en Skaal. "Den skal du ha´ lille Hans", sa´ hun og klappede mig paa Hovedet.

Saa fin og rød en Æble havde jeg aldrig set. Jeg gik med den i Lommen i flere Dage og kunde ikke nænne at spise den.

- - Men saa usselt et Rum, som jeg der blev puttet ind i, ved siden af Hestene, har jeg aldrig set, hverken før eller siden. Jeg skulde sove sammen med en ung Karl, men han gik oftest til Kroen om Aftenen, saa laa jeg ene i det mørke Hul og græd, til jeg faldt i Søvn.

Om Dagen skulle jeg passe 5-6 Køer løse paa nogle afgnavede Græsmarker, men Køerne havde størst Lyst til at gaa over paa den nysaaede Rugager.

Vel havde jeg en Pisk, men Træskoene var tunge, og min Stortrøje ofte baade vaad og tung; saa det var sjelden, jeg naaede at straffe Synderne.

Jeg kunde se halvvejs hjem; men det blev Længselen ikke mindre af. Da jeg havde været der en Uge, kom Bror Hopballe og besøgte mig. Vejret var fin den Dag. Og vi fyrede og stegte Kartofler, saa Tiden løb fra os, og vi nær havde glemt at faa Køerne hjem i rette Tid.

I Oktober kommer Aftenen tidlig, og Hop. skulde hjem, inden det blev alt for mørkt. Ved Afskeden var mit Humør ikke mange Skjelling værd; men han lovede bestemt at komme igen næste Søndag.

Lyn og Lam

I nogle Dage vedblev Vejret at være fint, ja næsten sommervarmt. Det endte da ogsaa med et vældigt Tordenvejr. En Eftermiddag trak sorte Skyer op i Sydvest, det blev med et saa uhyggelig mørkt. De stærke Lyn blændede Øjet, og Tordenen rystede Luft og Jord. Store Vanddraaber begyndte at falde: saa jeg krøb i Læ under en stor Pilebusk, der stod i et Skjeldige. Med eet kom der et kraftigt Lyn, og havde jeg ikke siddet ned, var jeg sikkert falden om.

Der lød nogle uhyggelige, brægende Skrig bag min Ryg, kun to Agres Bredde fra Diget, hvor jeg sad. Lynet var slaaet ned i et Lam og havde antændt Ulden. Det stakkels Dyr for sandseløs omkring, men

jo stærkere det løb, des værre blussede Ilden. Lammet tumlede rundt, kom hen til Moderfaaret, faldt ind under hende, saa der ogsaa gik Ild i hendes Uld.

Og de brændte begge til døde.

Det vældige Lyn og Lufttryk var saa vold-

som, at mine fem Køer gav et Brøl og for sammen i en Klump; hvor de længe stod og rystede, saae sig forvildede omkring og gav nogle sære korte Dryn fra sig. Jeg sad selvfølgelig ogsaa og rystede, men kunde dog rejse mig. Vaad til Skind gik jeg hen til Køerne. De forstod det vist saadan, at nu skulde de hjem; og saa stak de i Rend, saa stærkt de kunde.

Vi kom ikke mere ud den Dag. - - -

Om Søndagen kom Hop. og afløste mig i min Tjeneste. Glad løb jeg hjem med en ny Kniv til 10 øre, og en hel Sølvkrone paa Lommen. Det var min første selvtjente Løn. Hop. blev der kun nogle Dage, saa blev Nattefrosten for slem, og Køerne kom paa Stald.

I Skole igen

Jeg var glad ved at komme hjem, og glad ved at gaa i Skole igen. Jeg gik hver Dag, jeg skulde jo indhente det, jeg havde forsømt i min "Ferie".

En Dag i Storeklasse fik jeg at se, at Markussen havde en Tamp, og ogsaa forstod at bruge den. Tampen var et ca. en halv meter langt tykt Hammelreb, som var knyttet i begge Ender. Naar Tampen faldt paa den stramme Buksebag, blev der Graad og Tænders Gnidsel.

Xxx og Hans Mølle var Skolens stærke "Mænd". Xxx var vi bange for, for han vilde slaa, men Hans gjorde aldrig nogen Fortræd, tværtimod. Med sine Kæmpekræfter hjalp han ofte de Svage, og drev Løjer med den, der vilde gøre sig vigtig. Hjemme paa Møllen havde han arbejdet siden han var 10 Aar, og da han blev 13, kom ingen til Mølle med større Sække, end han let kunde bære dem ind.

Og saa var Hans Skolens Regnemester. Ja, regne det kunde han, til ren Ug., men i alle andre Fag var det kun Maadelig, eller der under. Det interesserede ham ikke, og saa vilde han ikke. - - Da Hans var 12 Aar, var han færdig med Christian Hansens III. del; mere maatte Skolen ikke for-

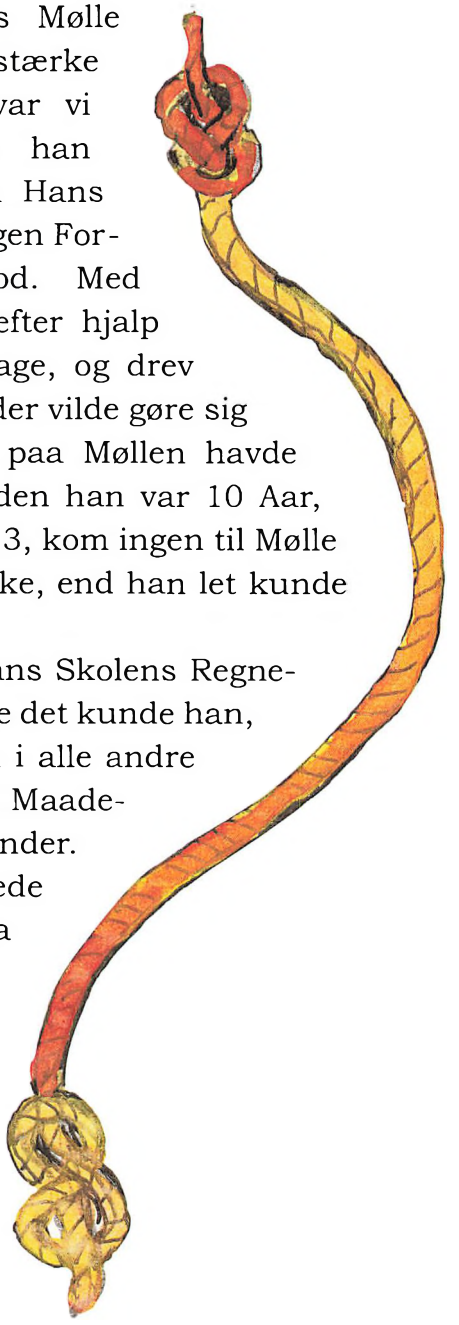

lange af Børnene. Det kunde endog være til mere Skade end Gavn.

Matematik el. regne med Bogstaver, som man sa´, det skulde man være født til, det er ikke for almindelige Mennesker. Jævne Folk skal holde sig ved Jorden og til sin Børnelærdom. Man kendte da baade den og den, der havde "en Skrue løs" eller faaet "Fluer i Hovedet". Altsaa forløst sig.

Regning i Skolen foregik paa Tavle efter Regnebog. En Dag i Regnetimen sad Hans Mølle og kedede sig; han var jo færdig med sin Regnebog. Saa begyndte han at hjælpe sin Sidemand, men Snakken blev for højlydt; og saa lød Markussens kraftige Bas: Vær stille der! – og saa blev der stille. Hans satte sig med Haanden under Kinden, og saa ned i Bordet. – Regnede han? Eller regnede han noget ud? - Et lille Smil begyndte at trække i hans Mund, og han gled ganske stille over paa en anden Bænk og begyndte sit Hjælpearbejde.

Markussen aabnede Pulten, tog Tampen, og hængte den over sin ene Skulder. Saa gik han hen til Drengene og sagde: "Hans gaa hen paa din Plads" – Hans blev siddende lidt, saa sa´ han: "Han ka eet regn´ sin Stykke". Markussen hævede Røsten, og raabte: "Jeg siger igen, gaa hen paa din Plads, eller kom her op". -- Hans rejste sig rolig, stak begge Hænder i Lommen, og gik ud paa Gulvet foran Markussen.

Markussen greb Tampen og Hans Mølle om Nakken, med begge Hænder, og prøvede med al sin Vægt at bøje Hans ned til Strambuks; men det lykkedes ikke. Og der opstod nu en drabelig Kamp, som endte med at Hans selv stak Hovedet ind mellem Markussens Ben.

I det samme faldt Tampen. Men det blev kun eet Slag.

Saa rettede Hans Ryggen, og Markussen faldt bag over og paa Gulvet med et vældig Bump. - - -

Der blev saa stille i Stuen, at man kunde høre Børnene ligesom puste ud i et samlet: "Aah – aa."- - -

Markussen sa´ ikke et Ord, men rejste sig med nogen Besvær og gik op og satte sig i sin Stol. At han led store Smerter var tydelig nok, men hvor Pinen var størst – i Legeme eller Sjæl – kunde vi ikke se.[10)]

Hans Mølle gik ogsaa hen paa sin Plads. Smilet var blevet lidt skjævt, men det var der.

Støv og Tuberkler

Tiden i 80erne var på mange Maader en fattig Tid; men ikke hvad Børneflokken angaar. Man kendte – i al Fald paa Landet – ikke til Børnebegrænsning, 8 - 9 Søskende

10: Revselsesrettens retræte:

Revselsesretten defineres som retten til anvendelse af fysisk vold mod personer, man har myndighed over. Om dens gradvise afskaffelse kan anføres følgende milepæle:

1683 (Christian den Femtes Danske Lov):

"Husbond maa refse sine Børn
og Tyende med Kæp, eller Vond,
og ej med Vaaben; Men giør
hand dem med Saar med Aad
eller Eg, eller slaar dem Lemmer
sønder, eller skader dem paa
deris Helbred, da straffis hand
saa som hand én fremmet havde
gjort Skade."

1866: De gamle lovbestemmelser i straffeloven ophæves.Men dermed var revselsesretten som sådan ikke afskaffet. Det skete kun lidt efter lidt og i forskellig takt på de forskellige områder:

1967 (Spanskrørscirkulæret): Læreres ret til overhovedet at slå deres elever afskaffes! (Loven blev vedtaget d. 15. juni, 5 måneder efter Hans Christians død d. 14. januar 1967). Det viser sig dog nødvendigt at præcisere, at dette også gælder i hjemmet!

1997 (Lov om forældremyndighed og samvær):

"Barnet har ret til omsorg og
tryghed. Det skal behandles
med respekt for sin person og
må ikke udsættes for legemlig
afstraffelse eller anden
krænkende behandling."

Kilde: Wikipedia

var almindelig. Desværre var Tuberkulose, eller som det hed: Galopperende Tæring, en alvorlig Svøbe, der tyndede slemt ud i Flokken; og Lægerne stod saa godt som hjælpeløse. Dertil kom, at Skjæbnetro og gammel Vane holdt Svøben ved lige. Man søgte at trøste sig: "Man faar de Børn, man skal ha´". Og døde de, "Saa skulde det nu saadan være", se s. 11.

De gamle Lergulve, hvor Slægten i flere Led havde gaaet og spyttet, blev liggende.

Og selv om der blev lagt Trægulve og sat Spytbakker frem, blev Fejestøvet ikke mindre. Man gik jo med de samme Træsko inde som ude.

Det var heller ikke Smaaskyer af Støv, vi kunde lave i Kidde Skole, naar vi legede mellem Borde og Bænke. Vel var det forbudt at løbe paa Bordene med Træsko paa, men naar Katten er ude spiller Musene paa Bordet.

Saa kom Markussen, pusted og skjælte ud. Men Støvet var der og laa i tykke Lag. Det lod sig let nok viske væk med en Trøjeærme, hvor vi skulde sidde. Saa røg det bare i Næsen, saa vi nyste. "Gud velsigne dig". Kom Næsen i Dryp, saa snød vi med Fingrene, og tørrede med Trøjeærmet.

Skolefest

Men Skolefest i Fastelavn skulde vi da ha´. Markussen og Madammen gav Chokolade og Kringle, alt det vi kunde spise og drikke; og det var ikke smaa Portioner, for 25 øre og 10 øre til Musikken. Skoleborde blev stillet til Side, eller oven paa hinanden; og saa var der god Plads til Dansen. Værre var det med Danseskoene; kun de færreste havde Lædersko, men Kludesko og Strømpefødder kunde ogsaa bruges. De Drenge, der havde Træsko paa, selv om de var blankpusset, vilde Pigerne ikke danse med. Saa vidt jeg husker, havde Mor syet et Par Sutsko til mig, saa for Skoenes Skyld kunde jeg nok være med.

Og der var ogsaa en lille Pige, Kirstine, jeg gærne vilde danse med. Vi var begge 7 Aar og saa hinanden hver Dag i Skolen. Men den Aften syntes jeg, hun var saa pæn, havde Sløjfe i Haaret og ny fin Kjole med gule, røde og sorte Striber i store Tern. – Hun var ny og pæn helt igennem, syntes jeg. Og da jeg havde set længe nok, spurgte jeg, om vi skulde danse. Hun sa´ hverken Ja eller Nej, men spurgte, om jeg havde lært at danse; det havde jeg ikke, og saa vilde hun ikke. 20 Aar senere gik det bedre. Da spurgte jeg igen – og da sa´ hun Ja, – og blev min Kone.

Aanden fra 48

Ja, vel var tiden i 80-erne paa mange Maader en mørk og fattig Tid, men der laa noget i Luften. Aanden fra 48 var ikke glemt. "Hvad udad tabtes, skal indad vindes". "Efter Regn kommer der Solskin". – Det vidste man. Saadan er den danske Natur, og Naturen præger Sindene. Alt for megen Sol og Varme gør Jorden tør og gold; saa maa der regn og Blæst til, for at der kan komme Grøde. Og vi fik vort: 64 og 66. Estrup og Provisorietiden vækkede den jævne Mand. Der kom Grøde i Demokratiet som aldrig før.

De lyseblaa

En Dag jeg havde været i Jelling i et Ærinde og var paa Hjemvejen midt mellem Jelling og Kidde, hørte jeg nogen komme bag paa mig. Jeg saa tilbage; det var to Ryttere i lyseblaa Kapper og med Sporer og Sabel. Det var Gendarmer. –

Uha, hvor blev jeg bange. Jeg sprang over Grøften og løb tværs over Markerne, saa stærk jeg kunde. De Lyseblaa – det var jo Estrups Folk. Dem havde jeg hørt saa meget om, men aldrig noget godt. Det var jo dem der havde sat Berg i Fængsel i Kolding. Og de vilde ogsaa fange alle de Børn, de kunde faa fat i; og sætte dem i "a Tywhwol", hvis de sang : "Ned med Estrup, Scavenius og Ravn".---

Jeg fortalte straks Far, hvad jeg havde set. "Naa, sa´ han. De skal vel ud og snus´. Hvor red de hen?" De red ned til Kroen eller Skolen. – "Naa, de skal maaske ned og se, om Markussen har a Riffel i Orden."--- Hvad Far mente med den Riffel, forstod jeg ikke. Men Sagen var, at Markussen holdt Skydeøvelser med de store Drenge paa Legepladsen. Jeg husker det tydelig; en lille Skive blev hængt op paa Skolens Gavl, og et Bord med en Æske blanke Salonpatroner blev stillet midt paa Legepladsen. Og paa en Stol ved siden af Bordet sad Markussen og ladede Salonriflen. Drengene skød, og var henrykte, naar de ramte Pletten. Jeg maatte nok se, men ikke skyde, det var kun for Storeklasse. Bror Hop. skød godt, men han havde en Skydefejl. Han kunde ikke lukke det venstre Øje, naar han skulde sigte. Saa maatte Markussen holde for Øjet, mens han skød. – Markussen var sikker Venstremand, og var med i den jævne Mands Forberedelse til Kampen for den lige, almindelige Valgret. – Bergs Ophold og Forplejning under Fængslingen var daglig Avisstof. Jeg husker, Far og Mor en Dag skar store Skiver af et Rugbrød og vejede dem, for at se den daglige Portion, Berg fik. "De kan sgu da ikke sulte ham

De lyseblaa.

ihjel, sa´ Far, hvis han kan døje Kosten".

Bergs Fængsling skabte Grøde og den rette Harme, ligesom da Tyskerne skød Kaj Munk. –

Da jeg var 10 Aar, kom jeg rigtig ud at tjene hos en Morbror i Bredal, 1 Mil nord for Vejle. Jeg var der i fem Aar og flyttede saa tilbage til Jelling, og har været her siden – ca. 60 Aar.

Fra disse mange Aar maa dog fradrages et Højskoleophold og andre smaa Afbrydelser; samt et Aar i Vejle, hvor jeg lærte Træskomageriet, efter Træskomand og Folketingsmand Thomas Nielsens Vejledning. Jeg fik en god læremester.

17 Aar gammel var jeg saa min egen Mand, og kunde gaa i egne Træsko.

Gamle Jelling er der skrevet saa meget om, at jeg slet ikke tør begynde paa det; men jeg vil gerne slutte disse Smaaglimt fra min Barndom med et Tidsbillede, da jeg fik Foden under eget Bord.

D. 16. Oktober 1903 blev jeg gift med den lille Kristine fra Fastelavnsballet i Kidde Skole, se side 41.

Aaret efter fik vi en lille Pige, og 1908 ventede vi Sønnen.

Koppe-karantænestation

Men d. 1. April 1908 blev en fæl Dag. Da kom der fremmede til Jelling. Tre Polakker tog Ophold paa Gaarden "Anesminde", som Roearbejdere. Desværre havde den ene sorte Kopper. - - -

Polakkerne skulde straks interneres i et dertil egnet Hus, og Mor og jeg blev saa jaget ud af Hus og Hjem af Staten.

– S-t-aten, man skulle tro, der var kommen et t for meget med i dette Ord, saadan føltes det i hvert Fald. - - -

Mødrene græd, og de unge Piger vred Hænderne i Fortvivlelse. For hvad, om de blev smittet? Saa maatte de i al Evighed gaa med et koparret Ansigt. Og saa var det forbi, uigenkaldelig sat Punktum, for at "læse" til Lærerfrue. (Det var jo ellers ikke saa faa Jellingpiger, der naaede at slaa en Klo i en af Seminaristerne og blive Lærerkone.)

Dagen var ellers en skøn Foraarsdag – og min Fødselsdag – men det var der ikke Tid til at tænke paa. Det var en hel anden Fødselsdag, der optog vore Tanker. Vi kendte hverken Dag eller Time for vores Søns Fødsel. – Han kom 10 dage efter.

Vort Hus og Hjem var en gammel, fattig Rønne. Men vi havde Foden under eget Bord.

Sorte Kopper
i Jælling.

Polakkerne bringer Smitten!

Distriktslægen konstaterede i Gaar Kopper hos en Polak hos Proprietær Vistoft i Jælling. Der blev straks foretaget Vaccination af alle paa Gaarden og beordret forebyggig Karentæne af hele Gaardens Befolkning.

Den syge og de to andre Beboere af Kammeret blev isolerede i en affides Bygning udenfor Byen, hvor der foretages Desinfektion, og en af de første Dage bliver der afholdt offenlig Vaccination i Jælling By.

Det troede vi da – men vi fik Andet at vide. Og blev traadt over Tæerne, saa Mor aldrig glemte det. Og jeg fik en Ligtorn saa smertefuld, at jeg ofte ikke kan sove om Natten, – især ikke, hvis Nogen igen rører ved min Ligtorn. - -

Men de fleste kan nok huske Dagen. Den var værre end d. 9. April, da Tyskerne kom. Da stod Folk ganske vist i Klynger og saa paa de mange Fremmede med ængstelige, spørgende Blikke. - -

Men da de sorte Kopper kom – da blev der Panik. - -

Det var den tykke Bager Jakobsen, Sogneraadsmedlem og Fmd. for Sundhedskommissionen, der kom, paa højere Myndigheders Vegne, og spurgte, om de kunde leje mit Hus i 2 a´ 3 Mdr.

Vi sad ved Eftermiddagskaffen, da Jakobsen kom, venlig og smilende som altid.

"God Da´", sagde han. "Sid ned", sagde Mor. "Tak, jeg har ikke meget Tid, men jeg skal jo forrette mit Ærinde."

"J-e-g, - ja, jeg skal spørge, om vi kan leje Huset her."

"Hvornaar skal det være?", sagde jeg.

"Helst – ja, - helst med det samme; i Eftermiddag." - - -

"Saa bliver den dyr."

"Skidt med Pengene, dem kommer vi nok over."

Det er rart at høre, jeg har altid brug for Penge, sagde jeg.

Mor rejste sig nu og begyndte at samle Kaffekopperne sammen. Vor lille Pige forstod, der var noget i Gære; hun spurgte: "Far, skal vi rejse?"

"Det lyder saadan." - - -

"Saa vil jeg ha´ Dalle med." Hun løb ind i den anden Stue, og kom straks tilbage med Dukken under Armen.

"Du er en rask Pige", sagde Jakobsen. "Du skal ha´ en Kage, nar du kommer ned til mig." - -

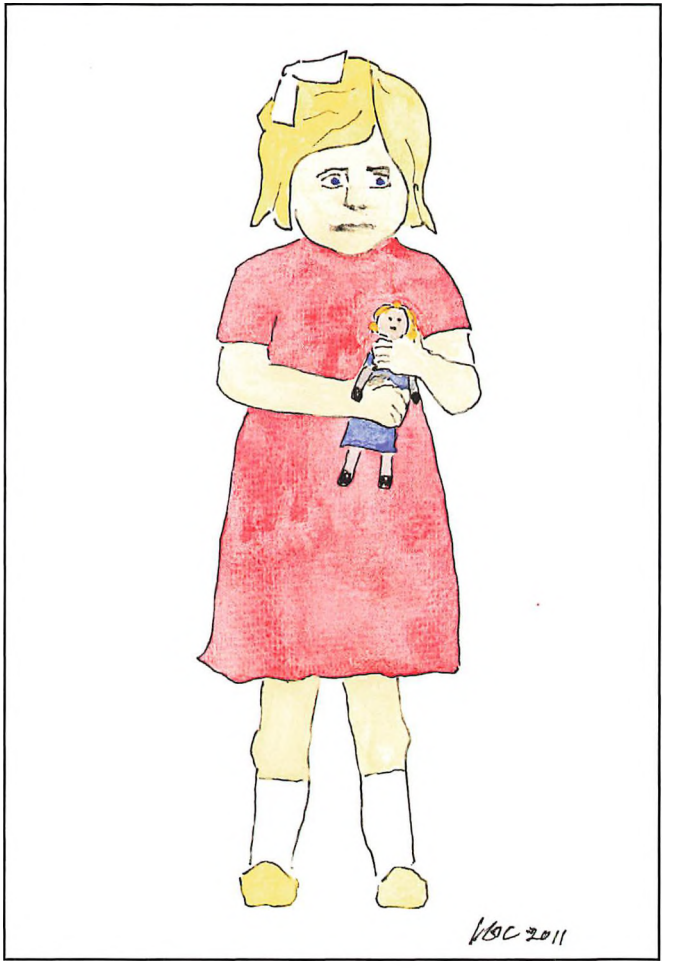

"Du vil nok, Far, inden du gaar nogen Steder, lige hjælpe mig med at flytte et par Baljer; jeg er snart færdig med Vasken. Og saa hænge Snoren op, jeg vil gerne have lidt af Tøjet ud i det gode Vejr."

"Ja, jeg forstyrrer, sa´ Jakobsen, du skal hjælpe din Kone, Hans, jeg kan gaa ud i Værkstedet saa længe. Farvel, fru Christensen. Farvel, lille Stump." - - -

Da Mor og jeg kommer ud i Værkstedet, saa hun alvorligt paa mig:

– "Hvad betyder det her?" – "Det bestemmer du." – "Jeg er ked af det." – "Det skal du ikke være, vi bliver her. Men jeg vil jo nok høre, hvad d´ Herrer tænker paa." - - "Tag den nu med Ro, Mor, jeg skal nok komme og hjælpe dig med Vasken."

Da jeg kom ud i Værkstedet, travede Jakobsen uroligt frem og tilbage. Han kom rask hen imod mig. "Den er sgu gal, Hans, det er ravruskende galt, dette her. De er Fanden splittovlige der ude i Vejle – helt komplet gale, at du ved det."

Jakobsen var meget ophidset. Og naar Noget rørte hans Gode Hjerte, bandede han haardt; vel mest for at skjule sit bløde Sind. Han var ellers Godheden selv, og havde let til Smil og let til Taarer.

Han fortalte: "Mikél Jensen (Sogneraadsformanden) er i Vejle, og han har bøvlet med dem hele Dagen. Han vil ha´ Polakkerne – i lukket Vogn – kørt ud paa Vejle Havn; hvor de har Senge, der staar parat i tilfælde af, at Skibe kommer ind med smittefarlige Sygdomme. Men de er hverken til at hugge eller stikke i derude. De vil sgu ikke høre et fornuftigt Ord. De vil ikke! - - -"

Jeg spurgte: "Hvis jeg nu siger Nej, hvad sker der saa?"

"Ja – a - jeg vilde sgu ogsaa sige Nej."

"Der er jo andre Huse i Byen, foruden mit – om saa skal være – og som har lettere ved at flytte ud i en Fart, end vi har i disse Dage."

"Ja, det er rigtigt, og det er jo det, som Mikèl Jensen forsøger at faa dem til at forstaa, men de vil ikke. Og naar han ikke kan snakke dem til rette, saa ved jeg ingen Redning."

"Jeg synes jo, der maa være en Grænse for, hvad man tør byde en Mor og hendes ufødte Barn. Jeg kan ikke rigtig tro, de tør bruge Magt og Vold her."

"De sender hende paa Hospital eller Fødestue, og dig binder de – hvis jeg skal sige min forbandede Mening."

"Mig kan det være lige meget; og jeg holder vel ogsaa til det første Stød. Min Kone har gode Nerver, men du ved, der er Panikstemning i Byen, og kommer Nerverne først paa Højkant, saa er der noget, der

Storvask.

hedder Chok og utidig Fødsel.

Det kan gælde Liv og Død, eller noget, der er værre: Fortræd paa Livstid-."

"Gud fri os", sa´ Jacobsen, "det vil og kan jeg sgu ikke være med til. Jeg maa hjem og ringe til Vejle igen. Jeg kommer igen." - - -

Der gik et Par Timer, inden Jacobsen kom igen. Jeg kunde straks se, at der ikke var noget Godt at vente. Hans Ansigt var som en stiv Maske, uden Smil eller Vrede; endog hans Arme hang slapt ned. Om Munden var der nogle Trækninger, men han sagde ingen Ting. – Jeg maatte spørge: -

"Fik du snakket med Nogen i Vejle?"

"Ja, Mikèl."

"Ikke Andre? " - - - "Nej."

"Hvad sagde Mikèl saa."

Der er ikke Noget at gøre."

"Ja, du forstaar jo nok, jeg vil helst ha´ ren Besked, – hvem har Mikèl snakket med."

"Med de fleste af dem, der sidder i Sundhedskommissionen: Politimesteren og Distriktslægen flere Gange, og Amtmanden og Stiftsfysicus. De er alle enige, og vil ikke have Polakkerne til Vejle."

"Sa´ Mikèl noget om, hvad der skulde ske her?"

"Ja.-"

Jeg kunde se, Jacobsen begyndte at blive varm. Det dirrede om Munden, Øjnene var store, og han rystede af Spænding.

"Sig kun lige ud, hvad de vil."

"Øvrigheden kommer i Morgen tidlig og overtager Huset, - hvis vi ikke bliver enige i Aften."

"Naa, det vil altsaa sige, vi maa sove her i Nat – hvis vi kan – eller ogsaa flytte i Nat."

"De siger ogsaa. Lov er Lov, og Lov skal holdes."

"Ja, det er ikke Andet, end jeg har tænkt mig. Loven skal Dække dem, naar de overtager Huset. Mon de ogsaa tror, Loven kan dække Ansvaret overfor min Kone og mit Barn? "

"Jeg gi´r Fanden i Lovparagraffer!" raabte Jacobsen og sprang op. Han kogte nu af Raseri, saa Sveden dampede fra det store, skaldede Hoved. "Hvis man var lige saa tykhovedet som disse Lovmagere, saa var det sgu ingen Sag at leve. – Men jeg er sgu bange, Hans, for din Kone – og Barnet, her hjælper jo ingen Paragraffer, hvis det gaar galt.

Det andet er saa forbandet let: De har ikke lavet Loven – De har ikke sendt Bud efter Polakkerne. – De har ikke bygget dit "dertil egnede Hus." – De har ingen Skyld i, din Kone skal ha´ et Barn. Aah Gud, – hvem der saadan kunde dække sig - - - jeg kan ikke."

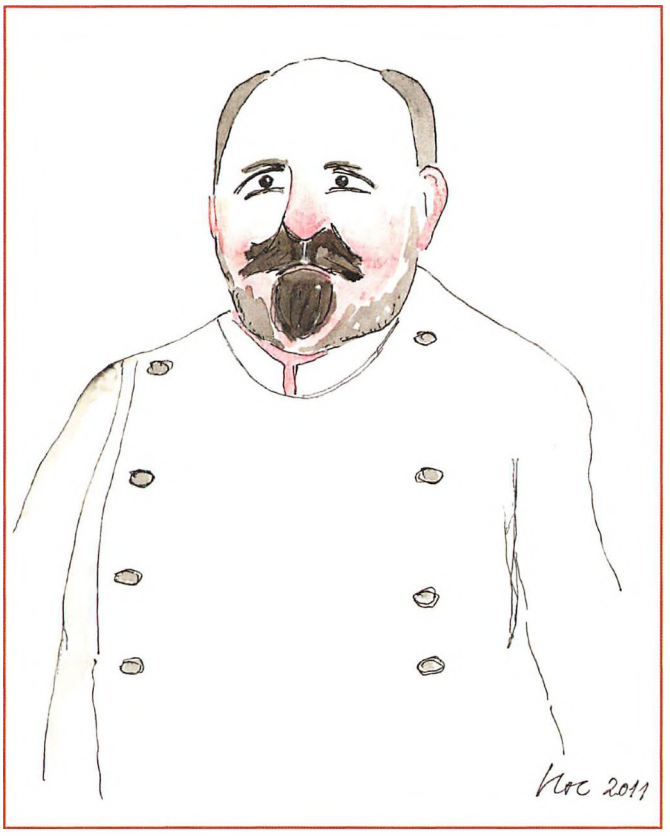

Bager Jakobsen.

Jeg hørte ikke alt det, Jakobsen sagde, og hvad kunde heller andre Menneskers ansvarsløse Færd hjælpe mig med mit Ansvar. Men jeg vidste, Jakobsen ønskede os alt Godt, og var meget ked af det, han her skulde være med til.

Jeg kunde se, han ventede, jeg skulde sige Noget, og om muligt hjælpe ham. Jeg sagde da: "Lad nu alt det forargelige Juristeri ligge."

Jeg saa, det gav et Sæt i Jakobsen, og han blev helt bleg. "Ja, jeg sagde forargelig, ellers ved jeg ikke, hvad Forargelse er." -"Aah Gud", sagde han. "Og det skal jeg være med til, – at forarge den mindste, en der ikke er født endnu, – hjælp mig."

Han stønnede, og det saa ud, som han vilde synke sammen. Jeg gav hans Haand et fast Tryk, og sagde:

"Ja, jeg skal betro dig en Ting, Jakobsen. Jeg tror, vi to kan mødes i en vis – skal vi sige – ærbødig Respekt for enhver gravid Kvinde."

Han nikkede.

"Og er der Noget, der er helligt, saa er det dette forunderlige Skaberværk af et lille, nyt Menneske; som enhver Far og Mor i al Evighed er bundet til. Det er Livets Lov.

Den kan vi ikke lave om, - - - eller løbe fra. Det vilde være den største Forargelse."

Jakobsen nikkede, men sagde ikke Noget.

"Min Kone har ogsaa i Dag lært mig Noget. Hun har – kort sagt – opgivet Alt. Kun et eneste Ønske har hun: At hun maa faa et sundt og velskabt Barn. –

Om dette Ønske samler hun alle sine Kræfter og alt sit Mod, eller rettere Taalmod. Hun er færdig til at flytte."

Det gav et Sæt i Jakobsen – han sprang op.

"Er det sandt?"

"Ja, og vi er enige. Blot vi kan faa den Fred, hun og Barnet trænger til. Saa faar det gaa med Hus og Hjem her, som det kan."

"Saa er vi jo enige, sagde han stille. Jeg forstaar blot ikke, at hun kan. - - Og saa er der kun det: Hvor I skal bo. Vil I benytte den Lejlighed, vi har lejet til jer?"

"Nej!"

"Maa vi komme og hjælpe med at flytte?"

"Du faar vente lidt, jeg skal lige ind og se, hvordan de har det."

Forsigtig aabnede jeg Døren til Sovekammeret. Jo, de sov Begge. – Vor lille Pige laa paa Ryggen med Dalle i Favnen. Tøjet havde hun sparket til Side, saa den ene Fod laa oven paa Dynen. Hun trak vejret let og sov trygt.

Mor laa halvt om paa den ene Side. Bitte smaa Perler laa endnu om hendes Mund og Pande. Men hendes Aandedrag var dyb og rolig.

Hvor var det et smukt Syn at se dem ligge der og drikke i fulde Drag af den Sundhedens Kilde, som al Verdens Medicin ikke kan opveje. - - - Jeg ved ikke, hvor længe jeg stod og nød disse Øjeblikke. Der findes vist ingen rigtig Målestok for disse Øjeblikkes Tid og Værdi. - - -

Jeg fandt mig selv staa bøjet over min Kone, og havde den største Lyst til at røre ved hende, – bare lige stryge den Haarlok bort fra hendes Kind. Men, nej det gaar ikke an, jeg ved ikke hvorfor, det ligger uden for Tankens Omraade, og kan vanskeligt siges med Ord. Men der skabes Noget i disse Øjeblikke, som har blivende Værdi:

"Sjæl og Legem er to,
herlig de sammen bo;
vokse og trives sammen.
Mand og Kone er To.
Er de hinanden tro,
Da er der Fryd og Gammen."

Da jeg kom ud i Værkstedet igen, sad Jakobsen paa Huggeblokken. Han saa spændt paa mig og spurgte: "Hvordan har hun det?"

"De sover."

"Sover! Han sprang straks op, – det siger du ikke. Det er umuligt."

"Jo, det er meget muligt, at hun er træt. Vi blev enige om for en Times Tid siden – at hun skulde hvile. Vi var tidligt oppe i Morges, og hun har vasket hele Dagen. Og saa alt det vi har maattet igennem i Eftermiddag."

"Jamen sove? – sove midt i Helvede?, - det er der Ingen, der kan. Det er umuligt."

"Ja, saa faar du vel se. Hvis du kan gaa stille."

"Maa jeg? - - maa jeg".

Han havde allerede smidt Skoene, og begyndte at gaa, saa fjedrende let som en Kat. Jeg fulgte bagefter, og saa hvor forsigtigt, han skød Døren til Soveværelset til Side, – den var ikke helt lukket; saa stod han stille nogle faa Seconder, trak saa Døren til, og nikkede flere Gange, saa store Draaber faldt ned paa den tykke Mave.

Da vi kom tilbage til Værkstedet, var Jakobsen ellevild af Glæde. Han lo og græd paa een Gang, og blev ved at gentage: "Hun sover, - hun sover. Ja, du, Hans, - du har en Kone, - hun kan selv ordne det Hele. Vi andre kan kun tosse rundt og skabe os. - - Og du har Ret. Taalmod er det største Mod. - - Nu gaar jeg hjem. – Jeg er færdig her. Tak, Hans; du ved hvor jeg bor. " - - -

I løbet af Natten blev Huset ryddet til de nøgne Vægge, og Polakkerne flyttede ind.

Det var en ung Mand og hans Søster – blev der sagt – og en ældre Kvinde.

Og Staten satte sit Stempel paa Døren:

ADGANG FORBUDT.

Dagen, d. 2. April er der lidt mere Ro over

Karantænestationen.

Byen. Jeg tror, de fleste sov, ogsaa Polakkerne.

Men da Natten kom, stod den unge Mand op, og løb sin Vej. Det var ham, der havde Kopperne. - - Og dem tog han med, – til Vejle, og løste Billet til Hamborg med første Morgentog. – En dejlig Rejsekammerat.

- - -

Om Morgenen, d. 3. April var der Ingen, der anede Uraad. Men da Inspektionen kom, var Fuglen fløjet, – og der var ingen at inspicere eller kurere. –

– Det var jo ikke saa godt. –

Vel stod der paa Døren endnu:

ADGANG FORBUDT.

Det var heller ikke saa godt.
Der skulde jo have staaet:
UDGANG FORBUDT.

Der var kun én i Jelling, der fik Kopperne: Ejeren selv paa "Anesminde".

Han troede, den unge Polak havde Fnat, og havde gnedet ham med grøn Sæbe. –

Der var dem, der mente, Proprietæren burde have været interneret sammen med sin importerede Arbejdskraft.

For naar Polakken ikke maatte være paa Gaarden med sine Kopper, saa maatte Proprietæren vel heller ikke være der med sine? - - - -

Han slap dog med Stuearrest paa sit Kontor. –

Og fik ingen Mèn af de sorte Kopper.

- Se, - det var nu dengang. -

- Lov er Lov, og Lov skal holdes. –

Det har der gennem Tiderne været forskellige Meninger om.

Men der er næppe Tvivl om, at Nutiden i vor Kultur sukker efter Fred i Landet, Fred i Hjemmet. Og, at: Med Lov skal Landene bygges.

Men en Lov, der ikke er lige for alle Mennesker, og ikke bliver hævdet, er værre end ingen Lov.

Hjemmets Lov er Kærlighed. Og Lykken Livets Maal.

Der skal det store Samfund passe paa ikke at træde paa det lille.

Vi elsker den gamle;
den fattige Rønne;
Vi købte; betalte;
fik Skøde derpaa,
saa Hjemmet var vort,
ja saa ret vi ku´ skønne.
Men det kan I andre
vel næppe forstaa.

Jelling, d. 1. April 1955
Hans Chr. Christensen,
"Haraldhus"

Temaer

HÅNDVÆRKER

Den glade træsko- og pumpemager.

Fodtøj for fynboer, fattigfolk og fanden

Verdens vel nok heldigste
– og mest berømte – træsko:
"Halehoi! Her kommer jeg! see, hvad jeg nu har fundet, det finder man ikke hver Dag paa Landeveien!"

Og Brødrene vendte sig om igjen for at see hvad det var. "Klods!" sagde de, "det er jo en gammel Træsko, som Overstykket er gaaet af! Skal Kongedatteren ogsaa ha´e den?"

"Det skal hun!" sagde Klods – Hans; og Brødrene loe, og de rede og de kom langt forud..."

Træskoenes historie har sin udgang i det fynske! De ældste skriftlige kilder fra 1481 omtaler således "fynboetræsko"; og der er særligt mange træskobilleder i de fynske kirkers kalkmalerier. Både fattigfolk og djævelen gik i træsko.

Fremstillingen af dette fodtøj bredte sig efterhånden fra Fyn til de store skove i det midtjyske område, især ved Silkeborg og Vejle. Her var der rigeligt materiale i form af elletræ (mest brugt til "nissetræsko") og bøgetræ (brugt til træsko med overlæder).

Tællehesten blev brugt til at holde træskoen fast under forarbejdningen.

For at den nyfremstillede og våde træsko ikke skulle revne når den tørrede, blev den sat til rygning i ovnskorstenen, hvor der var fyret med våde træspåner.

Omkring århundredskiftet, 1900, kom industrialiseringen. 18 mand kunne nu på fabrik lave lige så mange træsko, som der før skulle 60 mænd til. I løbet af få år forsvandt håndværket.

H. C. Andersen
versus
H. C. Christensen:

Ligheder:
De havde samme fornavn, var sønner af træskomagere og havde en fattig barndom. Ingen af dem var klodsmajorer – og dog: de gjorde ikke lykke på dansegulvet!

H. C. A. havde et stort skrivetalent; og det havde H. C. C. også.

Forskelle:
H. C. A havde ikke held i kærlighed - og blev meget berejst. Han havde "modet til at have talent"; derfor fortjente han sin berømmelse. Men var han lykkelig?

H. C. C. blev gift med sin barndomskæreste – han forblev en hjemmeføding!

Han havde sine meningers mod, men

kendte janteloven; blev ikke berømt.

Men han var dog - ud fra en helhedsvurdering - en lykkens pamfilius.

Kilder:
Familiearkivet
www. glryemoelle.dk
www. asfergladen.dk
"Andersen, en biografi" v. Jens Andersen, Gyldendals forlag

Omstillingsparat håndværker

Efter træskomand og folketingsmand Thomas Nielsens vejledning kom Hans Christian, 16 år gammel, i træskolære hos P. Jensen, Nørregade, Vejle. Læretiden var et halvt år og kostede 50 kr. på egen kost, og for at spare gik han daglig vejen frem og

tilbage og blev så 17 år gammel mester og nedsatte sig i Jelling.

- I 1893 kunne der med 15 - 16 timers arbejde tjenes en daler. Det var fint, ikke helt fri for Misundelse. Lønnen den Gang til en Daglejer var 65 øre om Vinteren og 1½ Kr. om sommeren.
- I 1900 slog fabrikkerne træskomanden ud, og han blev pumpemager. Hvordan han lærte pumpemageriet, er mig ubekendt. Men han må jo have været klar, da han annoncerede i Vejle Amts Folkeblad, ultimo år 1900, se s. 59.
- I 1913 afløste jernpumper træpumperne, og han blev vandmester ved Jelling vandværk og opkræver af lyspenge, se s. 60-61.
- I 1929 blev han trævarefabrikant med æggekasser som speciale, se s. 59.

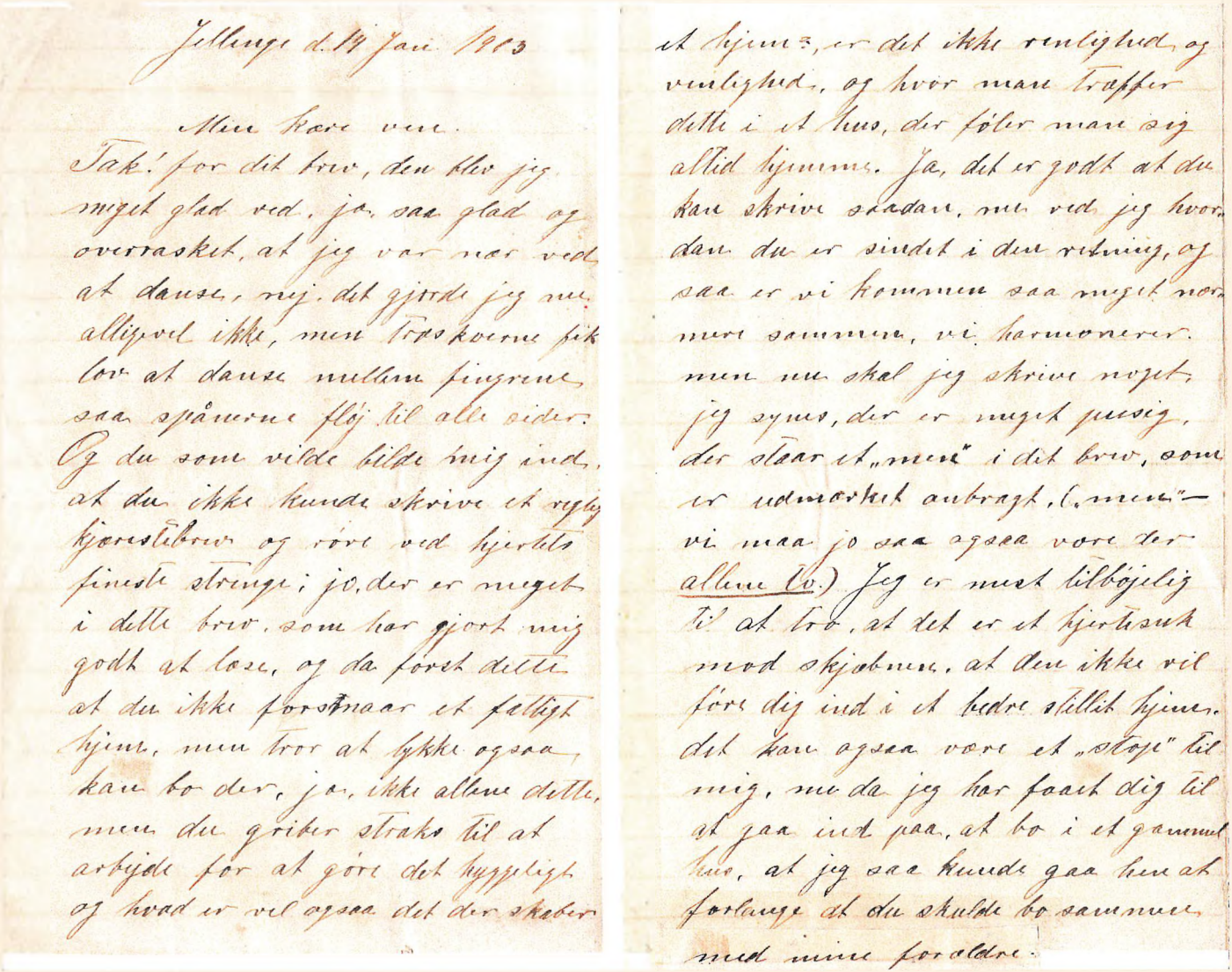

Jellinge d. 14 Jan 1903

Min kære ven.

Tak! for dit brev, den blev jeg meget glad ved, ja saa glad og overrasket, at jeg var nær ved at danse, nej, det gjorde jeg nu alligevel ikke, men tre kvarter fik lov at danse mellem fingrene saa spåmorne fløj til alle sider. Og du som vilde bilde mig ind, at du ikke kunde skrive et rigtig kjærlighedsbrev og røre ved hjertets fineste strenge; jo, der er meget i dette brev, som har gjort mig godt at læse, og da først dette at du ikke forestaar et fattigt hjem, men tror at lykke ogsaa kan bo der, ja, ikke alene dette, men du griber straks til at arbejde for at gjøre det hyggeligt og hvad er vel ogsaa det der skaber et hjem?, er det ikke venlighed og venlighed, og hvor man træffer dette i et hus, der føler man sig altid hjemme. Ja, det er godt at du kan skrive saadan, nu ved jeg hvor dan du er sindet i den retning, og saa er vi kommen saa meget nær mere sammen, vi harmonerer. men nu skal jeg skrive noget jeg synes, der er meget pudsig, der staar et „men" i dit brev, som er udmærket anbragt, („men" — vi maa jo saa ogsaa være der alene (o.) Jeg er meget tilbøjelig til at tro, at det er et hjertesuk mod skjæbnen, at den ikke vil føre dig ind i et bedre stillet hjem. det kan ogsaa være et „stop" til mig, nu da jeg har faaet dig til at gaa ind paa, at bo i et gammelt hus, at jeg saa kunde gaa hen at forlange at du skulde bo sammen med mine forældre.

Brev fra Hans Christian til Mette Kirstine, d. 14. januar 1903.

Illustrationen viser Mette Kirstines fødehjem, "Olinesminde", Mølvangvej 67, i 1906 med hendes bror Kresten og svigerinde Rasmine Enevoldsen, samt niece Mary Brunbjerg (datter af Kristines og Krestens storesøster, Ane).
Billedet viser desuden en påfaldende ny og fin træpumpe med rund taghat, hvilket var Hans Christians fingeraftryk.
Alt hvad der er tilbage af "Olinesminde", er et minde.

Vejle Amts Folkeblad, ultimo år 1900.

Pumper!

Fra 1. Decbr. begynder jeg en Pumpemagerforretning i **Jelling** og anbefaler samme til Publikums velvillige Erindring. Nyt Arbejde garanteres solidt og letgaaende. Reparation af alle Slags Pumper udføres. Sugeværk anlægges. Arbejdet udføres saavel ude som hjemme.

b650 **Hans Kristensen.**

Æggekassefabrikant.

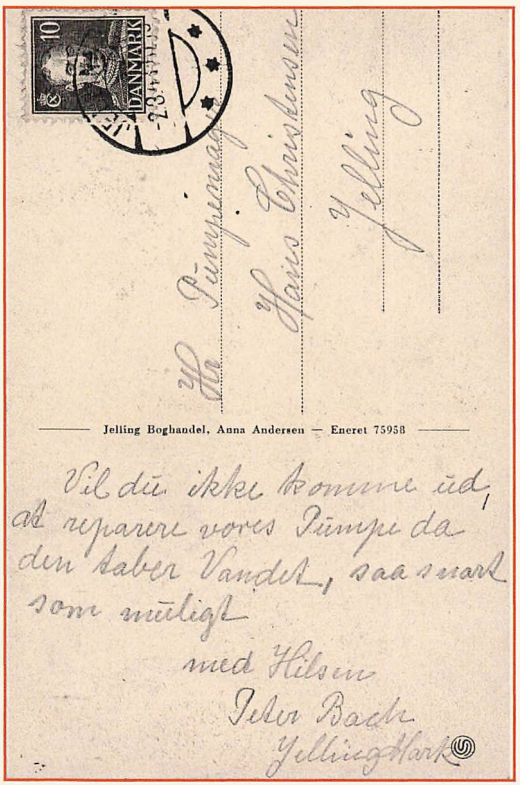

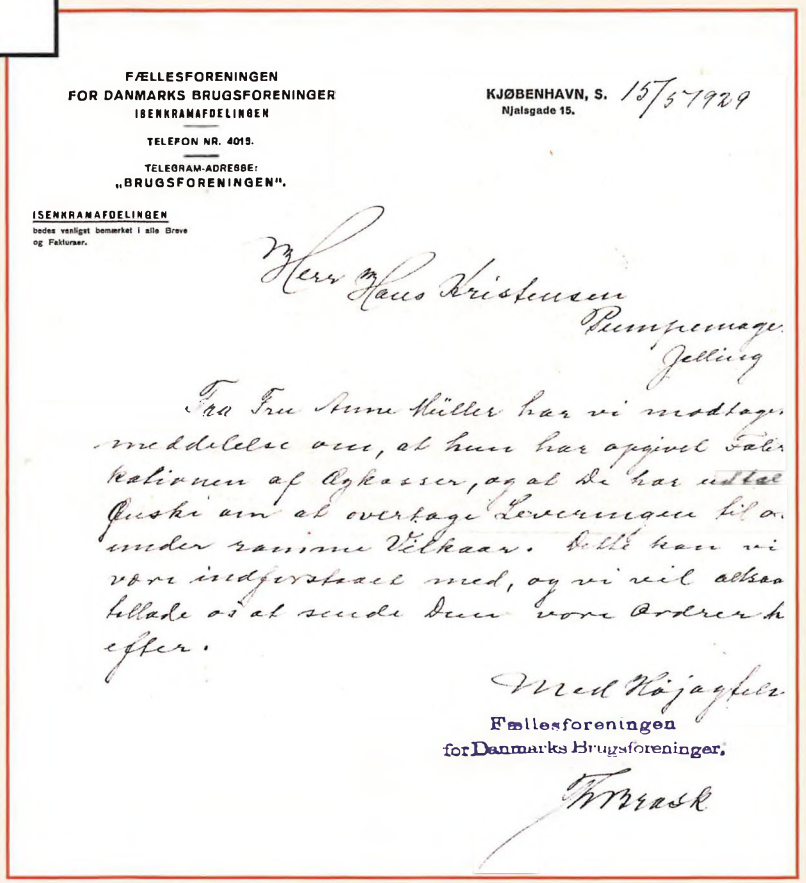
FÆLLESFORENINGEN
FOR DANMARKS BRUGSFORENINGER
ISENKRAMAFDELINGEN

TELEFON NR. 4015.

TELEGRAM-ADRESSE:
„BRUGSFORENINGEN".

ISENKRAMAFDELINGEN
bedes venligst bemærket i alle Breve og Fakturaer.

KJØBENHAVN, S. 15/5 1929
Njalsgade 15.

Herr Hans Kristensen
Pumpemager.
Jelling

Fra Fru Anna Müller har vi modtaget Meddelelse om, at hun har opgivet Fabrikationen af Æggekasser, og at De har udtalt Ønske om at overtage Leveringen til os under samme Vilkaar. Dette kan vi vore indforstaaet med, og vi vil altsaa bede os at sende Dem vore Ordrer fremtidig efter.

Med Højagtelse
Fællesforeningen
for Danmarks Brugsforeninger.
F. Mask

Til 25års Jubilæum

Jelling Elektricitetsværk

11. December 1929.

Mel.: Op, min lille Ole.

Op nu, gamle Jelling,
en, to, tre paa Tælling,
vis nu, gamle Kongeby,
du kan hævde Slægtens Ry!
Mand og Kvinde, unge, gamle
om din Fremtid sig skal samle;
Kraft og Lys du har i dig,
det skal straale paa din Vej.

Først med Dampmaskine,
rigtig af de fine,
kører nu med Dieselkraft;
Tørvegas vi og har haft,
dog det vared ikke længe,
men det kosted mange Penge.
Nu er Kassen god igen,
Peter passer godt paa den.

Brun er Værkets Fører,
han Maskinen kører,
saa det hele kan gaa rundt.
Han har travlt i Dagens Dont,
derfor maa ham ingen sinke,
for hvis Lyset ses at blinke,
tror vi alle sammen,
nu kysser Brun Madammen.

Alt er godt saa længe,
til Folk skal af med Penge.
„Lysets Engel" gaar sin Gang,
synger altid samme Sang:
„Lysepenge jeg skal hente."
„Lysepenge; det kan vente!"
Du kan dog ej slippe, nej,
for saa klipper Brun hos dig.

Lad mig saa tillige
endnu bare sige,
det var ret en lys Ide,
gamle Jelling fik at se,
Byen, den fik Blus paa Pæren,
derfor Takken, derfor Æren
disse gode Mænd skal ha':
Længe leve! og Hurra!

O. = opkrævet

Hans Christensen
„Harald Blå"

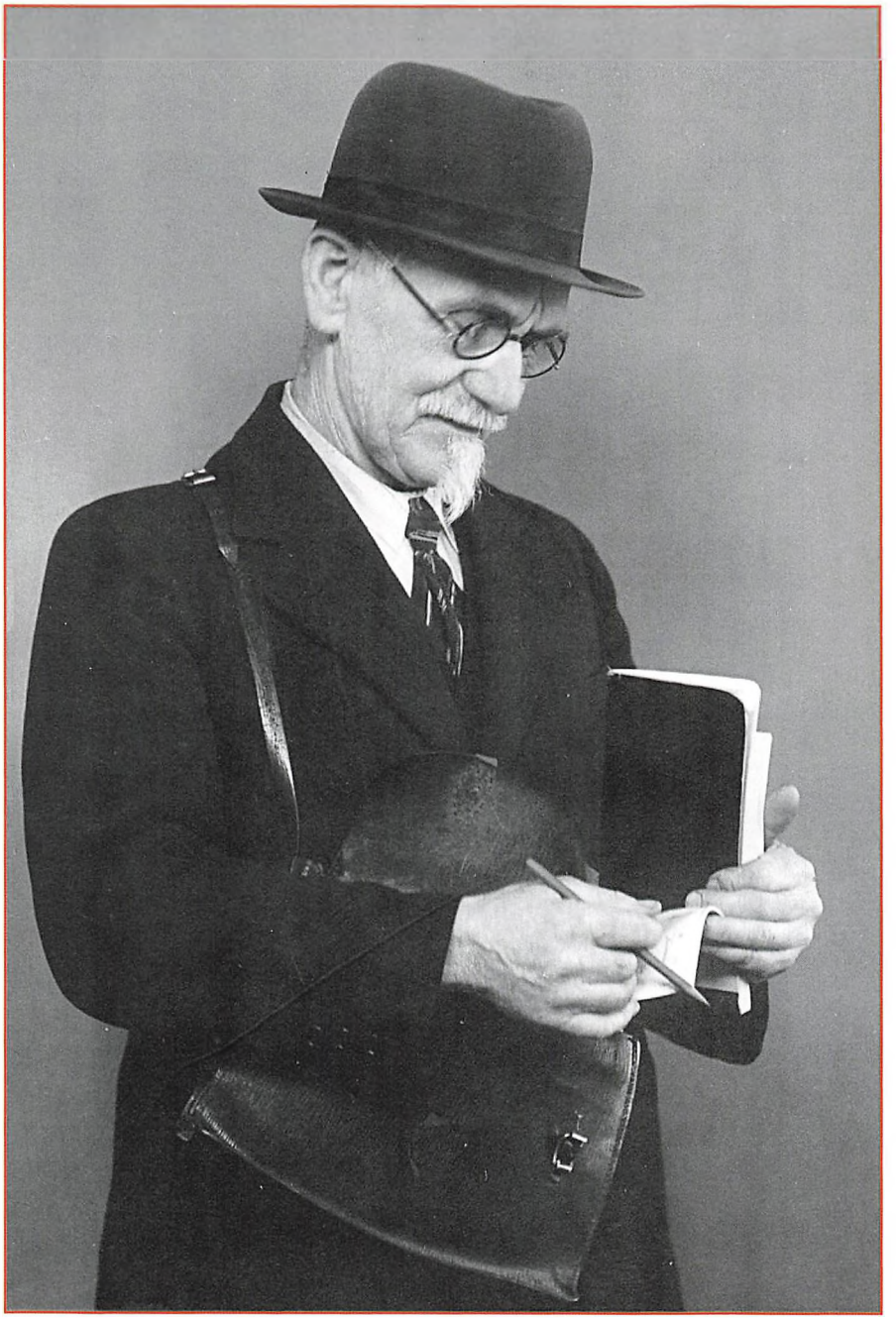

Hans Christian Christensen, "Lysets Engel".

HUSE

Huskøb - med Curator

- I 1891 havde Jens Peter og Karoline Dorthea efter en tvangsauktion måttet forlade Sandbjerghuus, efter 20 år. De flyttede så ind i det gamle hus ved "Verdens Ende", Hygumvej 10, senere Tørringvej 10 (matrikel nr. 24 c). Det var købt til dem som aftægtshus af deres ældste datter, Else-Marie Christensen, f. d. 7/5 1868.
  På grund af hendes alder under myndighedsalderen (25 år) skete handlen med beskikket Curator, alias Søren Peter Christensen, som havde fået Neder–Knabberup.

Det gamle hus, Hygumvej 10. Fra venstre ses Hans Christian, hans bror Peter og deres mor.

- D. 17/3 1897 købte Hans Christian, f. d. 1/4 1876, huset af sin storesøster for 500 kr.– også med curator. I januar 1903 accepterede hans forlovede at flytte ind i den gamle rønne senere samme år, hvilket ikke var nogen selvfølge, s. 57.

- Hans svigerforældre måtte så fortrække fra "Verdens Ende" til Jelling C.
  I 1908 blev det gamle hus brændt efter at have udtjent sin funktion som koppekarantænestation, og Hans Christian fik 300 kr. i erstatning og beholdt tomten.

Ild i Verdens ende.

Af asken ved "Verdens Ende" rejste sig et nyt, fint "Haraldhus"; bygningen af dette finansieredes med et kreditforeningslån på 2.500 kr.
Billedet er fra ca. 1910. Fra venstre: farfar: Hans Chr. Christensen; oldefar: Jens Peter Christensen; oldemor: Karoline Christensen I; faster: Karoline Christensen II; Adin Hopballe; farmor: Mette Kirstine Christensen; far: Emil Enevold Christensen (i storesøsters aflagte tøj?); og Esther Hopballe*.*
**): Børn af farfars bror: Chresten Hopballe Christensen.*

Hartkorn forgår

Min oldefar, træskomager Jens Peter Christensen, købte Sandbjerghuus – og blev boelsmand – den 12/4 1867. Matrikelnummeret er: 41 a + b. Der var 20 tdr. land. Købesum: 3200 Rigsdaler.*

Mht. tdr. hartkorn (ikke at forveksle med tdr. land) er der i øvrigt sket et meget stort fald fra Jens Peters til Hans Christians og videre til min fars fødehjem. Ja, der er tale om en regulær deroute:

Hærvejen, m.m.

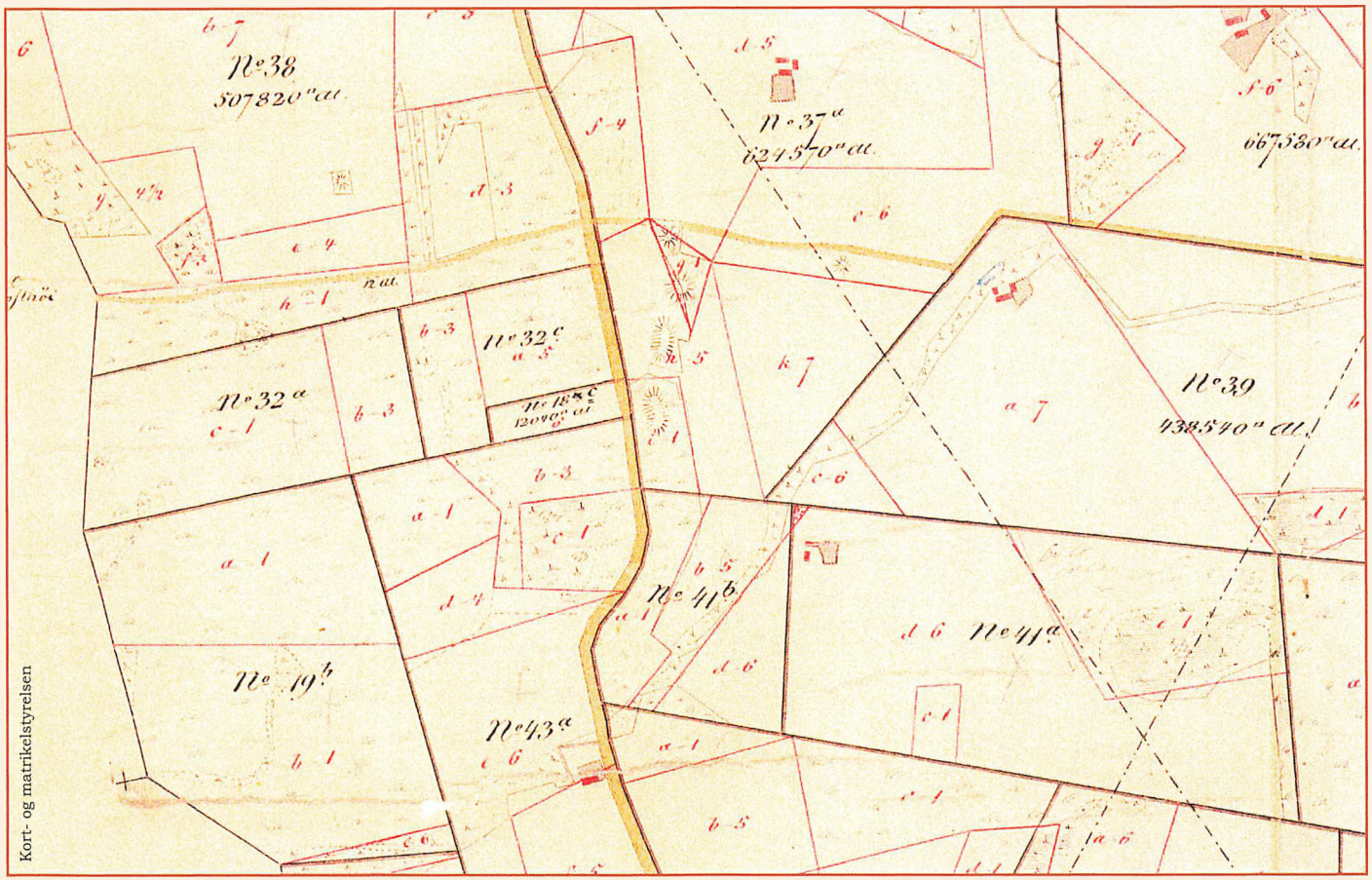

Regnestykke nr. II:

- Neder – Knabberup***:
  5 tønder, 6 skæpper, 2 fjerding-
  kar, 2 album.
  Totalt: 575 album** = 100%.
- Sandbjerghuus: 0 tønder, 6 skæpper, 5 fjerdingkar, 2 ¾ album .
  Totalt: 89 ¾ album = 15, 6 %.
- Haraldhus: I flg. arealattest = 610 kvadratalen = 238 m^2 . Totalt: 4 ¼ album = 0,7 %.

Hvordan er det så gået siden med nævnte ejendomme? Jo, anno 2011 er status som følger:

- Stuehuset til Neder-Knabberup blev revet ned i slutningen af 1970erne.
- Sandbjerghus (og Klinthuset) eksisterer ikke mere, men på matrikel nr. 41 a + b findes nu gården Elkærgård.
- Haraldhus blev nedrevet i 1998 – som et offer for frilægningen af højene.

*): Fra d. 1/1 1875 indførtes kroner og øre: 1 daler = 2 kroner, 1 mark = 33 1/3 øre, 1 skilling = 2 øre .

**): 1 tønde = 8 skæpper = 32 fjerdingkar = 96 album; ¼ album = 36 kvadrat alen.

***): Privatarkiv, jvf: fodnote 4 a, se s. 15.

Hjerterum i Haraldhus

Haraldhus var et lille hus; men målt med hjertet var det stort!*. Grunden var dog næsten for lille. (610 kvadratalen = 238 kvadratmeter). Derfor havde man lejet et trekantet, stykke jord, som lå godt for. Her var der urter og kartofler og en hønsegård. Ifølge Emil Enevold Christensens barndomserindringer fandtes følgende dyr på den lille matrikel:

- hund
- høns
- kat
- kaniner
- ged
- gris.

Sidstnævnte dyr havde sin sti i det lille udhus, hvor der også var plads til et das.

Grisen blev slagtet i november. Efter en tid med rigelig fersk kød, flæsk og fedt blev hovedparten saltet ned, eller røget (hos bødkeren). Om opbevaringen af let fordærvelige fødevarer i Haraldhus skal anføres, at der i tilslutning til køkkenet, et par trappetrin nede, fandtes et lille såkaldt viktualierum **.

Nok om det. Der var nemlig – i en periode – endnu flere dyr i menageriet, ét stort og rigtig mange meget små (dem vender vi

Efterår.

tilbage til senere).

Først det store dyr: I et brev til sin datter, Emma, fra april 1929? skriver Mette Kirstine:

"Du kan tro jeg venter efter, at Koen skal kælve; det skulde jo blive først i Maj! Jeg har ikke solgt Mælk siden den 10. Februar, saa du kan nok forstaa, at Pengene i Sparekassen er snart brugt; jeg har faaet di sidste, men jeg tænker di slår til, og gaar til. Jeg har faaet tre Kr. af Far, men jeg vil ingen Penge have, saa længe disse Skolepenge*** varer; og jeg maa nok blive fri." Hermed er refereret alt, hvad der findes af kildemateriale om ko og kalv. Man må tænke sit: Hvor boede de mon, koen og kalven? I redskabsskuret, eller i værkstedet? På loftet var der i hvert fald dårligt plads, for heroppe logerede allerede de to seminarister, i hvert sit lukaf - i hver gavlende. De boede i øvrigt ikke blot ved husets, men ved verdens ende! Her var vendepunktet for seminarister på deres spadsereture gennem Jelling. Hertil deres verden gik! De to logerende var på kost; den lavede Mette Kirstine. Ellers tror jeg nok, at hun mest snakkede med ko og kalv og gris, som hun aflagde flere daglige besøg. Det er sandsynligt, at man havde opstaldet koen på en nærliggende gård.

– De mange meget små dyr?

Jamen, her taler vi om bierne.

Dem snakkede Hans Christian selv med! De boede på grunden omme bag ved, i staderne i deres alternative kollektiv. Lejen var honningen. Elementerne i deres tilværelse var: luft og duft og nektar; jord ejede de ikke. Her har vi forklaringen på at de, og for den sags skyld også Hans Christian med familie, gik ind for grundskyld!

Årets gang vekslede mellem arbejdsnarkomani og vintersøvn. Når de var vågne,

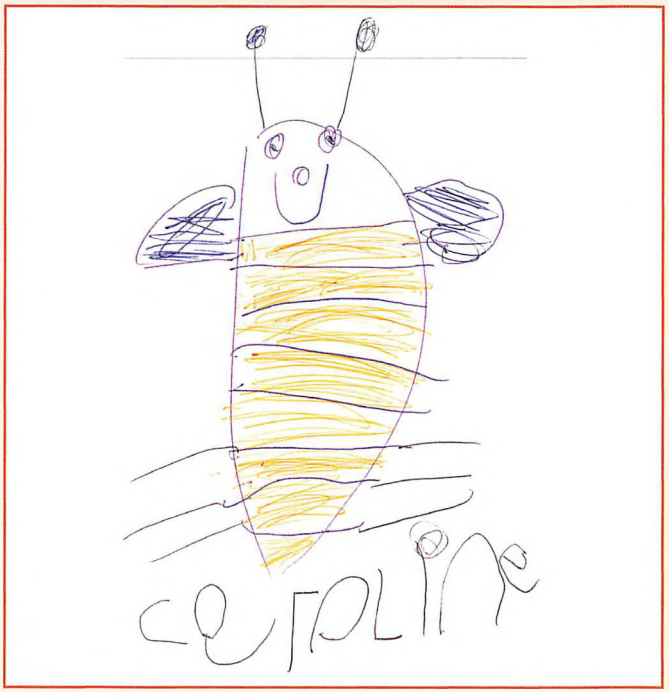

En sød honningbi. Tegnet af H.C.'s tipoldebarn, Caroline, 4 år.

En gue, gammel Roe

Honne de ka aall Folk lii.
Bøen vil gjan slik.
De aallefliest æ rej faa Bi;
faa de ka jo tref o stek.
Men, haae do en sølle Maw
o Jegt o Værk o ant Plaw,
spis saa Honne Resten o de Daw,
saa ska do nok blyw tefres,
sjel om do blywe øwe tres.

En Piwf Tobak ve a Bi

De æ saa rolle ve Vintetii,
A Sne den lune wo lille Bi;
no samle hun Kræfte te Somme.
Hun sowe o drømme en kjøn Melodi,
o den vil hun søng, næe a Vinte æ faabi,
o æ Suel rigtig komme.

Her er ro – ved biens bo.

tror jeg Hans Christian diskuterede grundskyld med dem! Han skrev også digte til dem, om deres vintersøvn og om honningens helsebringende effekt.

Denne, honningens undergørende virkning, ufortalt, så var Hans Christians familie i videste forstand faktisk meget interesseret i at modtage honning – leverancer; mangfoldige tigger- og takkebreve i familiearkivet bærer deres vidnesbyrd herom. Tre andre gennemgående temaer i familiearkivets brevsamling er: den – året rundt? – fremherskende kulde samt legemlige skavanker og pekuniære problemer.

Så det er ikke alene muntert læsestof, man finder i familiearkivet.

*): Udtrykket stammer fra Christian Richardts "statusopgørelse", 25 år efter 1864: "Venner, seer paa Danmarks Kort". Kun 4 af i alt 72 vers (à 8 linier) er taget med i Højskolesangbogen. Disse to linier slap ikke med:
"Saa mod Jelling gaar vort Trav,
Gorms og Thyres Tvilling-Grav."
**): Fællesfrysehusene med køleanlæg og frysebokse blev bygget fra slutningen af 1940-erne. Køleskabe blev i danske hjem almindelige i 1950-erne, hjemmefrysere først i løbet af 1970-erne.
***): Honorar for rengøring på skolen.

Kilder:
Wikipedia
Familiearkivet
"Vi legede på Danmarks dåbsattest", af Emil Enevold Christensen

Haraldhus, set fra savmølletomten.

Hus(e) forbi *(1908, 1998)*

Hist ved Hygumvejens bugt
ligger der et hus – lidt brugt.
Hist ved Hygumvejens bugt
ligger der et hus – lidt brugt.
Forhen Frode Fredegod,
Gorm og Thyra Danebod!
Jelling var engang mondænt,
men en dag blev huset brændt.
Koppers kval og kondolence:
tomten får endnu en chance!

Næppe slukt er askens glød,
farfars ildhu er ej død.
Næppe slukt er askens glød,
farfars ildhu er ej død.
Han er ingen "klemmelus"
hokus pokus: "Haraldhus".
Skifertag med spæde spir,
byggestilen: jysk empire.
Murene er dobbelt røde,
"Verdens ende" er ej øde.

"Haraldhus" er Nørreport,
Farmors hjerte er så stort:
"Haraldhus" er Nørreport,
Farmors hjerte er så stort:
Med belægning helt i top;
børn og dyr, de fylder op!
Vi af søskend' kender fem,
deres barndom er ej slem.
Folk og fæ, seminarister
- hver især en halv magister!

Træsko, pumper, tidens tant,
æggekassefabrikant.
Træsko, pumper, tidens tant,
æggekassefabrikant.
Håndens værk er dagens dont,
men han har sin horisont:
østjysk digter, kronikør,
retsstatsmand, provokatør.
Farfar trives bedst blandt bier
og private skriverier.

SKOLE

Da Skolegang var Luksus

Jeg citerer fra: "Vi legede på Danmarks Dåbsattest", s. 31:
"Morfar, Henrik, var en dygtig landmand, skønt han var analfabet. Egentlig var syv års undervisning indført ved lov i 1814, men mod en lille, ikke vanærende bøde, en mulkt, kunne husbond holde en dreng hjemme ved arbejdet. Han fik kun lov at møde i skolen det første år samt nogle dage før eksamen de øvrige år." Jf. side 150.

Højskole - hjemlighed eller hovmod?

I Testrup lidt syd for Århus blev i 1866 grundlagt en ny højskole. Det skete delvis som modtræk mod Lars Bjørnbaks rationalisme på nabohøjskolen i Viby, hvor fyndordet var "Kundskab er magt, uvidenhed trældom".

I Testrup var holdningen blødere: "Faglighed og hjemlighed".

Stifteren af Testrup højskole, Jens Nørregaard var dog myndig nok. Han havde et, blandt grundtvigianere, usædvanligt CV: kaptajn i infanteriet og frivillig deltager i 1864, teolog og dr. phil. med disputats om B. S. Ingemann. Men ikke nok med det:

Jens Nørregaard.

han var tillige en dygtig kammermusiker og talentfuld balletdanser (elev af August Bournonville).

Nørregaard var landskendt som den gudbenådede taler, han også var.

Eleverne strømmede til hans skole, hvor belægningen var mere end fuld.

Blandt dem var Hans Christian (vinterholdet 1898 – 99):

"Hver Lørdag Eftermiddag havde vi en Time – vi kaldte det Overhøring; i Dag vilde vi vel kalde det Rundbordssamtale – hvor Hovedpunkterne blev repeterede, saaledes at Traaden fra første til sidste Uge blev samlet. Den sidste Lørdag sagde Nørregaard: "Nævn mig nu tre Navne, som har haft den største Betydning for Menneskeslægten." Der kom straks Masser af Navne: Grundtvig, Luther, Kolombus, Platon o.s.v.

Med et lunt Smil afbrød Nørregaard.

"Der blev nævnt Grundtvig, du er en stor Dansker, Jens Christian; selv om vi allesammen holder meget af Grundtvig, saa tror jeg ikke, han kan komme med blandt de 3 største. Jeg sa' Menneskeslægtens Historie".

Saa kørte vi paa med Navne igen, indtil Moses blev nævnt; saa afbrød Nørregaard igen. – "Moses, det kan jeg gaa med til; han var en stor Folkefører og en stor Lovgiver, mange af hans Love gælder endnu. Hvem skal vi saa udnævne til Nr. 2?"

Dyb Tavshed – "Hvad mener I om vores allesammens Stamfader, Adam? Havde han ikke været der, saa vi heller ikke været til. – Den, der tier, samtykker. - - Og saa kan vi vel ogsaa blive enige om, at Jesus fra Nacereth, som er Navnet over alle Navne, skal nævnes her." –

De 3:

- Moses, er den største Lovgiver.
- Adam, er Menneskehedens Stamfader.
- Jesus, er Verdens Frelser.

3, som har haft en unaturlig Fødsel:

- Adam, er skabt af en Jordklump.
- Eva, er skabt af Adams Ribben.
- Jesus, er født af en Kvinde, men Faderløs.

3, som har haft en unaturlig Død:

- Lasarus
- Enkens Søn
- Jaires Datter

De døde, men blev levende igen, og saa hører vi ikke mere om dem.

(De døde nok en Gang til, og saa holdt de op med at dø.--)

Hans Christian skrev begejstrede breve til sin gamle skolekammerat, Kirstine fra "Olinesminde". Hun var en velanskreven husalf på Hotel Dania, siden på Amtsgården i Vejle.

Da de var blevet kærester, fik Hans Christian udvirket, at Mette Kirstine også kom på Testrup; (sommerholdet 1903) – oven i købet med fri undervisning. Til gengæld forventede forstanderen så, at hun delte seng med en anden pige. Der blev dobbelt belagt, om man så må sige!

Mette Kirstine var – efter lidt tilvænning – henrykt over højskoleopholdet, og hun viste sig "slet ikke så dårlig endda" til at referere Nørregaards foredrag.

Hans Christians erklærede bagtanke med at sende hende på højskole havde jo været, at de skulle komme i bedre åndelig samklang med hinanden. Han selv var efter sit ophold på Testrup - fortsat? - både klog og stolt, eller "vigtig", som man sagde. Mette Kirstines familie tænkte, at hvis nu hun blev ligesådan, så ville det være højskolens noget tvivlsomme fortjeneste. Men parret selv var nu enige om, at højskoleopholdet kun gjorde deres forhold mere harmonisk.

Husalf.

Kilder:
Breve og dagbøger fra familiearkivet
Wikipedia

UD- OG INDVANDRING

"Ja længer der er til Amerika
End til Tante Lise på Landet;
Men for at komme didhen herfra,
Man sejle maa over Vandet.

Men hvis man saa Farten overstaar,
Fortryder man aldrig Løbet:
Man faar til Foræring en Herregaard
Og Penge oven i købet...."

Chr. Winther, 1835

Som bekendt blev ovennævnte drøm ikke realiseret, og sorgen blev druknet på bunden af sagosuppen.

Lidt statistik:
I virkelighedens verden slog sagosuppen dårligt til. I årene 1814-1915 steg befolkningstallet i Danmark fra knapt 1.000.000 til 2.7000.000, og ca. 10 % udvandrede, især til USA, og især sidst i 1800-tallet (I perioden 1850-1939 udvandrede totalt 333.549 danskere; ¼ af disse i årene 1880-1889).

Årsagerne var sociale:
(Man skelner mellem de årsager i Danmark, der skubbede (push), og de årsager i Amerika, der trak (pull)):

- *Push:*
  Arbejdsløshed: Landbrugskrisen førte til omlægning fra kornavl til husdyrbrug. Arbejdsløse landboere søgte lykken i byerne; hvis dette mislykkedes var næste skridt ofte USA.
  Stigende befolkningstal: Lavere børnedødelighed og bedre ernæring (kartofler).
  Eksport af kriminelle: Udgjorde et mindre islæt.
- Pull:
  Gratis "homestead": Enhver over 21 år havde ret til en gratis jordlod på 160 acres = 64,75 ha = 118 tdr. land på prærien. Boniteten, dvs. hartkorn, være usagt. Men det var ikke en herrregård.
  Positive udvandrerbreve: Handlede mest om Amerikas rigdom, og ikke så meget om eventuelle assimilationsproblemer.

Gik drømmen så i opfyldelse - i det virkelige liv?:
Ja, for mange. Men der krævedes hårdt arbejde og psykisk overskud til at lade sig integrere, herunder overvindelsen af sprogproblemer. Nogle valgte at bo i danskerkoloni.

Kilder:
"Danskernes udvandring til Amerika", historie - opgave v. Daniel Enghoff Nielsen, 2. g;
"Danske veje vestpå", v. Kristian Hvidt

S/S Hellig Olav.

Fra Grønnegade til Chicago

Christen Hopballe Christensen, ham kender vi jo fra Hans Christians barndomserindringer som "Bror Hop", en loyal storebror og støtte. Han blev født d. 28. april 1873, som den ældste søn på Sandbjerghus; men inden han kom til skelsår og alder, var gården gået på tvangsauktion. Hermed forsvandt en fremtidsudsigt for den unge mand. Han begyndte i stedet at lære smedehåndværket på Grejsdalens Hammerværk. Men han skiftede spor og gik i barberlære i Vejle.

(Hans mor hørte, at han var slem til at gå med mester på værtshus. Det viste sig også at være rigtigt, dog kun for så vidt, som han udelukkende gik med for at nappe mesters øl, når han vendte ryggen til; så han ikke fik alt for meget!)

Den letbevægelige og hjælpsomme Hopballe blev stærkt interesseret i Frelsens Hær, som i 1889 havde etableret sig i Grønnegade. Christens far, Jens Peter, forstod lige så lidt som datidens vejlensere den noget særegne religiøse bevægelses ydre form; men èt stod klart: disse kvinder og mænd ikke blot talte og sang om evangeliet, men de fulgte også deres ord op med praktisk handling, hvor der var nød i hjemmene. Hopballe gik ind i Hæren

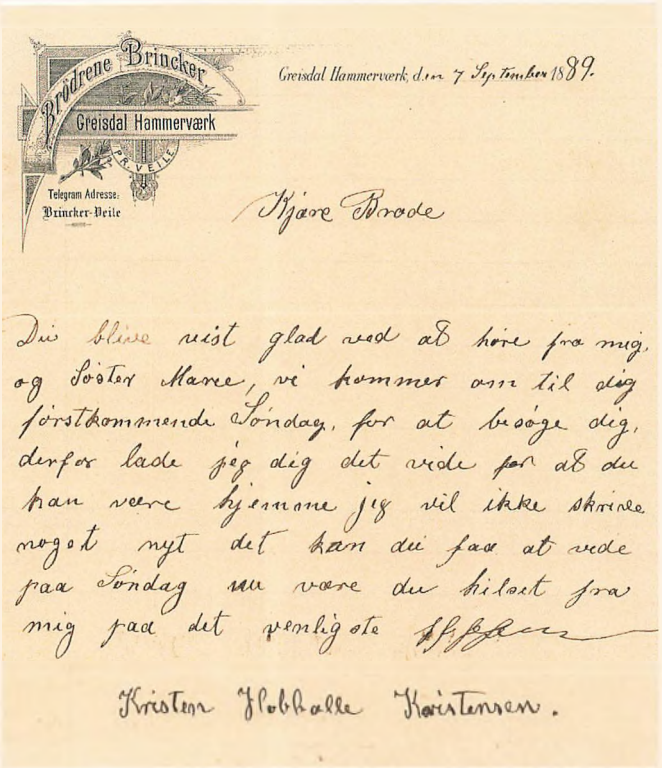
Brødrene Brincker
Grejsdal Hammerværk
Vejle
Telegram Adresse: Brincker-Veile

Grejsdal Hammerværk d. 7 September 1889.

Kjære Brode

Du bliver vist glad ved at høre fra mig, og Søster Marie, vi kommer ann til dig førstkommende Søndag, for at besøge dig, derfor lade jeg dig det vide for at du kan være hjemme jeg vil ikke skrive noget nyt det kan du faa at vide paa Søndag nu være du hilset fra mig paa det venligste

Kristen Hopballe Kristensen.

Brev fra Grejsdal.

og fik en grundig uddannelse, som førte til en karriere som officer forskellige steder i Danmark. Herpå havde han i adskillige år en barberforretning i Grønnegade, Vejle.

Om Hopballes kone, Dusines herkomst ved vi, at hun blev født i 1879 som tolvte barn i Hasselager by, Koldt sogn, Ning herred, Aarhuus amt. Hun døbtes Dusinne Rasmine Rasmussen. Far: Rasmus Rasmussen, f. 1831, var huusfader, musikker

Frelsens Hær, Grønnegade, Vejle.

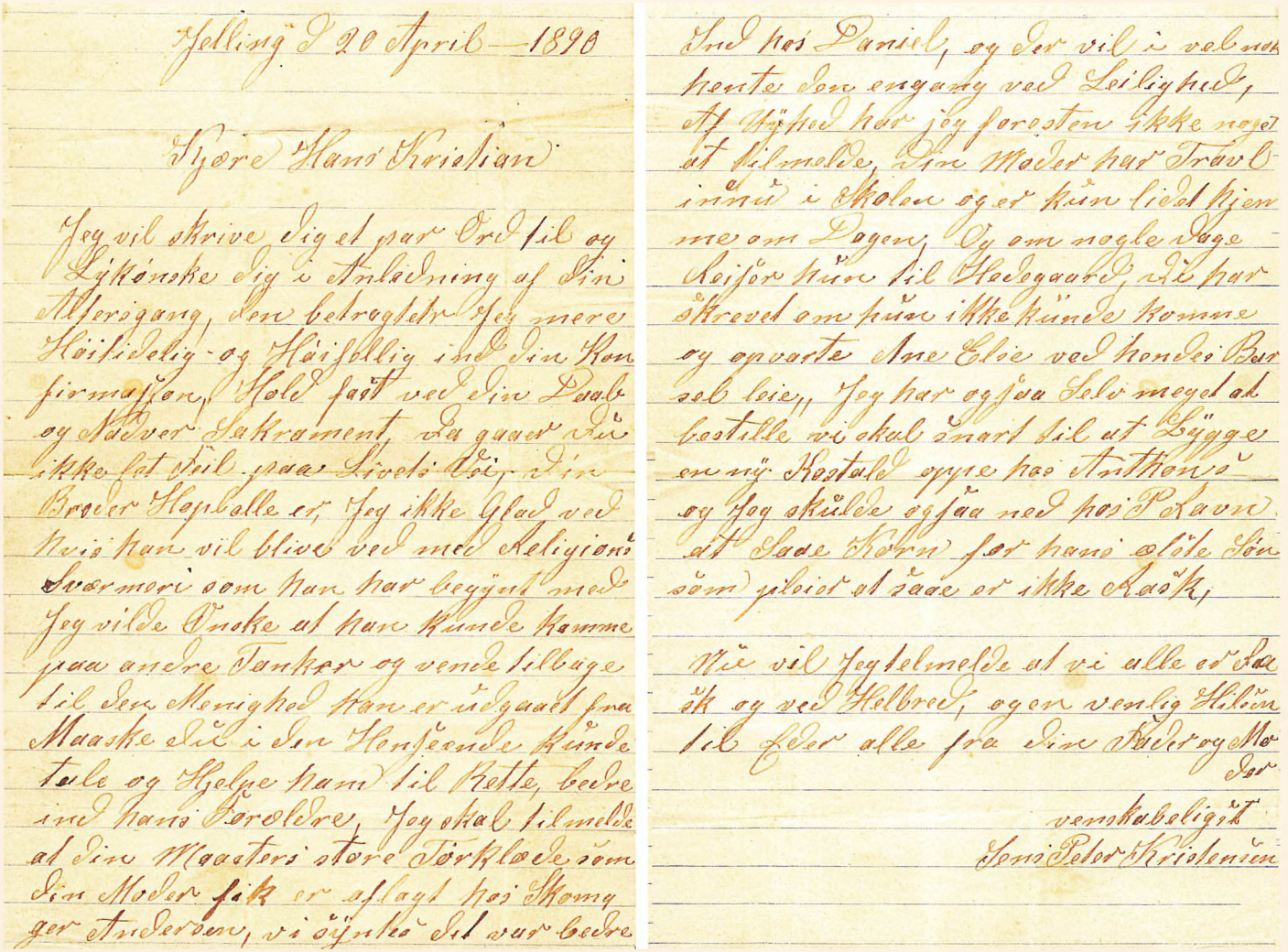

Hellig d 20 April — 1898

Kjære Hans Kristian

Jeg vil skrive dig et par Ord til og Lykønske dig i Anledning af Din Konfirmation, som betragtet jeg mere Høitidelig og Højtidelig ind Din Konfirmation, Hold fast ved din Daab og Nadver Sakrament, da gaaer du ikke fat til gaas Livets Vej, i din Broder Hagbalde er, Jeg ikke Glad ved hvis han vil blive ved med Religions Spørgsmål som han har begyndt med Jeg vilde Ønske at han kunde komme paa andre Tanker og vende tilbage til den Menighed han er udgaaet fra Maaske du i din Henseende kunde tale og Hjelpe ham til Rette, bedre end hans Forældre, Jeg skal tilmelde at din Moasters store Forklæde som din Moder fik er afslaat hos Thomas Andersen, vi ønske til vor bedre Ind hos Daniel, og der vil i vel nok hente den engang ved Leilighed, At Øjeblikket har jeg forresten ikke noget at tilmelde, Din Moder har Travlt inden i Skolen og er kun lidet hjemme om Dagen, Og om nogle Dage Kører hun til Hadegaard, da har skrevet om hun ikke kunde komme og opvarte Ane Elise ved hendes Barsel leie, Jeg har ogsaa selv meget at bestille vi skal snart til at Lægge en ny Kostald oppe hos Anthon's og Jeg skulde ogsaa ned hos Peder at Saae Korn for hans elske Søn som ijeiet at saae er ikke Aask,

Nu vil Jeg tilmelde at vi alle er saa ok og ved Helbred, og en venlig Hilsen til Eder alle fra din Moder og Far

venskabeligst

Jens Peter Kristensen

Brev fra Jens Peter.

og arbejdsmand. Mor: Sissel Marie Rasmussen, f. 1837, havde ved folketællingen i 1890 status som enke. Hun fik således ikke flere børn, da først dusinet var fuldt. Spørgsmålet om, hvordan Dusine mødte Hopballe, og hvor og hvornår de blev gift, kan ikke besvares, men det er formentlig sket i Frelsens Hærs regi.

Sikkert er det, at familien Hopballe i 1911 valgte at emigrere med skibet "Hellig Olav" til USA. Hopballe var da 38, Dusine, 32 ; samt deres 4 børn: Samuel, 10; Adin, 7; Esther, 5; og Elind, 1. Dusine bærer som broche et "Frelsens Hær emblem".

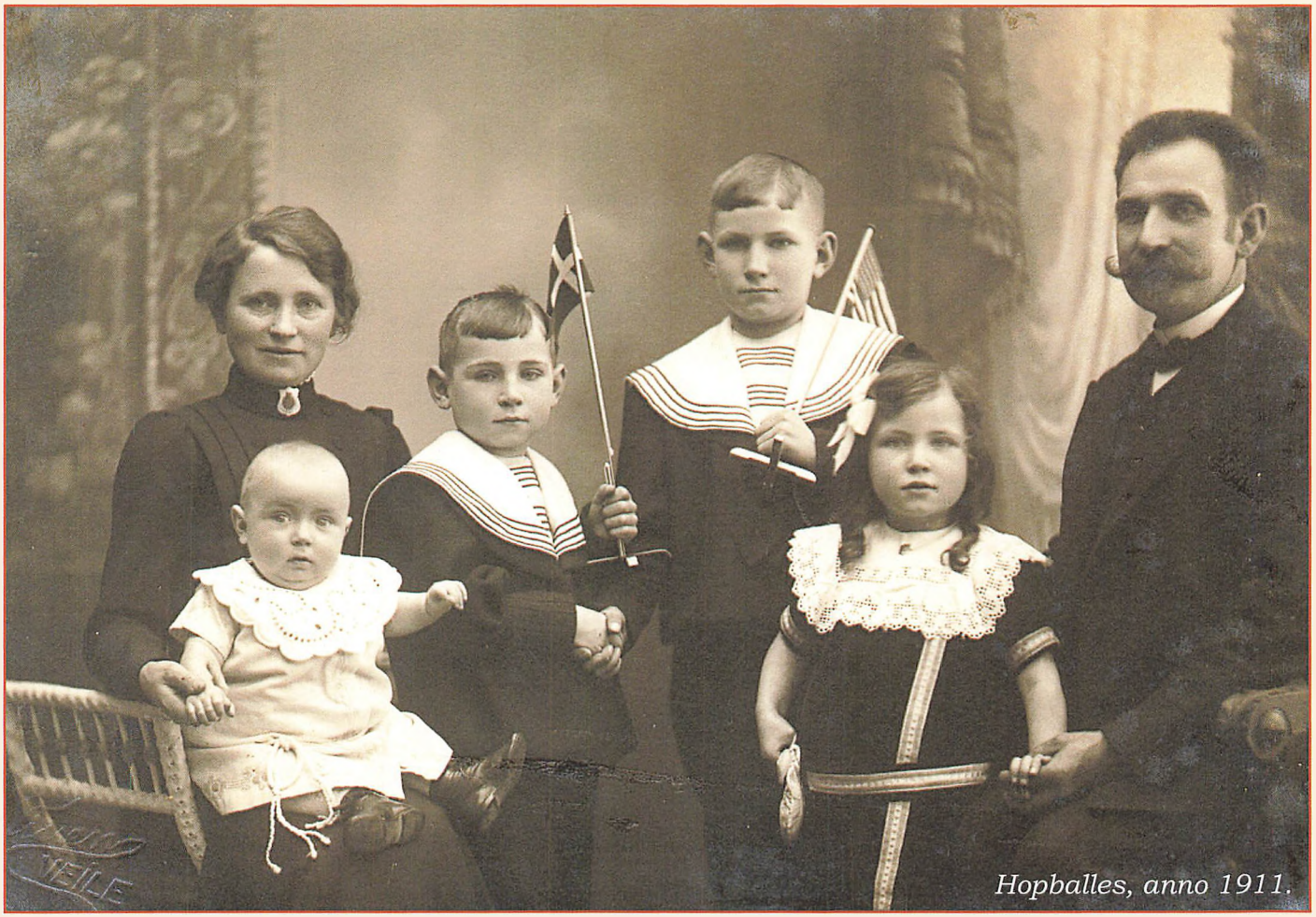

Hopballes, anno 1911.

En tid drev han en barberforretning i Chicago. Det var i spiritusforbudstiden: 1920–1933; en nok så kendt bybo, Al Capone, gik meget tit til barber for at se så pæn ud som muligt – på overfladen. Var *han* en af kunderne hos barbermester Hopballe? I følge en familiemyte: ja! Brevene hjem nævner intet om dette. Her mindes han til gengæld "Mor, som sad ved spinderokken og sang: "Længe nok har jeg bondepige været...Der var gang i hjulet, og tenen snurrede og brummede." Se s. 26.

Tilbage til Chicago: Her var der ikke idyl! I og med depressionen kom sysler som drikkeri, spil og prostitution i krise. Folk havde ingen penge, men det havde fagforeningerne; og gangsterne søgte derfor at infiltrere disse. Hopballe fik sine butiksruder knust; han ville ikke lade sig tvinge ind i frisørernes fagforening.

Herpå rejste han – ligesom Al Capone – til Florida, med sol og hav og palmer. Hopballes bolig var dog mere beskeden: en campingvogn.

Hans hjælpsomhed var intakt, og efter befrielsen var han et halvt år i Danmark, hvor han skaffede en mængde gavepakker fra Amerika til Frelsens Hærs hjælpearbejde. Hopballes familie i USA var gået til grunde, idet han mistede sin kone i 1929 og tre ud af de fire børn på grund af sygdom. Kun Adin var tilbage. Som pensioneret lokomotivfyrbøder har han besøgt Danmark. (Jeg har haft E-mail-kontakt med et af Adins børn i USA, jf. "Fup eller fakta", s. 161).

Hopballes eget helbred var heller ikke det bedste. Han tålte i længden ikke Floridas fugtige luft. Syg og 82 år gammel tog han derfor i 1956 med Amerika – båden hjem til Danmark. Her er han knipset i skibets hospital.

Som den rige? og ranke, men ikke raske, onkel fra Amerika vakte han en vis furore i hjemlandet. Han blev nomade mellem slægtens hjemmefødinge, men fortsat var

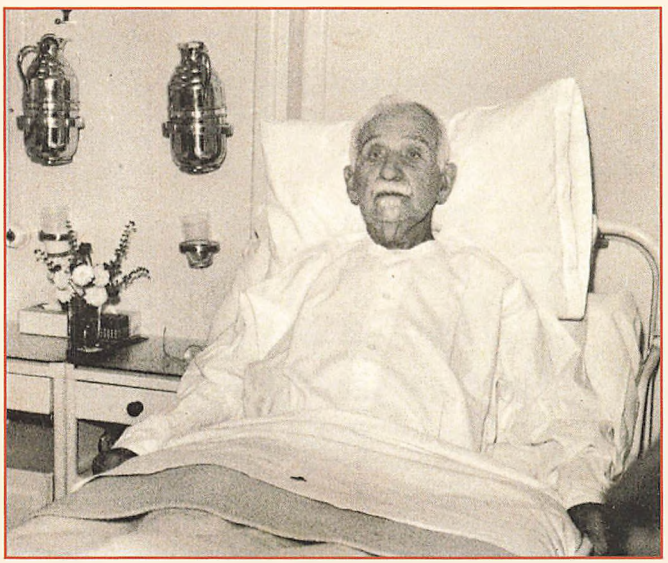

På skibets hospital.

Hjælper med Frelserkasket.

han virkelysten og munter.

Han døde d. 25. august 1956 på Vejle sygehus, og bisættelsen blev iværksat af Frelsens Hær: På kisten lå hans bibel, officerskasket og Hærens flagdug i rødt, gult og blåt. Der var æresvagter i uniform. Et medlem af strengekoret sang sopransolo: "Sølvsnoret brister dog engang.", og frelserobersten holdt en tale.

Hopballe blev gravlagt i familiegravstedet klods op ad Jelling kirkes kor, et par km øst for fødestedet Skjerm Klint og Sandbjerghus, se s. 105.

Kilder:
Breve fra familiearkivet.
"Billeder fra det gamle Vejle" v. Axel Rude, august 1977
"Al Capone" v. Henrik Höjer, Gads forlag 2010
Uge-Revyen, d. 17. januar 1956.
Begravelsesreferater, Vejle Amts Folkeblad
*): Mads Lidegaard d. 19. juli 2001, Kristeligt Dagblad: Sangen er, efter slaget ved Isted i 1850, skrevet af den sønderjyske præst Kristen Karstensen. Bondepigen symboliserer det danske bondesprog i Sønderjylland, som var truet af undergang. Den "gik" på "Den toppede høne", vel nok den mest kendte folkedansemelodi i Danmark.
Karoline Dorothea var 7½ år gammel, da Danmark vandt.

Enevoldsens enkeltbillet

Farmors bror, Johannes Enevoldsen blev født d. 25. oktober 1870. Han uddannede sig som tømrer. Siden kom han på Vingsted højskole, først som kusk i et halvt år og så som elev. "Da han kom hjem, ville han på Jelling Seminarium. Men nej, sagde hans forældre, for hvad om han dumpede? Saa blev de jo til Grin alle sammen; det var lige saa galt som at komme paa Fattiggaarden. Saa maatte han da heller rejse til Amerika. Der var Guld at tjene." Johannes emigrerede følgelig – prompte – som 19-årig – i Januar 1890 med S/S "Norge" [1] til USA., med bestemmelsesstedet Sct. Croix Falls, Wisconsin. Herfra gik turen til det nærliggende Luck, og, i 1895,

Søren og Madsine, m. børnebørnene Signa og John E. jr. Ca. 1914.

Andreas Sixtus Nielsen.

videre til Erwin, South Dakota, for endelig, fra 1899, at slutte i Withee, Clark County, Wisconsin, USA.

Johannes tilkommende kone, Nielsine Nielsen blev født d. 27. juni 1877 på Aale Mark, matr. nr. 8 b[2)], Vrads Herred, Skanderborg Amt. Hendes far: Søren Nielsen, f.1839 - d.1914., beskrives i Folketællingen 1880 som en "husfader, der lever af sin jordlod og noget snedkerarbejde". Hans hustru var Madsine Nielsen, f. 1848 - d. 1933. Sammen fik de i alt 10 børn, hvoraf Nielsine var nr. 4. Desuden med tiden 34 børnebørn og 24 oldebørn! Parret Søren og Madsine emigrerede med 7 børn til South Dakota i 1886[3)], hvorfra de flyttede til Withee i 1896.

John E. Jalling blev d. 12. oktober 1899 g. m. Nelsena Nielsen. Vielsen fandt sted i Den Danske Lutheranske kirke, Naza-

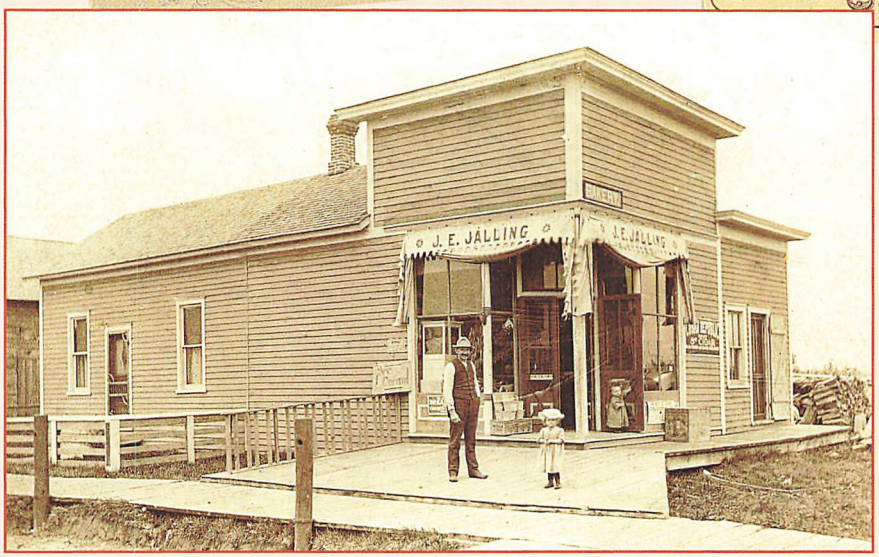

Nielsine Nielsen, født 1877 – på billedet ca. 21 år gammel.

Johannes Enevoldsen, født 1870 – på billedet ca. 25 år gammel.

Den første butik anno ca. 1903. Forrest "Dad" med Margareth, ca. 3 år. Dørvogter: Henry, ca. 1 år.

"The Homestead" and Family, anno 1914.
Fra venstre: "Topsy", Camilla, John E. Jalling sr., Signa, Margareth, Nelsena, Henry.

reth, i Withee, som var indviet d. 10. juli 1896. (Pastor for menigheden var: Andreas Sixtus Nielsen, f. i Aalborg d. 6. april 1832 - d. d. 25. marts 1909. Han betakkede sig for at blive biskop, og han slap. I modsætning til Morten Bisp, hvis gæsskræppede). Andreas takkede dog ikke nej til Knight´s Cross, og der er rejst en mindesten for ham, både i Withee, Wisconsin, og i Sæby, Danmark. Withee var et nybyggersamfund, grundlagt i 1870, omgivet af dybe skove, midt i Wisconsin vest for Michigansøen. Johannes arbejdede bl.a. som vognstyrer i Minneapolis Sporveje. Senere grundlagde han en butik med bageri: "The Cozy corner, Dealer in good things to eat". Det sympatiske par var fremstående i det lille lokalsamfund.

I Withee nedstammede mange af indbyggerne fra europæiske Mennoniter, dvs. protestantiske anababtister (voksendøbere), der i USA og Canada udmøntede sig i de såkaldte Amish-samfund. Her praktiseredes i sandhed de gamle dyder: bogstavelig læsning af bibelen, manden som familiens selvfølgelige overhoved, tøjstilen dybt konservativ; og total fornægtelse af moderne teknologi, så som biler, telefon – ja, i nogle tilfælde endog knapper. Der må have været store kulturkløfter at overvinde for de danske indvandrere, som holdt sig

Nelsena og John Sr.

til Danskerkolonien. Her taltes der dansk og dyrkedes danske kulturvaner; en overgang havde man endda tilknyttet en dansk gymnastik- og folkedanseleder.

Uddrag af breve:

Brev på "dansk – amerikansk" fra Johannes pr. 22. november 1913:

"Ve har jo en stor Besetning, som bestaar af: 1 Kjørehest, 2 Malkkøer, en Kvide, 150

Patricia (se s. 89) med familiens sorte får.

Hvide Høns, 34 Gæs, Duer i massevis, 2 Katte, en fin Hund, som heder Topsi. Saar vi jo 4 Børn: 1 Dreng og 3 Piger[4]; som alle blive store og sommetider slemme ogsaa. De taler ellers meget om Danmark nu, de taler alle dansk, saa de kan nok tale med Eder, naar I kommer herover".

"I denne tid er det Jagttid; for to Uger maa her skydes Hjorte. Saa kommer der jo Jægere fra alt over; mange faar jo ogsaa en Hjort med dem hjem. Èn til man er alt de har low til at faa; men de fleste maa gaa hjem uden at faa en, det er ikke saa let at skyde den slags. Somme tider bliver der jo ogsaa en af Jægerne skudt. Det er vist allerede 10 à 15 skudt i aar i Wisconsin. Jeg er bange for at gaa ud paa Jagt, men vi faar os gjerne en stykke enda, skjønt der maa ikke handles med det."

Sidste, bevarede, brev fra Nielsine, pr. 14. december 1945:

"Kære Familie. Mange tak for brevet som jeg modtog i god behold. Det er med stor sorg, at jeg maa meddele eder, at Johannes døde d. 14. Februar 1943. Han undergik en stor operation 3 år før. For en tid så det ud, som han kunde blive rask igen. Men som I ved, kommer "Kræft" let tilbage.

3 måneder efter blev mine øjne dårlig, og nu har jeg mistet synet.

Min ældste søn Henry og familie bor i lejligheden nede, og jeg bor ovenpå.

De passer mit hus og laver mad til mig. Jeg er ellers rask og har det godt. Mine andre børn er raske og har det godt.

Min yngste søn, Johannes jr., er lige kommet hjem fra krigen og er rask. Han er gift og har en lille søn. Så der er glæde i

Soldier John.

The grocery store.

dette hjem. De har vor forretning

Var det muligt for eder at få et brev, skreven på engelsk, læst. Så kunde en af mine børn skrive til eder. Jeg vilde gerne holde forbindelsen i gang med eder derhjemme. En af mine gamle venner, som vi har kendt i snart 50 år, skriver for mig.

Hils dem alle og selv vær hilset.

Eders svigerinde

Nelsena Jalling[5)]

P.S Johannes var i Tyskland[6)] og havde eder adresse, men kunde ikke få lov til at rejse til Danmark ”

1: Skibet var bygget som kombineret sejl- og motorskib i 1881. Ruten gik fra København via Kristiania til New York. Johannes var på rejsen forhyret som kahyts - ”jomfru”. 14 ½ år senere (d. 28. juni 1904) gik ”Norge” på grund ved klippen Rockall, 470 km vest for Irland Af de 727 passagerer og 68 mands besætning druknede 635 personer. (De overlevende 160 fik et tilbud om en gratis erstatningsrejse, hvilket de fleste af dem tog imod.) Dette er den største katastrofe, der nogensinde er hændt et dansk skib, men erindringen herom har siden 1912 været fordunklet af britiske ”Titanic”.

2: Ved Gudenåen – 16 km fra Jelling i nord, nordøstlig retning. Naturskøn beliggenhed i Dybdal. Nuv. adr.: Tingvejen 11, Aale, 7160 Tørring.

3: Familien sejlede med S/S Hammonia, afg. d. 12. september 1886 fra Hamborg – hvis skytshelgen har lagt navn til skibet.
4: Margareth, f. 1900; Henry, f. 1902; Camilla, f. 1904; Signa, f. 1909; i 1914 fødtes Johannes Jr.
5: Nelsena døde d. 15. september 1958.
6: Johannes jr. havde været med som sanitetssoldat i invasionen af Normandiet (D-dag, d. 6. juni 1944).

Baby John og mor.

Kilder:
Familiearkivet
Clark County, WI Internet Library Project.
Wikipedia

The Jalling children' s spouses and children:

Margaret Sorensen ~ Theodor
1. Roy
2. Robert
3. Richard

Henry Jalling ~Eunice:
1. Ronald Jalling
2. Shirley Wells

Camilla Hansen ~ James:
1. James
2. Eugene

Signa Bangsberg ~Lloyd
1. Patricia
2. Lou Ann
3. Candice

John Jalling ~ Viola
1. John Jalling
2. Linda Renderman

Polakpigerne - et postludium

Sukkerroedyrkningen i Danmark tog fart fra 1870, og de første to sukkerfabrikker blev placeret på Lolland og Fyn. Arbejdet i roemarkerne var hårdt arbejde, som mange danske landarbejdere ikke var villige til at påtage sig.

Man måtte derfor hente sæsonarbejdere, først fra Sverige, og siden 1893 fra Polen; især fra det fattige, koppebefængte "Sydpolen", også kaldet Galicien, som da var under østrigsk besættelse. Herfra rekrutteredes yngre mænd og kvinder, som var interesserede i at arbejde længe og tjene penge på akkord. Polakkerne ansås i Danmark som værende både flittige og dygtige, og i sæsonen 1914 kulminerede ordningen med 14.000 gæstearbejdere, men 1. verdenskrig satte en brat stopper for tilstrømningen.

Arbejdsforholdene i Danmark var mildt sagt ikke gode, og der forekom direkte overgreb. For socialdemokraten Peter Sabroe blev det en mærkesag at medvirke til en bedring af polakkernes situation. I marts 1908 fremkom Venstres daværende indenrigsminister, Sigurd Berg, med et forslag til den såkaldte "Polak-lov", som indførte visse pligter for arbejdsgiveren og rettigheder for sæsonarbejderen. Den trådte i kraft i foråret 1909. Arbejdsgiveren skulle bl. a. sørge for lægehjælp og betale medicin og sygehusophold.

Nogle polakker overvintrede fra sæson til sæson og levede evt. med en dansk "på polsk". Men der var ofte problemer i disse forhold, bl. a. på grund af polakkernes romersk – katolske tro. Kirken fyldte en hel del mere hos polakken end hos dansker-en. Dansk-katolske præster bistod som sjælehyrder, og desuden var de tolke og en slags socialrådgivere for polakkerne. I 1897 indviedes Skt. Birgitta Kirke i Maribo, som blev det helt store samlingssted, med op til 3000 deltagere i den enkelte messe.

Der blev også oprettet katolske skoler.

Efter drøje år blev polakkerne ligeberettigede medlemmer af det danske samfund.

Kilder:
www. jernbanen.dk
Wikipedia
www.federacja-polonia.dk
Vejle Amts Avis, d. 18 og 20. maj 1908

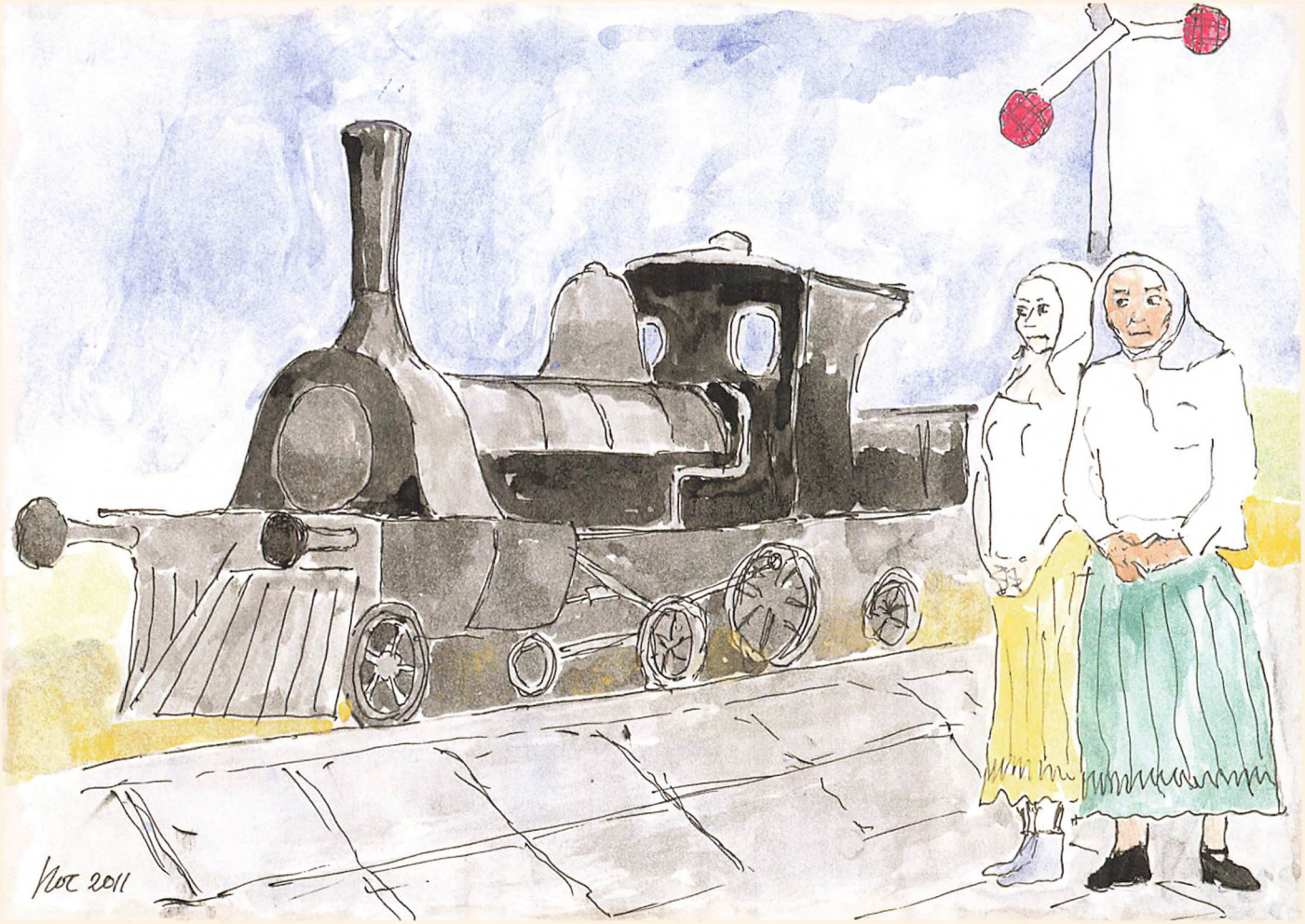

Polakpiger på perronen. (Koparrene bedes man tænke sig til!). Pigerne er efterladt på banegården i Vejle, med to kroner på lommen. De vil ikke hjem, men ingen vil ansætte dem. Efter at denne situation var blevet beskrevet i avisen, fik de to dage senere alligevel job.

Oldefar i 1864

Dette emne går der ingen frasagn om i familien! Nogle fakta lader sig dog opspore, og de bidrager til en forståelse af tavsheden:

Oldefar, alias Jens Peter Christensen blev indkaldt som rekrut d. 14. januar 1864 og aftjente sin værnepligt i perioden 29. januar – 14. august i samme år.

Han var, som menig nr. 591, indrulleret i 7. compagni (under major Holten) i infanteriregiment nr. 13, 3. division, direkte under Krigsministeriet.[1)]

13 er jo et uheldigt tal, og regimentet med dette nr. blev af den øverste ledelse ikke betroet de vigtigste opgaver.

Dette skyldtes dog især erfaringerne fra forrige krig 1848 – 50, som Danmark faktisk vandt ("Længe nok har jeg bondepige været".. og "Dengang jeg drog afsted.."). Her havde nogle holstenere på dansk side udvist svigtende loyalitet.

I 1864 i 13. regiment var der et kontingent af sydslesvigere, som til fulde indfriede de negative forventninger. Følgelig glimrede dette regiment stort set ved sit fravær! Det var hverken med ved Dannevirke primo februar eller ved Dybbøl medio april 1864; og ved Fredericia fæstningsværk ultimo april 1864 optrådte det kun som reserveregiment. Der var her et tilløb til mytteri, idet nogle elementer i 13. regiment ikke mente, det var "deres tur" til at blive udkommanderet til en forpost, hvad det jo netop var. En trussel om decimering (dvs. nedskydning af hver tiende soldat i geleddet), måtte til, før ordren blev pareret.

Med accept fra højeste sted trak de danske tropper sig – igen, igen og uden kamp – fra den stærke fæstning i Fredericia. Herefter kunne østrigerne til akkompagnement af medbragt hornmusik indtage fæstningen. Dette blev for meget for de nationalliberale i det danske bagland, som anvendte udtryk som baglænsgeneral og "røven af 3. division".

13. regiment opholdt sig i øvrigt under krigen mest på Fyn, på behørig afstand af Als, hvor situationen endte i "Dommedag Als" d. 29. juni 1864.

Tabene i 13. regiment var lave, hvad angår døde og sårede, men der var desertører![2)]

Man finder f. eks. følgende notits i Middelfart Avis, d. 30. juni 1864:

"I gaar indbragtes her til Byen 10 Soldater (Sydslesvigere) af 13de Regiment, der i Forening med 5 andre af samme Regi-

"Bette-Knawerup", se s. 164.

ment havde forsøgt at undvige, idet de i en Baad vare sluppen ud fra Kysten ved Baaringvig, men bleve opsnappede af en Kanonbaad; de 5 sprang da i Vandet og druknede, medens de 10 overgave sig til Kanonbaaden og derefter transporteredes herind. I aftes førtes de bundne og under Eskorte af Dragoner bort herfra".

Der foreligger ingen rapporter om disciplinære forseelser fra oldefars side.

I 1878 søgte og fik den 39-årige veteran og landmand, Jens Peter Christensen, erindringsmedaljen, som han kaldte "femøren", og kun bar et par gange, se s. 20.

I 1914 blev den 75-årige husflidsmand, Jens Peter Kristensen,[3] tildelt den årlige hædersgave på 100 kr. - efter ansøgning, skrevet med ført pen ved Landstingsmand Peter Ejsing, Mosevang, Jelling.

Jens Peter døde en naturlig død, d. 7. oktober 1919. Han ligger begravet på familiegravstedet, lige ved siden af Jelling kirke´s kor, se s. 105.

1: Hæren bestod af ca. 38.000 mand. Opbygning: 4 divisioner. Hver division var delt op i 3 brigader. I hver brigade var der 2 regimenter, som igen var delt i 2 bataljoner, der til slut var delt i 4 kompagnier med 200 mand i hver. Et regiment bestod altså af ca. 1600 mand. Kilde: www. hheriksen.dk/krig18648.htm

2: Tabslisten for 18. april Dybbøl: I alt 4800, fordelt på: 672 døde, 997 sårede (heraf 473 fangne), 3131 usårede fanger og desertører.
Kilde: "Dybbøl 1864 ", v. J. J. Johansen, Generalstaben, 1942.

3: Familiens efternavn staves lidt forskelligt, nogle gange på samme dokument.

Kilder:

Ansøgninger om erindringsmedalje og hædersgave, Rigsarkivet
Bibliotekar J. K. Christensen, Det kongelige Garnisonsbibliotek
"Slagtebænk Dybbøl" og "Dommedag Als", v. Tom Buk-Swienty, Gyldendal 2008 og 2010. (I alt 876 sider, hvor 13. regiment ikke nævnes!)

Bagsiden af medaljen

Frederik d. VII, grundlovens giver, amatørarkæolog og livsnyder, døde barnløs.

Herpå blev Glücksburgeren, Christian d. IX udråbt som dansk konge: 1863-1906. På grund af sit fordringsløse væsen og på trods af en kraftig reduktion i landets størrelse blev han en populær regent. Hans ry som "Europas svigerfar" gav landet en aura af storhed, som det ikke længere besad. Hans kontrafej fandtes selvsagt på frimærkerne, og også på 1864-erindringsmedaljen. At han befandt sig netop der, om end på dennes bagside, er ingen selvfølge:

National "nærdødsoplevelse"

Som nyudnævnt konge havde han i november 1863 underskrevet en ny forfatning, vedtaget i Folketinget, som indlemmede Slesvig i det danske rige: Danmark til Ejderen! Næsten som forudset erklærede Otto von Bismarck Danmark krig. Udfaldet turde være bekendt: ved freden i Wien d. 30. oktober 1864 måtte Danmark afstå Slesvig, Holsten og Lauenburg, men beholdt Ærø og Ribe: Danmark til Kongeåen.

Hvad der ikke har været alment kendt før i 2010 er, at kong Christian d. IX på

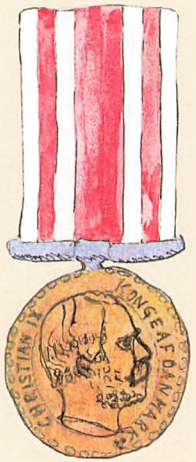

egen hånd efter dommedag Als i et forsøg på at undgå tab af det danske monarki´s kontrol over Slesvig og Holsten, tilbød den prøjsiske konge, Vilhelm d. I, at indlemme Danmark i Det Tyske Forbund (Datidens EU med 35 stater, de fleste tysktalende).

"Ned med Estrup, Scavenius og Ravn"

I følge en (reaktionær) grundlovsrevision i 1866 skulle Landstingets 66 medlemmer bestå af: 12 kongevalgte; 27 valgt af de rigeste; og 27 valgt af de samme vælgere, som valgte Folketinget.

Konseilspræsident (statsminister) *J.B.S. Estrup*, Højre, havde støtte nok i Landstinget; men I 1885 opløste han Rigsdagen, fordi han havde Folketingets flertal imod sig. Indtil 1894 regerede han ved hjælp af dekreter, dvs. foreløbige (provisoriske)

finanslove, baseret på Christian d. IX´s hævd på sin ret til at udpege ministre på trods af folketingsflertallet! I afmagt begyndte Venstre at organisere Skytteforeninger; og der var talrige demonstrationer og uro, hvori en fjerdedel af befolkningen deltog. Skolelærerne blev af kultusminister *Jacob Scavenius* pålagt det såkaldte "mundkurvscirkulære".

Regeringen anklagede oppositionen for majestætsfornærmelse. Det gik bl. a. ud over venstrepolitikeren *Christian Ravn*. Venstrelederen Christen Berg blev sat i fængsel efter et sammenstød med politiet under et politisk møde.

D. 21. oktober 1885 blev Estrup udsat for et mislykket skudattentat, ved en typograf der handlede på egen hånd. Herefter oprettede Estrup et nyt korps af våbenbærende, lyseblå gendarmer, se s. 42-43.

Estrups hårde linie mobiliserede efterhånden oppositionens vælgere.

Først efter et knusende nederlag til Højre ved et folketingsvalg i 1901, udnævnte kongen et Venstreministerium; folketingsparlamentarismen var et faktum.

Kilder:
www. information.dk/157176
"Dommedag Als", v. Tom Buk - Swienty; Gyldendal, 2010
Wikipedia

Retsforbundets fald

Selvom den radikale leder, Bertel Dahlgaard forinden havde udtalt:

"Jeg vil hellere dø en naturlig død", så blev Trekantsregeringen, bestående af Det Radikale Venstre, Socialdemokratiet og Retsforbundet, dannet i 1957.

I 1960 faldt Retsforbundet ved valget, dels på grund af den nyindførte spærregrænse, dels på grund af interne stridigheder og almindelig utilfredshed med Viggo Starckes "Æresministerium". Først i 1973 kom Retsforbundet for en tid tilbage i Folketinget.

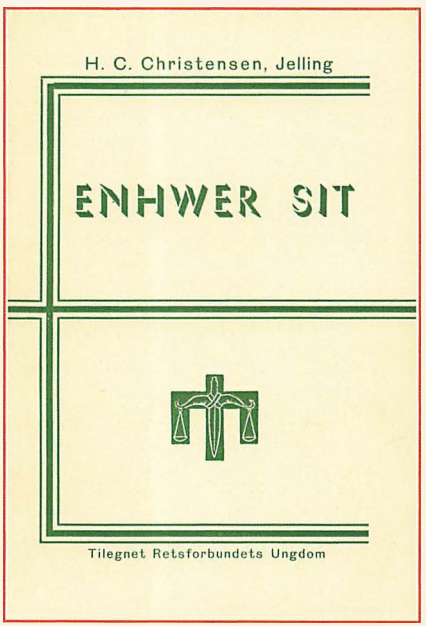

Digtsamling

– tilegnet Retsforbundets Ungdom:

Wo Jour

"A Jour er en gue gammel Bos,
Blot vi ku jennes om: den æ wos.
Saa ku vi aalsammel; hvis vi vild,
hwer Daw lew som te Gild,
o enhwer ku sed frit ve si Gor
o leg Pæng op hwer Or. –
Men aak! Saaen æ et kun faa somm
æ wi down eller domm?

De wa ingen sød Sjæl
dæ tow o slow den føst Pæl
i a Jour mæ tre Uer:
- De æ mit –
De æ fæl når nowe stjæl
hwem ka slo den næst Pæl
i a Jour mæ tow Uer
- Enhwer sit –
"A mit, do dit
de fælles sit."
- saa er vi kvit" –

Starcke og farfar: Se side 149.

RELIGION

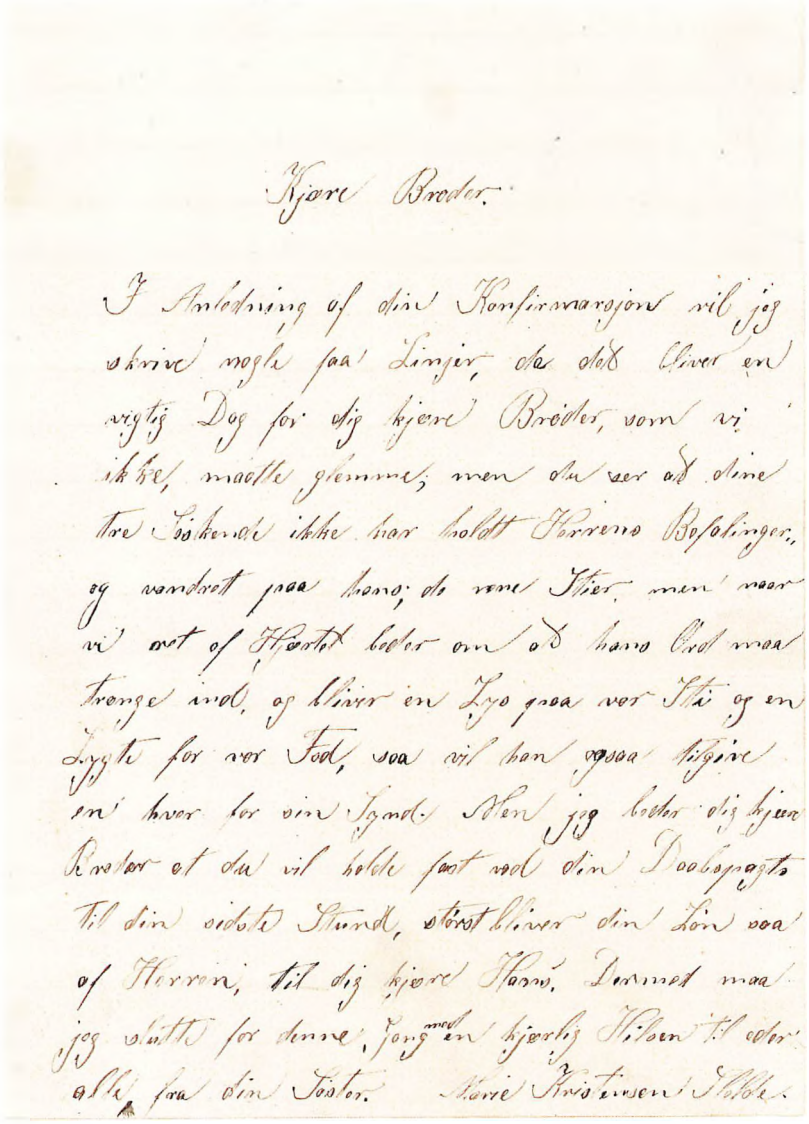

Kjære Broder.

I Anledning af din Konfirmation vil jeg skrive nogle faa Linjer, da det dog er en vigtig Dag for dig kjære Broder, som vi ikke maatte glemme; men du ser at mine tre Søskende ikke har holdt Herrens Befalinger, og vandret paa hans dyre Stier, men naar vi ser af Skriften beder os at hans Ord maa trænge ind, og bliver en Lys paa vor Sti og en Lygte for vor Fod, saa vil han ogsaa hjælpe en hver for sin Synd. Men jeg beder dig kjære Broder at du vil holde fast ved din Daabspagts Til din sidste Stund, størst bliver din Løn saa af Herren, til dig kjære Hans. Dermed maa jeg slutte for denne Gang med en hjertelig Hilsen til dig fra din Søster. Marie Kristensen Stabel

Brev fra storesøster Else-Marie til Hans Christian i anledning af hans konfirmation i Engum Kirke, d. 10. april 1890.

Metodisme kontra Frelsens Hær

Else-Marie var tjenestepige i Slelde hos gårdmand Niels Jensen, f. 1835 - d. 1919, Slelde. Hans jævnaldrende kone døde af influenza d. 26. januar 1892; Else-Marie blev så den 3. december 1892 gift med sin 33 år ældre principal. De fik 2 børn: Ane Marie d. 8. april 1893 og Kristine Karoline d. 19. april 1896. De var kun 6 og 3 år gamle, da deres mor døde af tuberkulose d. 5/8 1899.

Følgende foreligger om børnenes skæbne:
I 1916 bor Niels Jensen på Vardevej 2, Vejle, med Ane Marie, kontoristinde, og Karoline, telefonistinde.

I 1919 dør Niels Jensen og begraves på Skibet kirkegård.

I 1925 bor på adressen Langelinie 31, II. Sal, Vejle:

Husfader og bankbogholder Ulrik Christensen, f. d.14/2 1892;

Hans kone og husmoder Anna Marie, f. d. 8/4 1893;

Else, f. d.30/4 1922, datter;

Sven, f. d. 12/1924, søn;

Caroline Christine, Anna Maries søster, og ekspeditrice.

Herefter fortaber sporene sig.

Tilbage til Else-Marie og hendes mand:

De var begge proselytter i den i Vejle nyetablerede metodistiske vækkelse, som påkaldte sig en særlig "metodisk" from levemåde. (Grundlæggeren af den samtidige nye vækkelse i Vejle ("Frelsens Hær") var General superintendant William Booth, tidligere metodistisk vækkelsesprædikant). Begge Else-Maries yngre søskende, Kristine, f. 5. september 1870, og Chresten Hopballe, f. d. 28. april 1873, var blevet lovformeligt døbt og konfirmeret. Chresten meldte sig siden under Frelsens Hærs faner (hvor man hverken praktiserer dåb eller nadver, medens metodisterne skal tilegne sig troen personligt gennem omvendelse og offentlig bekræftelse, se side 79).

I et brev til lillebror Hans Christian (i anledning af hans konfirmation i Engum kirke d. 13. april 1890) betoner Else-Marie, at Hans Christians tre (ældre?) søskende, dvs. hende selv inklusive?, "ikke har holdt Herrens Befalinger".

Jf. kopi af brevet side 96.

FORTIDSMINDER

Om farfar, arkæologer, frilægningen; fordums og friske fund

"De higer og søger
I gamle Bøger,
I oplukte Høie
Med spejdende Øie,
Paa Sværd og Skjolde
I muldne Volde,
Paa Runestene
Blandt smuldnede Bene.

Oldtids bedrifter
Anede trylle;
Men i Mulm de sig hylle,
De gamle Skrifter.
Blikket stirrer,
Sig Tanken forvirrer.
I Taage de famle."

Fra Guldhornene, 1802.

D. 11. juni 1771: Tegneren *Søren Abildgaard* skriver i sin dagbog:
"Paa østligen Side af Dronningens Høi i Lars Sognefogeds Tofte, hvor der ligger nogle store Kampesten i en Rad fra Syden til Norden..."
og
"... efter Tradition ligge en meget stor flad Kampesten under Jorden, paa hvilken der skal være megen Skrift. Det var altsaa Undersøgning værd, at lade der grave; for at blive underrettet om der i Jorden skulle ligge noget saadant runisk Monument." (1)

1820-21: Professor *Finn Magnussen*, Den Kongelige Kommission for Oldsagers Forvaring, foretager undersøgelser af højstuen i Nordhøjen og finder bl.a. et lille drikkebæger, se side 174.

1861: Kong *Frederik d. VII* lader Sydhøjen undersøge: en skuffelse. Herefter gentages undersøgelsen af gravkammeret i Nordhøjen, som restaureres og gøres offentligt tilgængeligt. Men det gamle træværk rådner hurtigt op på grund af luftens frie tilgang (8)

1913: Seminarieforstander *Hemming Skat-Rørdam*, Jelling, stifter "Forskønnelsesforeningen".

September 1925:
"Alvorlig taler ved Alfarvej
med Grønsvær tækket de gamles Grave:
Henfarne Slægter – forglem dem ej!
I Arv de gav dig en ædel Gave.
Henfarne Slægter

i Landets Marv
sig ej fornægter.
Bevar din Arv".

Johs. V. Jensen

D. 1. juni 1929: Samme *Johs. V. Jensen* skriver i Politiken om "Runestenene i Jellinge":

Uddrag: "Da jeg for nylig besøgte Stedet, spurgte jeg Pigen paa Kroen om Vej til Højene, der ligger faa Minutter derfra – hun kunde ikke sige det, hun havde aldrig været der!". ... "En Skuffelse venter den Besøgende straks, naar man kommer til Jellinge. Højene falder ikke i Øjnene, hverken fra Afstand eller nærved, de er paa en uskønsom Maade indbygget i Landsbyen og skjult af Haver. ... Kongsgaarden har naturligvis ikke ligget der, men andet steds i Nærheden; Gravene lagde man jo altid lidt afsides paa høje Steder, synlige fra Vejene. Senere er en Landsby vokset op om Højene. De burde lægges fri igen, hvis det paa nogen Maade lod sig gøre. Her var vel en Opgave mere for Naturfredningsforeningen".

1935: Pladsen øst for Sydhøjen er ryddet.

1941 - 42:
Fra familiearkivet v. Hans Chr. Christensen:

"De gamle Kongehøje i Jelling blev udgravet, for, som man sa´, at finde Gorms Grav, og saa for at skaffe de Arbejdsløse i Vejle Arbejde. Det var to ret pæne Formaal i en Troldetid. Gennem Gorms Høj blev der udgravet en bred Kanal helt ned til den naturlige Jordbund. Men der fandtes intet Spor af Gorms Grav.

Trillebører.

135.000 Læs Jord blev kørt ud paa Trillebør og dynget op paa Pladsen øst for Højen. Denne Plads er gl. Byjord, og midt paa Pladsen staar Svendsens Mindesten. Der blev svøbt lidt Lærred om den, og saa dyngede man Jord op om Stenen, saa baade den og det beplantede Anlæg blev begravet.

Kristtornen, anno 1922.

Efter 1½ Aars Forløb blev Jorden kørt tilbage, men da var enhver Spire død. Ogsaa en sjælden, smuk flere M. høj Kristtorn var kvalt og død. Det skulde de Mennesker, som ledede dette Arbejde, aldrig have gjort, for det var Troldearbejde."

1944: *P. V. Glob* om *Ejnar Dyggve´s* teori om et trekantet "Vi" mellem højene:

"Trods sine rette Sider er det ikke udelukket, at det første Jellingmonument har været en vældig Skibssætning, hvoraf kun den sydlige Del endnu er fundet. Maaske kan den øvrige Del paavises ved en fornyet Undersøgelse paa Stedet."

Salmonsen Leksikon – Tidsskrift, 4. Aargang, s. 1056; 1944.

D. 29. juni 1945: *Hans Chr. Christensen* i Vejle Amts Folkeblad: Bør Jellinghøjene gøres til et nationalt Minde?

Uddrag: "Lige saa varm man kan blive ved at se vore dejlige Mindesmærker, lige saa harm kan man blive, naar man staar paa en af Højene og ser ned i de Baggaarde, der ligger lige ind til Højens Fod; disse Baggaarde med Skrammeldynger, Hønse-, Mink- og Rævegaarde. – Det virker forstemmende, og man undres over, at det kan faa Lov at ligge Saadan." ... "Nord og

Øst for Thyras Høj ligger en lille Landejendom, "Thyras Have", ca. 4 Tønder Land ... den bør købes og lægges ind under det fredede Areal". ... "Paa vor folkekære Konges Fødselsdag, d. 26. September, da hejser vi alle vort Flag og giver vor Skærv til et Mindesmærke i taknemlig Erindring om, at Danmark atter er et frit Land".

Dette indlæg vistes som lysbillede ved mødet d. 4. maj 1950.

1947: På initiativ af *Poul Nørlund og Ejnar Dyggve* freder Nationalmuseet 40 ha Land nord for Byen.

Familiearkivet, *Hans Chr.Christensen*:
"Min Ejendom fik et Byggeservitut:

Hvis Huset brænder eller paa anden Maade bliver ubeboeligt, maa det ikke bygges op igen paa den gamle Grund."

"Overrigsdagen" anviste 1000 Kr. til min Part. Disse Penge har jeg nægtet at modtage og gør det fremdeles, baade som Arv og Eje. Min lovlige Ejendomsret er ikke til salg for Penge. – Uden, hvor Almenvellet kræver det. Men de fleste tog imod Pengene, om end med sure Miner."

Vejle Amts Folkeblad:
"Det er smukt at samle paa Minder
og komme det gamle i hu.
Naar det blot ikke bliver til Hinder
for det Liv, der skal leves nu."
Anton Berntsen

D. 4. maj 1950: Møde på Seminariet, Jelling, hvor en ny byplan forelægges for Jelling-boerne:

"Alle husene i vestbyen, på nær et gammelt hus, var væk, også flagstænger og splitflag på højene var væk."

D. 10. maj 1950: *Hans Chr. Christensen*, indlæg i Vejle Amts Folkeblad: Flaget på Kongehøjene.

Uddrag:

"Der er sandelig Grund til at spørge: "Maa vi være her?" ... " Det centrale Spørgsmaal bliver nu: Hvem har Ret og Pligt til at frede og værne om Mindesmærkerne i Jelling? Svaret staar mejslet i Granit paa den store Runesten: "*Harald Konge* samlede *hele Danmark* og gjorde *Danerne kristne* ". Disse tre: Konge, Folk og Kirke, har alene Ret til at bestemme, hvorledes Rammen om disse nationale Mindesmærker skal se ud."

D. 27. juni 1950: En komitè med statsminister *Hans Hedtoft* (2), som formand vælger et udvalg, som foreslår, at Vestbyen skulle flyttes i etaper, så forretningskvarteret kom til at ligge syd for banelinien.

D. 6. oktober 1953: Vejle Amts Folkeblad: "En halv forretningsgade (3) jævnes med jorden" – men forretningsfolkene flytter ikke syd for banelinien.

D. 17. juni 1964: Geolog, dr. phil *S. A. Andersen*, indlæg i Vejle Amts Folkeblad:

Uddrag: "Jeg har længe haft lyst til at lave en lille udgravning paa arealet nord for Thyras høj i Jelling for at se, om der skulle være spor af bautasten deroppe. Denne lyst har jeg haft, siden direktør *Harald O. Grau* i Kolding for et par aar tilbage i en artikel mente, at de bauta, vi i dag ser danne et stort "V" i Jelling, i virkeligheden skulle være den ene ende af en skibssætning, hvor Thyras høj – den nordlige af højene – har ligget i centrum."

Skibssætningsskitse.

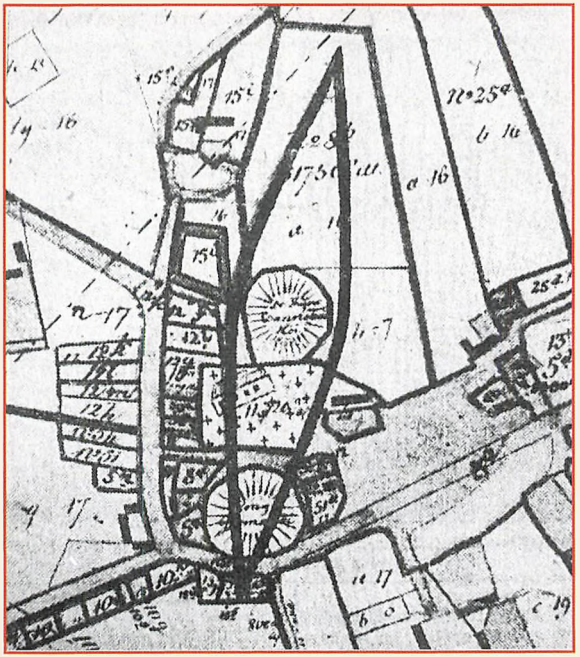

1998: "Haraldhus" nedrives.

2001: "Museumshuset" nedrives.

2006 ff.: Arkæologisk *boom*.

1: Den store skibssætning, med Nordhøjen i centrum. Teorien herom underbygges, idet der findes flere bautasten, som tilsammen kan udgøre nordspidsen. (Af Ejnar Dyggve påvistes i 1941 to rækker lignende sten under Sydhøjen.) (4).

2: "Trelleborg-huse". Under samme udgravning finder man tomten af et hus, hvad man længe havde ledt efter; siden er fundet flere.

3: Den store palisadegrøft, et tilfældigt fund (5)

"for de sieldne Faae,
som vor Gave forstaae" (6).

Geometrisk er der tale om en rhombe,

hvad der er græsk for "snurretop"; så man må vel vare sig for at sætte palisaden på spidsen! Se side 173.

Haraldhus lå ca. 40 m. nord for nordfløjens midte. (7).

Udsigt fra "Palisaden" mod Haraldshustomten.

Verdens ende er nær.

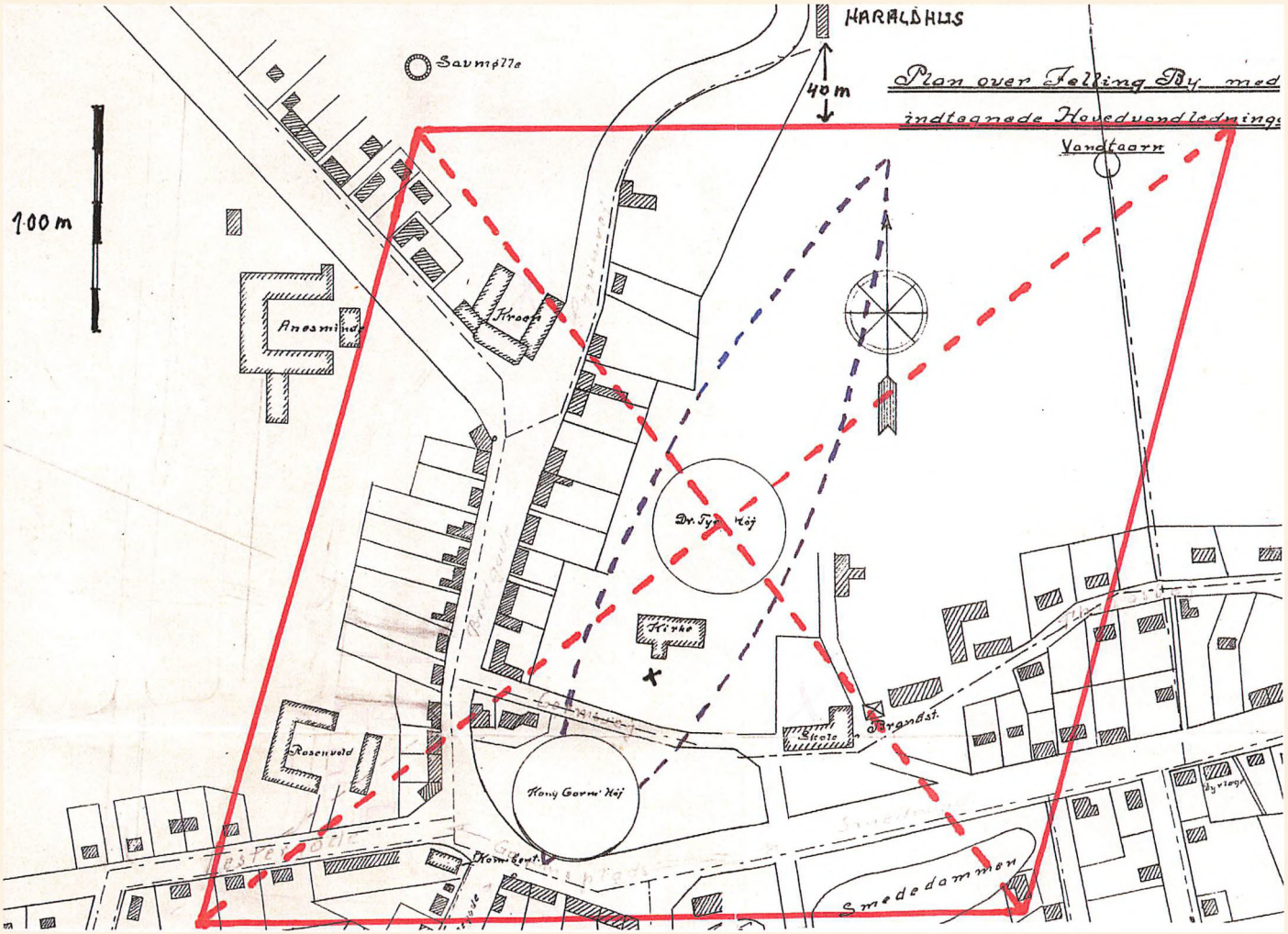

© Kort- og matrikelstyrelsen, 1943 • SKALK NR. 1. 2011.

At rhomben *ikke* ligger symmetrisk i forhold til skibssætningen skyldes måske topografien. Både højderyggen mod nord og vandingsstedet mod syd måtte inkluderes.

4: Den første frådstenskirke, fra 1000-tallet, blev påvist i maj 2011, jvf. note 7.

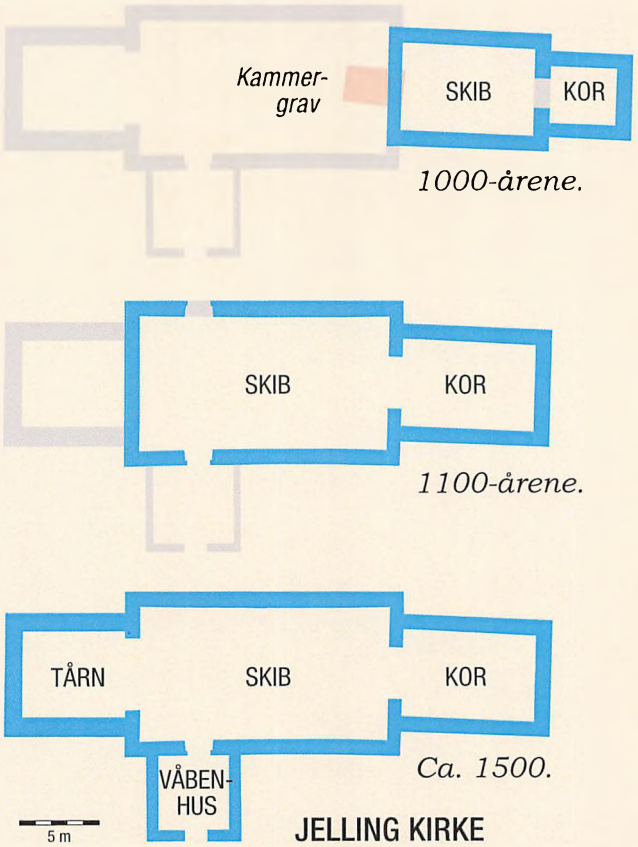

Det er hensigten, at fortsætte undersøgelsen af stenkirken i 2012. Se side 172.

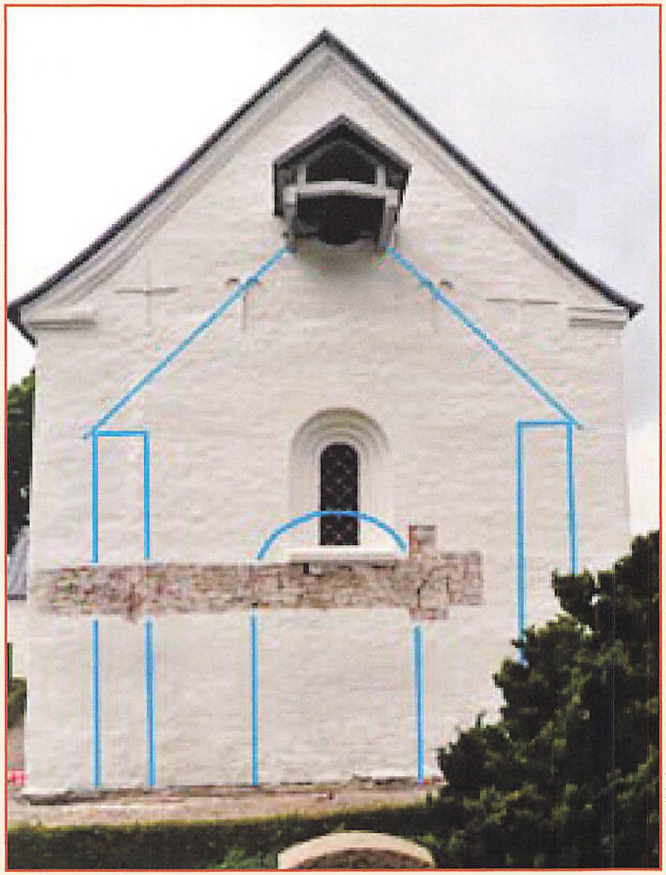

Foto: H. Mikkelsen

Blåt angiver det nu nedrevne kors sidemure og korbue – og taget.

Vort familiegravsted, se side 172.

Farfar og janteloven:

Farfar fremtrådte ofte helt eller delvis anonymt, som: "En håndværker" eller "H.C". Mange skriverier forblev i kladdehefterne nede i skrivebordsskuffen. Sine barndomserindringer gemte han i Nationalmuseet. Han "glemte" at nævne, at han fik 300 kr. i erstatning for afbrændingen af koppekarantænestationen. Hvorfor det? Han var da ikke bange for noget som helst!

Jo: J for Jelling, J for Janteloven! Alle Jellingboerne respekterede Janteloven, også før Aksel Sandemose gav loven navn i 1933.

Heldigvis fik som regel farfars selvrespekt overtaget. Tak for det!

Den stærkeste modgift mod Janteloven er jo humor. Var farfar så velsignet med denne egenskab ?

Tjah, svaret på dette spørgsmål overlader jeg til læseren.

Selv synes jeg nok, lidt forsonende jysk lune pipper frem her og hist, især i de jyske digte. Den rimede dialekt tjente som hans frisprog.

Kilder:

"Jelling. Et Kongelevs Historie", v. *Jens Heltoft.* 1979
"Monumentet midt i Jelling" v. *Leif Baun Christensen.* Udstilling, 2010
Familiearkivet

Fodnoter:

1): "Nyt fra Jelling", v. *Steen Wulff Andersen, Mads K. Holst, H. Breuning – Madsen*; Skalk nr. 1, 2010, s. 3-9.
2): "Der er pletter på Danmarks dåbsattest".
3): Husrækken nærmest højene.
4): "Kongeligt?", v. *Peter Mohr Christensen og Steen Wulff Andersen;* Skalk nr. 1, 2008, s. 3-10.
5): "Jagten på kongens gård", v. *Steen W. Andersen, Mads D. Jessen og Mads K. Holst*; Skalk nr. 1, 2011, s. 9-11.
6): "Kongens kalender" og "Den store dørvogter", v. *Leif Baun*; Svundne Tider, 2011, s. 32-36.
7): "Kirken i koret" v. *Thomas Bertelsen.* Skalk nr. 1, 2012, s. 18-22.
8): "Jelling, Sommeren 1861" v. *Jens Vellev;* Skalk nr. 2, 2012, s. 18-23.

Vejle Amts Folkeblad, d. 8. juni 1954

Den store Runesten i Jelling

En 1000 Aar gammel Tale

Af H.C. CHRISTENSEN, Jelling.

Hver sommer stævner mange tusind mennesker mod Danmarks første kongeby Jelling.

Her kommer de store turistbiler med skolebørn, foreninger, unge og gamle.

Mindre biler fra ind- og udland møder ogsaa ret talstærkt med en ret broget forsamling: Videnskabsmænd, arkæologer, historikere m. m. fl.

Alle skal de se "Den store runesten", Danmarks største kunstværk, der blev rejst for 1000 aar siden til minde om Danmarks tilblivelse som eet folk, politisk og kristeligt. Runerne fortæller om "Den Harald, der vandt sig hele Danmark, og gjorde Danerne kristne". Der er altsaa de to store aandsmagter: danskhed og kristendom, der nu har faaet hjemly i Danmark.

Sætter man sig en sommersøndag paa Gorms høj, føler man straks, at man har en solid, grøn stol under sig. En 1000 aar gammel kongestol. - -

Dannebrog, det danske folks samlingsmærke, vajer frit og smukt over vort hoved. Vi ser det brogede liv, der rører sig mellem kongehøjene og paa kirkegaarden. Ud og ind af kirkedøren gaar en strøm, et mylder af turister; man skal da se kalkmalerierne i kirkens kor. Ogsaa rester af Danmarks første kirke kan man se der. Gennem en glasrude en meter under korets gulv ses hullet, hvor trækirkens hjørnestolper har staaet. Lige udenfor kirkedøren – midt paa kirkegaarden og lige langt fra de to kongehøje – er runestenene rejst.

Omkring den store runesten er der stadig en stor tilskuerflok samlet. Nogle betragter kunstværket med en stille ærbødighed, der grænser til det højtidelige. Andre ofrer kun et flygtigt, uinteresseret blik. - Det er søndag og sommer – kameraet klipper – ungdommen har udflugt i dag.

- - -

Men naar man saadan sidder og ser paa alle disse mennesker – børn og unge – lægmand og lærd, - saa spørger man uvilkaarligt sig selv:

Faar disse mennesker nu ogsaa noget med sig hjem, der har værdi for dem i hverdagen? - - Eller er det hele kun et ligegyldigt glimt i en forjaget tid ?

"Harald Konge bød gøre disse minder efter sin fader Gorm og moder Thyra". Det er kedeligt, at der dengang ikke fandtes en fotograf, der kunne tage et billede af vore

forfædre, da de rejste den store runesten. Nu maa vi af det skabte prøve, om vi kan danne os et billede af skaberen. Men det er meget vanskelig for menigmand, naar tidsafstanden er 1000 aar. Og de lærde, som skulle hjælpe en, er ofte meget uenige. Her skal da heller ikke gøres noget forsøg paa at udrede traadene i vor tusindaarige historie, hverken i haandens eller aandens verden, ej heller det danske folks levevis i stat og kirke, som er det grundlag, den store runesten staar paa. Heller ikke maa nogen vente at faa en udførlig beskrivelse af et stort kunstværk. – Her skal kun fremsættes nogle menigmandsbetragtninger: Tanker og følelser, der møder mig, naar jeg – som gammel Jellingbo – ser paa dette mindemærke med et kristusbillede, der er symbolet for kristendommens komme til Danmark.

- - -

En mand, der har garderhøjde, kan lige naa stenens top med sine fingerspidser, og der skal tre mand til at omfavne den. Stenens tre flade sider er udnyttet til fuldkommenhed. Runeinskriptionen vender mod øst, dyrebilledet mod nord, og kristusbilledet er mejslet paa sydsiden. Saa er der nogle streger, baand og slyngninger – krimskrams, der flygtigt ser ud baade som noget og ingenting. Kristusbilledet er trukket

"Frimærke"

meget stilistisk op, tilsyneladende uden nogen harmoni:

To smaa barneben er anbragt paa en (natur)-afsats paa stenen. Kroppen er iført en kort barnekjole og har et par kraftige mandsarme, der stikker lige ud til siden, og endelig et ægformet hoved med to prikker til øjne, en lodret streg til næse og en vandret til mund – lige som et barn ville tegne det.

Det er hele kunstværket.

- - -

Hvorledes kan der saa være mening i at kalde dette mindesmærke for Danmarks største kunstværk? - -

Dertil vil jeg sige: Det sete afhænger jo som bekendt af øjnene, der ser.

Og man kan nu engang ikke se med andre øjne, end dem man har, enten man saa er barn eller voksen. Men man kan

tage briller paa – (helst solbriller) – eller man kan laane andres briller. Saa længe der har været mennesker paa jorden, har de dannet sig forestillinger om, hvordan Gud saa ud. Disse forestillinger har de saa nedskrevet i Bibelen, Koranen eller indridset i klippehuler - og paa Jellingstenen. Et broget galleri der til enhver tid afspejler menneskets tro, religion og kristendom.

2000 aar er kun ganske kort tid af menneskehedens levned, og det antal mennesker, der har levet i dette tidsrum, er kun en brøkdel af af alle de mennesker, der har levet paa jorden. Men barnet, der fødtes i Bethlehem julenat, satte et skel i verdenshistorien som ingen anden. Jesus blev tidsmaaleren, som hele den civiliserede verden regner med. (Før eller efter Kristi fødsel!). Dette er en realitet, som alle regner med, hvad man saa ellers tror om Kristus og kristendommen. Mange mennesker er da ogsaa glade for at læse i Det ny Testamente og se det billede, der er tegnet af barnet, som fødtes julenat.

I en jublende glad barnestemning toner englesang fra himlen ud over jorden: "Menneske fryd dig, os er en evig frelser født".

Vise mænd og Trekonger møder ved barnets leje og ofrer kongelige gaver. I alle livets forhold og særligt i angstfulde tider, gælder det om at have fast grund under fødderne, et staasted, hvis man vil leve et sundt menneskeliv. Det ligger da nær at spørge: Havde Kristus et saadant fast staasted? – Og det vil her ved et religionsskifte sige: Er der andet og mere for et menneske at bygge sit liv paa i kristendommen, end der er i hedenskaben, eller i en mere dyrisk tilværelse.

Vi vil derfor igen se paa den store runesten, og vi staar da ansigt til ansigt med kristusbilledet og ser paa stenens nederste del. En halv meter over jorden er der en

Klippegrund.

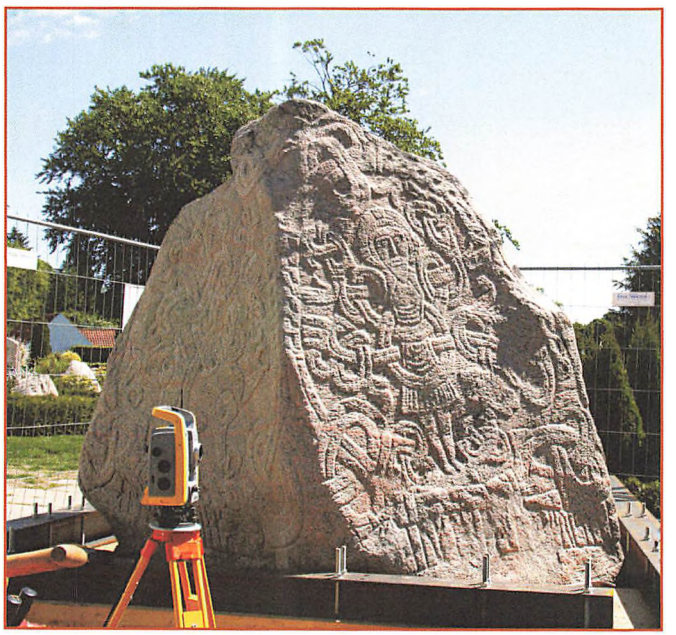

naturskabt afsats, en klippevej. Paa denne klippegrund har kunstneren anbragt Jesu fødder - - Klippevejen gaar fra nord mod syd ret stejlt opad og peger mod solens og lysets rige.

Solen er menneskehedens første Gud, og det peger i hvert fald mod en højere tilværelse end dyrets verden. Fødder og ben paa kristusbilledet er ganske smaa barneben, der minder om jul. "Dans lille barn

Små pusser.

paa moders skød" - - Moders skød er barnets himmerig; der føler barnet sig hjemme, glad og tryg og lykkelig. At børn kan glæde sig ved billedbøger, det ved enhver. Men at et lille barn har sans for og kan glæde sig over virkelig kunst, det oplever man ikke hver dag. Men derom fik jeg et stærkt indtryk for nogle aar siden. Jeg gik en varm sommerdag med et af mine børnebørn, en lille pige paa knap fire aar, paa Jelling kirkegaard.

- - -

Vi standsede foran den store runesten og stod og saa paa kristusbilledet, det syntes ikke at interessere barnet, men med eet blev hun lyslevende. Øjnene straalede, hun slap min haand, og med begge hænder strøg hun ad benene paa kristusbilledet og klappede de smaa barnefødder: "Smaa pusser", sagde hun - - Det var vel dukkelise derhjemme hun saa, eller var det maaske lillebror, naar han ligger paa moders skød og faar sine smaa "pusser" vasket, hun saa? *, **.

Jeg ved det ikke, jeg spurgte ikke, jeg saa kun, hun var saa glad. – En ny guldtraad blev flettet ind i hendes hjertebaand - - Det er denne barnets ubetingede (umiddelbare) hengivenhed, Jesus elsker. Han kunne blive vred paa sine disciple, naar de forsøgte at skille børnene fra ham. Han tog børnene, som de var, de smaa udøbte jødebørn, i sine arme og velsignede dem. – Jesus er selv barn af sin himmelske fader. Det er dette fadernavn, der er klippegrunden, det staasted han levede og døde paa.

Baand i yndefulde ringe og sløjfer slynger sig om kristusbilledets krop og arme. Kroppen og den korte kjole – eller kjortel – minder om Jesus som tolvaarig i templet, og danner en overgang fra barnet til den fuldmodne mand. Arme og hænder er fremrakte og vidtfavnende, aabne. De indbyder alle til at komme til ham. Der er kraft og sjælsstyrke – og vilje, i disse hænder. "Ingen skal rive dem af min haand". Der er paaske i disse hænder. Jesus er det fuldkomne menneske, der elsker sin Gud og næste med liv og sjæl. Han kunne juble blandt glade børn, glæde sig ved bryllup. Men han græd sammen med sine venner ved Lazarus´ grav, og han græd over Jerusalem.

- - -

Endelig ser vi paa kunstværkets kristushoved, som er omfattet af gloriekransen. Jesus var jøde, og i almindelighed, naar vi ser jesusbilleder, saa er racepræget gengivet tydeligt nok – men ikke her, og skal heller ikke være det, hvis kristusbilledet skal være symbol paa kristendom. Kristendom er for alle mennesker – uden hensyn til race

og nationalitet. Og det har kunstneren forstaaet at gengive til fuldkommenhed. "Gaa ud i verden og gør alle folk kristne". I dette bud rummes det menneskelige i alle mennesker. Gloriekransen om kristusbilledet er en straalering af lys og varme, der kommer ovenfra, omslutter, trænger ind og fylder hele kristusbilledet, saa der ogsaa fra Kristus strømmer lys og varme. Jesus lovede sine disciple en talsmand, den Helligaand, "som faderen vil sende i mit navn, han skal lære Eder alle ting, som jeg har sagt Eder". "Og pinsedagen kom, og de talte i andre tungemaal". Det tog tusind aar, før kristendommens budskab taltes paa den danske tunge. Evangeliet om Guds faderhjerte, det er guddomsglorien om Jesu pande. Det var det, han bragte til jord. Og ingen anden religion end kristendommen voved at kalde Gud: fader.

- - -

Vi har nu set paa kristusbilledet baade gennem egne og andres briller. Vi vil saa gaa rundt om stenen for at se, om der er andet, der kan fange vor opmærksomhed. Og vi finder da straks paa nordsiden et billede til – et dyrebillede. – Hvad mener kunstneren med dette billede? – Hvad har det med kristendom at gøre? Der opstaar nu saa mange spørgsmaal, og runerne siger os ikke noget derom. Jeg tror, de fleste mener: Naar vore forfædre forlod de nordiske guder og gik over til "Hvide-Krist", saa var dette vendepunkt i deres liv en saa afgørende og skelsættende begivenhed, at billederne paa runestenen maa betyde hedenskab kontra kristendom. –

Det kan jeg nu ikke se. Og jeg tror heller ikke, kunstneren har fremstillet dyrebilledet som symbol paa hedenskab. Vi maa se paa dyret.

Og vi bliver da straks klar over, at et saadant dyr har aldrig levet. Det er sammesat af saa forskellige dyrearter, at det ser ud som baade det ene og det andet. Ørn og løve er her sammenparret.

Dyret ser stærk og sundt ud. Dets krop og fire ben tilhører pattedyret; men dets fødder er ørnens stærke klo, der aldrig slipper sit bytte.

Hals og hoved minder om fortidens kæmpeøgler. En stor tunge rækker langt ud af den gabende mund og støtter sig paa venstre forbens klo, der er højt løftet. Det er tydeligt, at dyret lever af rov.

- - -

Men nu viser billedet noget, der er værd at bemærke. Dette stærke dyr er bundet af en slange, der i knudeslyng snor sig om dyrets krop, hals og hale. Slangen bider sig selv i halen, saa baandet er uløseligt. Og da baandet bestaar af den krybende,

jordbundne slange, saa maa det vel betyde, at dyret lever af jorden og tilhører jorden i liv og død.

Dyret er stærkt i sin selvopholdelsesdrift; det tager sin føde, hvor den findes. Og naar dyret er mæt, begærer det ikke mere. Dyret er sundt i sin forplantningsdrift.

Naar elskovslegen er endt, saa tager hannen ikke kvælertag paa sin mage; tværtimod, de to drifter udfolder sig nu paa den smukkeste og mest livsbekræf-

Orm og grif.

tende maade. At fødes, vokse, modnes og dø, det er livsloven for planter og dyr. Naar døden kommer, vender stoffet tilbage i sit kredsløb, og livet gemmes i det fuldmodne korn og i dyrets afkom. Dyret har ingen religion. Ingen længsel - eller evighedshaab. Intet skabningens suk, som skaberen kan ihukomme. - - Og derefter skal det siges her: Der er mange lighedspunkter mellem dyr og mennesker, men der ogsaa en væsensforskel, som ikke bør forfuskes ved overfladiske betragtninger. Baade dyr og mennesker er Guds skabninger; det har kunstneren saa paa den smukkeste og mest gribende maade givet udtryk for i de baand, han omslynger de to billeder med.

Udenom dyrebilledet er der – stadigvæk hugget i sten – lagt et stærkt, snoet tov, spundet af tusinde traade. Det ser solidt ud. Og indenfor denne tovramme lever det myldrende liv af dyr og planter paa denne jord. Livet ser smukt, sundt og stærkt ud, og der er heller intet ønske om at bryde disse almagtsbaand, som skaberen har lagt om denne skabning.

Ogsaa omkring kristusbilledet er lagt et tusindtraadet tovværk; for mennesket har fra vugge til grav de samme to drifter som dyret. Men saa er ligheden ogsaa forbi; fordi mennesket har et tredje gudsskabt baand: Den religiøse følelse – eller som det i skabelsesberetningen hedder, gudebilledet. – Kunstneren har givet det udtryk ved at omslynge kristusbilledets krop, bryst og arme med brede livsbaand fra livets træ, som fortsætter ud omkring billedet i underlige slyngninger og uløselige sløjfer. Og saa er der en anden ting, som det er værd at lægge mærke til: Slangen er der ikke spor af, i eller omkring kristusbilledet. Den er død og borte. Hvor Kristus er, der kan slangen ikke leve. Den religiøse følelse er livsbaand for tid og evighed. - Denne følelse viser sig paa flere maader – til tider som en stor kraft i det enkelte menneskes liv, som kan brede sig til fællesskabet. Til andre tider kan den religiøse følelse ligge i dvale.- - -

Livets vilkaar paa denne jord - for dyr og mennesker - det fortæller den store runesten om. Og smukkest staar det skrevet paa de baand, der omslynger kristusbilledet:

"Kærligheds og Sandheds Aand,
Jords og Himmels Hjertebaand
Knytter du alene".***

Det er den store runestens tale til os – i dag som for 1000 aar siden.

Jelling i juni 1954.
H. C. CHRISTENSEN

*): Episoden kan næsten vække mindelser om Maria Magdalene, som var den første, for hvem den genopstandne Kristus viste sig: "Der faldt hun på knæ og græd så voldsomt, at hendes tårer vaskede hans fødder, som hun derpå tørrede med sit lange hår. Endelig salvede hun Jesu fødder." *Lukas-evangeliet, 7. kapitel*

**): En kopi af stenen blev i 1933 farvelagt af kunsthistorikeren Rudolf Broby – Johansen (R. B-J), 1900-87. Den stod opstillet i Palægården på Nationalmuseet, Kbh., indtil 1990.

Ræsonnementer for farvelægningen og valg af farver var flg.:

1: Indskrifter, der fortæller om andre runestenes bemaling – på nogle sten er fundet spor af farve.

2: Bemaling af samtidige træting og romanske kalkmalerier, samt fra før Jellingstenens tilblivelse: keltiske manuskripter.

R. B-J fandt selv sidenhen sit farveeksperiment "frækt", men fandt en absolution i iveren hos unge besøgende, som kvidrede, hviskede og måbede. Han kendte igen sin egen snavsede, ivrige pegefinger, som ikke kan holde sig fra at ransage efter, om det nu også er sandt, hvad han ser.

Kilde: R. Broby-Johansen: Kun kunst, s. 24 - 31; 1971. Gyldendal

***): Middelalderlig pinsehymne fra 12. årh., gendigtet af N.F.S. Grundtvig i 1837

Kumler i kuvøse.

Vedr. de tre sorte kors: På det midterste mindes "Maren mellem mænd". Hun kom fra Hopballe Mølle og bør ikke forveksles med Maren Sørensdatter fra Hopballe Gård (som i 1797 i dåbsgave fik det kostelige sølvkrus af sin "Beste Fader Chresten Haabballe i Neder Knaverup"). Jf. "Beretningen om en sølvdrikkekandes vandring fra Knabberup til København", v. Christine Lind Christensen; Vejle Amts Årbog 1990, s. 24 - 43.

SYGDOM

Tuberkulose, tidens svøbe:

I slutningen af 1800 – tallet var 14 % af alle dødsfald i Danmark forårsaget af TB. Hans Christian omtaler i sine erindringer "støv og tuberkler", men nævner ikke den kendsgerning, at fire af hans fem søstre efter kortere eller længere tid døde af denne sygdom, se s. 11.

Den fjerde var Jensine Karoline, f. d. 21. august 1883 - d. d. 28. november 1916.

Som ung uddannede hun sig som mejerske på herregårdsmejerier og virkede robust af udseende.

Breve mod slutningen:

a: D.15. maj 1916, fra Hans Christian til hans søster, Jensine - på Spangsbjerg Sanatorium, Esbjerg:

..."Jeg skal sende dig et par ord med dine uldne Bukser. Ja sikken Hunde Kuld, vi har faaet, siden du rejste ...der kommer jo nok Varme og Tørvejr igen, saa du kan komme ud at lunke dig og forhaabentlig faa en lag Fedt paa Siderne, det varmer alt sammen til Vinter; de 117 skulle du jo helst have omflyttet, saadan: 171 (pund) ... vi skal ned i Mosen til a Kukmand. Han er da ligesaa rar at høre paa som Kanoner; dem kan du maaske høre ude paa Havet?" ..."Hvor mange Fruer og Frøkner er I til daglig? Er der ogsaa Kavalerer, saa I kan faa jer en Dans."

b: D. 18. aug. 1916, fra svigerinde Kirstine til Jensine: ..."Til lykke med Fødselsdagen paa Mandag, nu er du blevet et Aar ældre, men ellers er der jo ikke synderlig Forandring med dig; sidste Aar maatte du jo ogsaa holde Sengen den meste tid, men vi haaber, vi saa til næste Aar kunde holde Fødselsdag med dig i bedste velgaaende. Gud han raader for, hvad der skal ske." ...

Samme dato, fra far, Jens Peter: ..."Du spørger os Sinne, hvad vi mener, der er bedst for dig, at tage Vinterkursus, hvor

du er, eller komme paa en mildere Klima. Ja, det er det ikke let, lille Sinne, at give et godt Svar paa. Dertil skulde man jo helst være Dokter, ellers kan man ikke give gode Grunde for sin Mening; og blot en løs Mening kan du ikke godt rette dig efter. Skal jeg sige noget, saa vil jeg sige: Har du Tillid til din Læge, saa se at pompe ham saa godt du kan, men saa skal man selvfølgelig være klar over, at han baade vil og kan give én en ærlig Besked" ...

"som nu den Slim, du har at trækkes med, den vilde jeg vide, hvad den kommer af, om det er din egentlige Sygdom, der fremkalder den, eller..."

c: D. 29. sept.1916, fra Jensine til Hans Christian: ..." nu er det saa bestemt, at jeg skal herfra førstkommende Tirsdag kl 12.40 fra Esbjerg. ....Jeg skal nu øve mig i at være oppe i de tre Dage; men det gaar godt, bare jeg ikke skal gaa, saa svimler det for mig, men Søster skal nok holde mig."

d: D. 10. dec. 1916, fra Jensines kæreste, Nis Iversen, se s. 155, til hans svigerforældre: ..."Mange tak for de to sidste dage, jeg tilbragte hos Eder. Selv om det var sorgfulde dage, saa var det dog dage, som jeg aldrig glemmer. Og mange tak for alt, hvad I gennem Sinne har været for mig."

Jensines kors, se s. 172.

1912: Sanatoriebehandling:*

Patientundervisning: Lægen kan vise patienten en bacille under mikroskop, hvilket gør fjenden virkelig og mere end et produkt af pseudovidenskabelige fantasters tankespind.

Han skal forklare om tuberkulosens naturhistorie.

Det næste er at begrunde, hvorfor patienten må følge visse regler. Hvorfor man skal hvile, træne, holde diæt, sove ud etc.

Symptomregistrering: Hver patient noterer dagligt symptomer, puls, temperatur.

1: Hvile: En Tb. patient med feber og hurtig puls må sendes i seng, ofte i måneder, indtil temperaturen er < = 37.5. Når dette har været tilfældet i 10 dage, må patienten gå fra og til sine måltider.

2: Frisk luft: Dvs. ikke forurenet. Træk er tilladeligt, såfremt man holder varmen.

3: Højfjeldsklima: Ved ophold mere end 2000 fod over havet stiger lymfocyttallet efter 2 uger. Hermed øges nedbrydningen af tuberkulosebacillens vokssubstans.

4: Diæt: Et måltid dagligt, morgen, middag eller aften efter ønske. Desuden 3 quarts (a´1,13 liter) mælk og 6 æg.

5: Medicin:
a: Kviksølv
b: Arsenik
c: Ved behov: Afføringsmidler
d: Ved behov: Kodein, heroin

6: Tuberkulin: "Jeg har set tilfælde, som er behandlet med tuberkulin, hvor patienten har rejst mange kilometer til lægens konsultation, ventet til det blev hans tur, fået sin injektion, og rejst mange kilometer hjem samme dag. Det er ikke at bruge tuberkulin efter videnskabelige principper: det er enten plat, uvidenhed eller røveri. ... Jeg ville tage det, såfremt jeg selv havde tuberkulose".

Resultatet af ovennævnte behandlinger kan kun vurderes efter måneders til års forløb.

Forebyggelse:

1923: Diagnostisk tuberkulintest og den ca. 80% effektive BCG-vaccine blev indført i Danmark i dette år. Endvidere forbedres bolig- og ernæringsforholdene.

1940: Tuberkulose-dødeligheden i Danmark er nu den laveste i verden!

1948: Efter 2. verdenskrig har TB først og fremmest været et problem i u-landene,

inkl. Grønland. WHO giver førsteprioritet til bekæmpelse af TB, malaria og kønssygdomme: BCG-vaccinationskampagner.

1959: Den danske model danner skole**: Centralt TB-register, speciallaboratorier, årlig gennemlysning af lunger hos skolepersonale, tvungen isolation af syge.

Antibiotika – behandling:

1: (1946) Streptomycin, effektivt – men bivirkninger (svimmelhed)
2: (1952) Isoniazid (resistensudvikling ved monoterapi)
3: (1962) Etambutol (forbigående skade af synsnerve ved overdosering)
4: (1965) Rimactan (resistensudvikling ved monoterapi)
5: (1978) Pyrazinamid.

Siden 1994: Kombinationsbehandling med 2, 3, 4, og 5 - i tre mdr.; herpå 2 + 4 - i seks mdr. Desuden: vit. B6.

Aktuel hyppighed af TB i DK:
Sjælden, ca. 350/år
Aktuel dødelighed af TB i DK:
Meget lav, mindre end 0,1 %
Aktuel hyppighed i Vesteuropa:
Mere end 80.000/år
Aktuel dødelighed i Verden:
1,7 millioner/ år
Global udryddelse af TB ?:
Ikke før 2050.

Kilder:

*): R.A.Peers. "The management of the cases of pulmonary tuberculosis; with remarks on treatment". California State Journal of Medicine; Vol. X, no. 3, 1912, p.103 - 110

**): H. Franks. "Tuberculosiscontrol in Denmark ". British Medical Journal; juli 25. 1959, p. 86 – 92

Temanr. om TB. Ugeskrift for Læger 2011; vol.173(12)

WHO: Handlingsplan, sept. 2011.

Familiearkivet

Farfar på RH

Farfar havde en ret svær asthma, om end med svingende forløb. I 1911 blev han indlagt på Pavillon nr. 6 I, Rigshospitalet.

Breve fra farfar:

a: "Havde jeg endda haft en Skraa; den smule jeg havde med er laast inde, og jeg faar det ikke at se, før den Dag jeg rejser hjem. Jeg har min Pung, Ur og mine gl. Seler, alt andet bliver udleveret ogsaa, naar jeg kommer op, saa jeg ligner Alberti[1]. Kl. 5 maa vi op, det vil sige have os vaskede, og det giver ingen Kaffe før 7, en stor Kop kold Mælk og en stor Tvebak uden Smør paa. Kl. 9 faar vi Frokost: 1 Kop Havresuppe. Kl. 1½ Middag, lidt kogt Rødspæt og Risvælling fik jeg i Dag, saa Middagssøvn..."

b: "Saa er Undersøgelsen da naaet til Professoren (Faber)[2]. Han sagde blot, at jeg skulde røntgnes[3], det vil sige fotograferes paa det daarlige Sted i Ryggen. Det er da ogsaa overstaaet, og Resultatet er bleven, at Ryggen er fuldkommen normalt bygget, og der bliver altsaa ikke tale om nogen Operation. – Jeg tænker, jeg kommer hjem en af de første Dage, men derom hører I jo nok siden, naar jeg faar bedre Besked. Besked er nemlig noget, som ikke er nem at faa fat i her, hvor der er saa langt fra Tjener til Herre. - Nu mange kærlige Hilsener til dig og Børnene. – God Nat! Sov i Jesu Navn! Eder Fader."

Brev fra Mette Kirstine: " ..." i Morgen har vi jo Marked, saa skal vi jo have Syklestald og tjene Penge, men Pomperne gav heller ikke noget. De er afhentet begge to, men ingen betalte ... De gl. Bedsteforældre kommer herop at hjælpe mig med Syklerne, saa det skal nok gaa alt sammen, bare du nu maa blive rask lille Far, saa er vi glade ...Kærlig Hilsen fra Musse, Mille og lille Pippelip. Jo hun er sød, hun strakte de små Hænder i Vejret og vilde fange de fine Bøgetræer. Godnat"

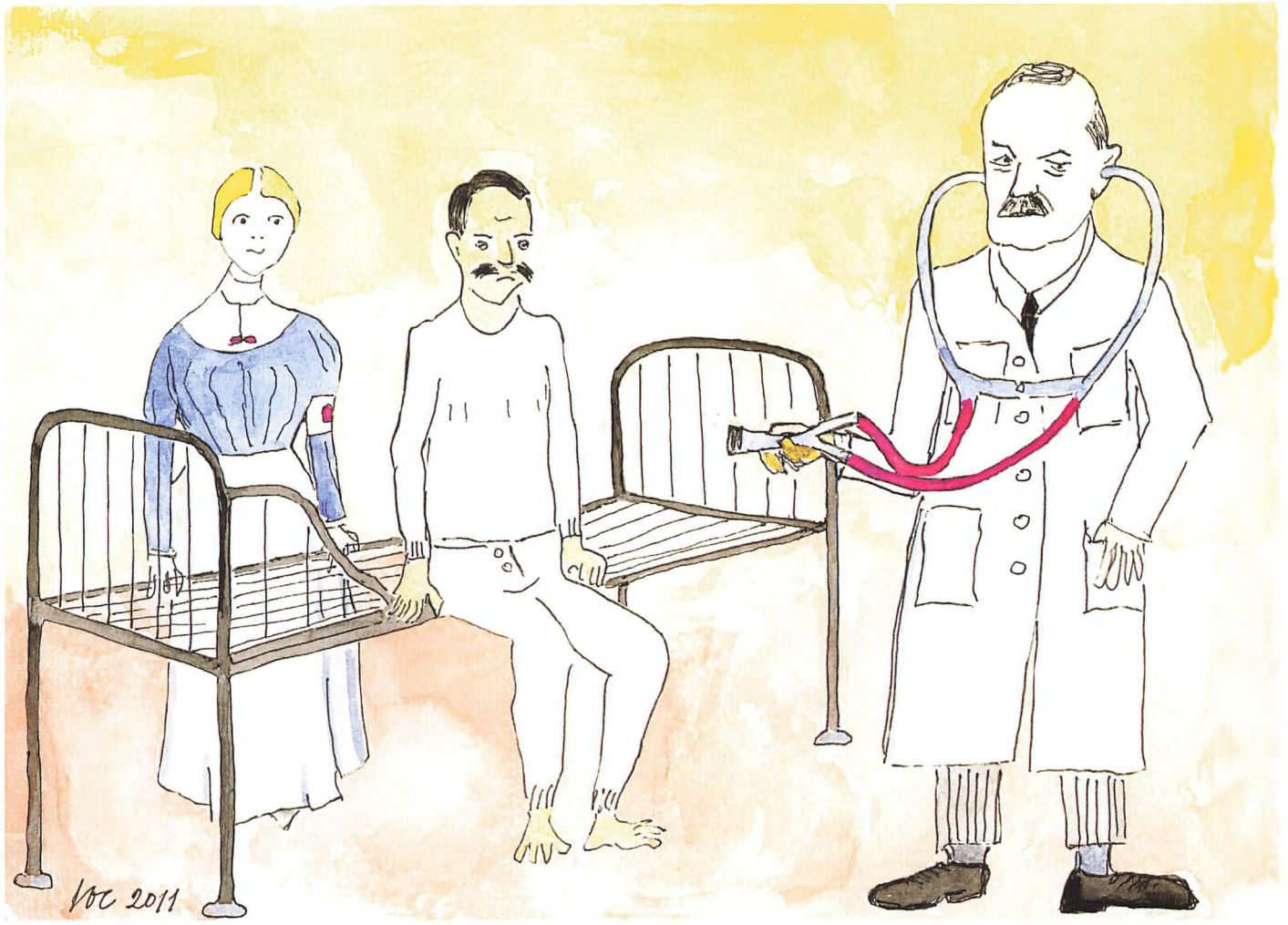

Fabers fange.

Behandlingen af asthmaanfald

a: Anno 1910:* **

Fjernelse – om muligt – af udløsende årsag: Det være sig visse fødemidler, støv og blomster, irritanter, mavelidelse, næsepolypper. Undersøgelse med hudtests m.h.p. påvisning af allergier var netop i sin vorden.

Op at sidde
En pibe tobak
Stærk kaffe
Ipecacuanha pulver
Stramonium-cigaret rygning
Kaliumjodidmikstur
Tidlig aftensmad, 5 timer før sengetid
Saltvandsskylning af næsebor
Adrenalin næsespray

Om nødvendigt: alkohol, kloroform og/eller kokain

b: Årene 1910 – 2010:***

1940: Methylxanthin, f. eks theophyllin.
1950-erne: Corticosteroid i tabletform eller som injektion.
1960-erne: β2 – agonist, f. eks salbutamol.
1968: Dinatriumchromoglycat, f.eks. lomudal
1972: Steroidinhalation
1992: Langtidsvirkende β2 – agonist, f.eks. salmeterol
1999: Leukotrienantagonist, f. eks montelukast
2001: Anti-IgE, f.eks. omalizumab

c: 2010 – 2110: ?

"Virker "asthmacigaretter" gammeldag i dag, så vil også de næste 100 års udvikling frembringe specifikke asthma – behandlinger, som vil få de behandlinger, vi bruger i dag, til ligne groft værktøj fra en fjern fortid".

Kilder

*):William Lloyd:" Asthma: its causation and treatment". The British Medical Journal; Jan. 16.1909, p. 143
**):Craufurd Matthews: "The use of adrenalin in acute asthma". The British Medical Journal; Feb. 19. 1910, p. 441
***): Eric K. Chu and Jeffrey M. Drazen: "Asthma. One Hundred Years of Treatment and Onward". American Journal of Respiratory Critical Care of Medicine; Vol. 171, pp 1202 – 1208, 2005

Øvrige kilder:

Wikipedia
Familiearkivet
Københavns Universitet 1479 – 1979, G.E.C.Gads forlag bind VII, s. 264-265

Fodnoter:

1): Peter Adler Alberti (1851 – 1932): lidt for dygtig justitsminister, som bedrog Den sjællandske Bondestands Sparekasse for omkring 8 – 900 millioner i 2010 – kroner.

Pengene tabtes på vilde børsspekulationer, bl. a. i guldmineaktier.
Han blev d. 17. december 1910 idømt 8 års tugthus. Mens han afsonede straffen, gjorde han brug af en rettighed, han som justitsminister selv havde indført: Retten til at gå med hætte, så han forblev anonym. Men da han var den eneste med hætte, vidste de andre fanger straks - at her kom Alberti.

2): Knud Helge Faber (1862 – 1956), overmedicus og professor, først ved Frederiks hospital, siden, fra 1910, v. Rigshospitalet. Hans meriter er mange: opdager af tetanus - toksinets rolle for sygdommen stivkrampe (1890), manglende mavesyres betydning for perniciøs anæmi = ondartet blodmangel (1924), tuberkulosens socialmedicinske aspekter (1926); og desuden var han fader til følgende institutioner: "Kannibalen" (en studenterkantine), Sundhedsstyrelsen og Århus Universitet (1928)!

3): Wilhelm Röntgen (1845 – 1923), opdagede i 1895 røntgenstrålerne, som han selv kaldte x-stråler. Efter kun 3 måneder foretoges de første røntgenundersøgelser i Danmark på Kommunehospitalet, Kbh. Han fik Nobelprisen i fysik i 1901.

Farmor på Folkekuren

Mette Kirstine havde, 52 år gammel, fået det skidt. Hun tabte i vægt, havde påskyndet puls og sitrende hænder. Hendes blodtryk var forhøjet. Der fandtes øjensynligt ikke tegn på forhøjet stofskifte, nyrelidelse eller anden organisk, endsige en psykisk, årsag til symptomerne. Diagnosen var således Essentiel hypertension (uforklaret forhøjet blodtryk).

Hun blev, i 1928, indlagt på Hald Kuranstalt, 5 km. sydvest for Viborg. (Tidligere, under 1. verdenskrig, var der her en Røde Kors lazaretlejr for krigsfanger). Fra 1922 tilbød man behandling af civile patienter med blandt andet gigt- og nervelidelser; og det til en rimelig pris.

I et brev til "en søn" beskriver Mette Kirstine sin behandling*:

1: Solid Kost: kærnemælkssuppe, kød, kartofler og sovs. (som hun sætter til livs med tiltagende appetit; hun vejede ved indlæggelsen kun 50 kg).
2: 2 timer i Liggehal, såvel formiddag som eftermiddag.
3: Kolde Indpakninger. "Dvs., jeg gaar ned paa Badeanstalten og bliver lagt i Seng, og saa faar jeg kolde Klude paa Brystet, Nakken og Panden; bliver dækket til med

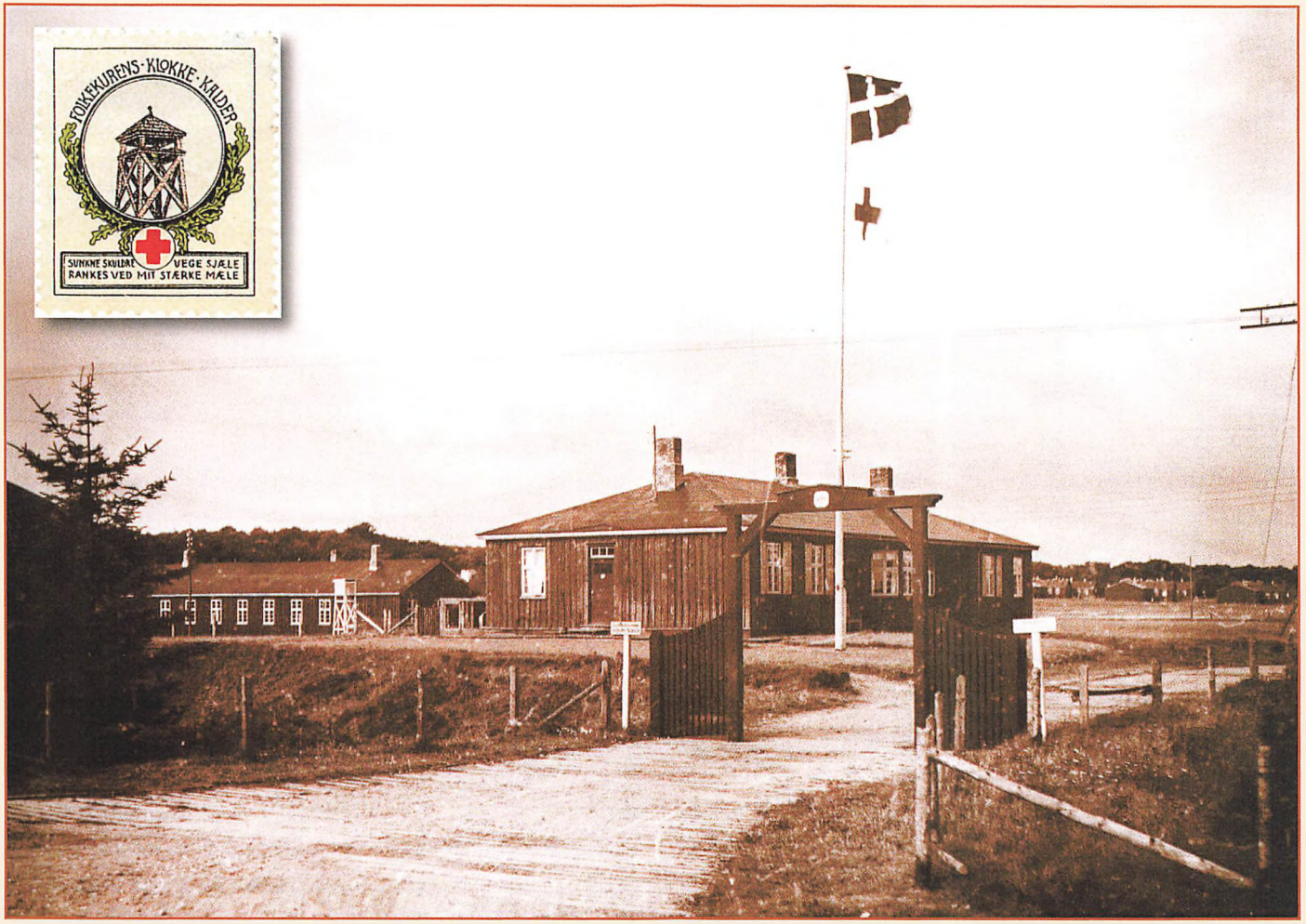

Folkekurens første dag, 1922.

Tæpper, og der skal jeg ligge en Time. Det skulle være godt for Hjærtet, men det er heller ikke saa slem en Kur" ...

Brevet i øvrigt: "Vi er 9 paa Stuen her, og her er 3 unge Piger, som jeg skal hilse fra. De har set Billederne, som Musse sendte, hvor du ogsaa var paa, og jeg bliver kaldt Svigermor... Du maa godt komme op at besøge mig; du skal være Velkommen. Jeg skal nok give Kaffe...men du kommer vel ikke. Nu faar du ikke mere denne Gang, jeg skal i Liggehallen.

Kærlig Hilsen fra Mor M. K. Kristensen, A Pvl. 9, St.1, Folkekuranstalten, Hald, Viborg – jeg ryster, naar jeg skriver".

Under indlæggelsen oprandt en mærkedag, d. 16. oktober 1928 – Mette Kirstines og Hans Christians sølvbryllupsdag! Hans Christian og 4 børn rejste op til Musse, ældste barn og forskolelærerinde, som boede i Ulbjerg, 20 km. nord for Viborg. Planen var at fejre dagen der. En udgangstilladelse for Mette Kirstine fandt overlægen** dog utilstedelig.

Hjemme i Jelling kom der en strøm af telegrammer og også gaver, og alle på Hans Christians lyspengerute spurgte til hende.

Sølvbryllupsadresse.

Tiden har jo et mere eller mindre fortjent ry for at være den bedste læge. Forhøjet blodtryk eller ej; effektiv behandling eller ej. Mette Kirstine kom sig. Ved Hertha´s konfirmation d. 14. april 1929 ser hun igen ganske statelig ud, se s. 157.

*): Datidens medicinske behandlingsmuligheder for Essentiel hypertension var pauvre, set med nutidens øjne, på grund af ret udtalte bivirkninger:
a: Epilepsi- og sovemedicin: "I tilfælde af udtalt nervøsitet og/eller søvnløshed kan *kloralhydrat, luminal og barbital*, ½ til 5 g x 3 forsøges." Bivirkning: Sløvhed.
b: Karudvidende medicin: " I udvalgte tilfælde, dvs. ved symptomer og systolisk blodtryk over 180, gives rutinemæssigt *natrium nitrit*, ½ g x 3 og fås et fald i blodtryk på 10 – 25 mm, hvilket medfører, at patienten får det bedre." Bivirkning: Hovedpine, blussen, nedsat appetit.

Den nutidige behandlings æra, med effektive og næsten bivirkningsfrie midler, oprandt med introduktionen af thiazider (vanddrivende medicin) i 1957; siden er tilkommet β-blokkere, calcium-antagonister, ACE-hæmmere og angio-tensin-II antagonister

**) Daglig leder fra 1922 var overlæge, dr.med. Ivar Brinck Eliassen. Hans doktordisputats handlede om "Skeletmuskulaturens Følsomhed overfor elektriske Irritamenter", et fagligt relevant emne for arbejdet på Kuranstalten.

Hans pionérindsats i udviklingen af denne behandlingsinstitution vakte respekt viden om...

Men...: Rygter i 1930 ville vide, at overlægen i behandlingen af kvindelige funktionærer (som havde søgt ham i egenskab af læge), havde benyttet nogle særlige håndgreb –

"I behandlings øjemed" sagde overlægen; "I et sanseligt øjemed", sagde retten. Han blev i Højesteret d. 23. december 1931 idømt 80 dages fængsel, (men ikke kolde indpakninger).

Røde Kors afskedigede ham, og han opretted herefter i København en privatklinik, som fik meget stor søgning.

Kilder:
Wikipedia
Familiearkivet
"Essential hypertension". Journal of the National Medical Association; vol. XXI, no. 1: s. 1-4; 1929. Lucien M. Brown
Medicin.dk 2008. Infomatum A/S
"Byens lys – *og ildsjæle* ", 5; 2007. Poul Erik Bendixen. Bekadan

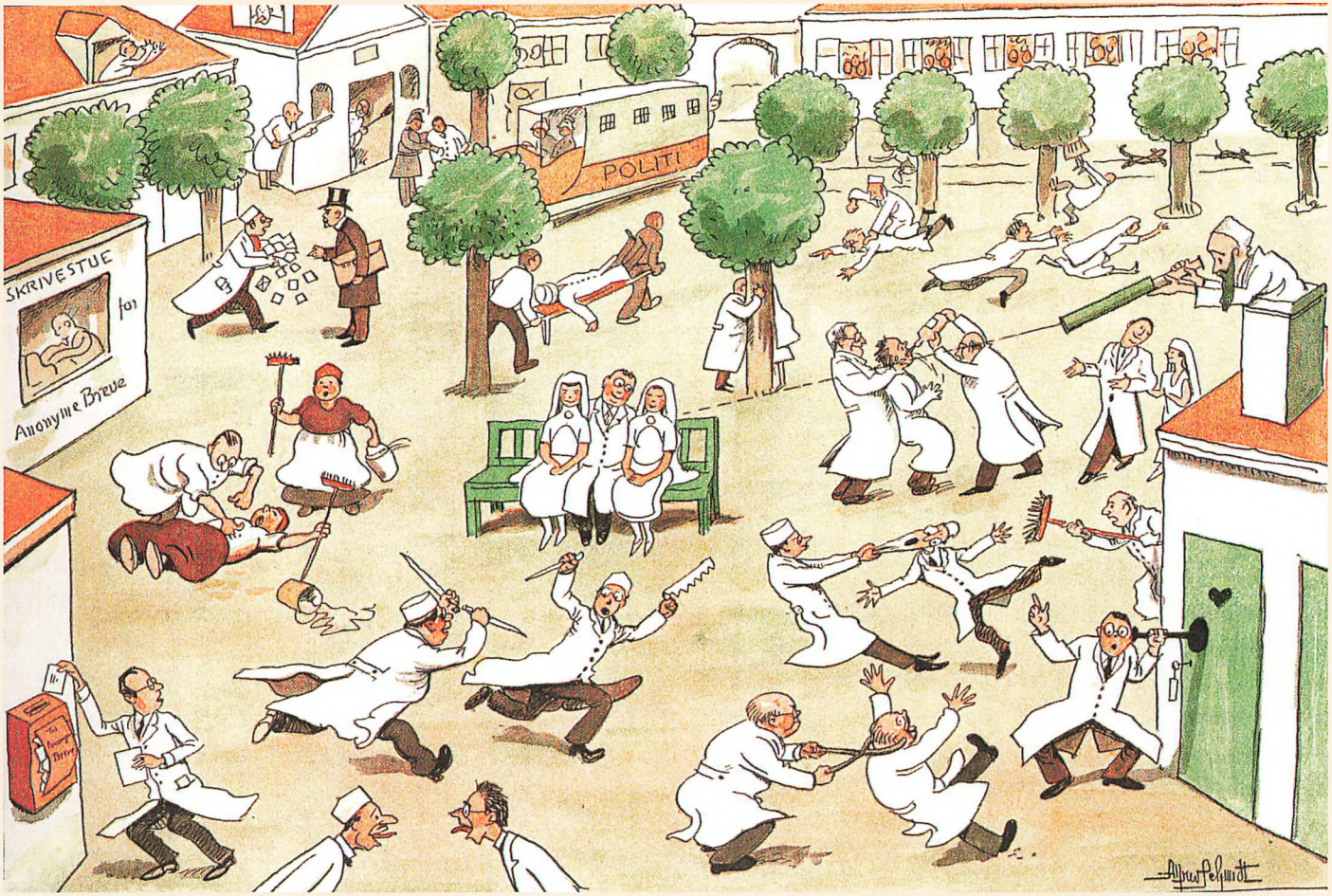

Dagligt Liv i Kuranstalten ved Hald. Alfred Schmidt, Blæksprutten 1930, Gyldendal.

Kampen mod kopper

Den engelske læge, Edward Jenner, foretog d. 14. maj 1796 følgende forsøg, uden tilladelse fra forældrene eller andre autoriteter: Han inkuberede (fra malkepigen Sarah Nelmes) kokoppemateriale ind i huden på en 8-årig, rask, dreng ved navn James Phipps. Drengen blev ikke syg!

D. 1. juli samme år fik James så indpodet pus, indeholdende "rigtige" kopper. Drengen blev ikke syg!

Dermed var grunden lagt til vaccinationsprincippet, (som burde være opkaldt efter forsøgspersonen Phipps, og ikke efter køerne (latin for ko: vacca).

I Danmark indførtes en forordning om koppevaccination i 1810. Det blev gjort til en forudsætning for f. eks. konfirmation, at man kunne dokumentere, at man havde overvundet en koppesygdom eller gennemgået vaccinationen.

Indirekte var der således tale om tvang. I 1871 blev vaccinationspåbuddet på ny indskærpet. I 1873 sås den sidste store epidemi i København: 2.800 tilfælde, 10 % døde. Herefter reduceredes antallet hurtigt, og der var fremover kun tale om sporadiske importtilfælde, som f. eks. i Jelling i 1908. Sidste tilfælde i Danmark kom fra Afghanistan i 1970.

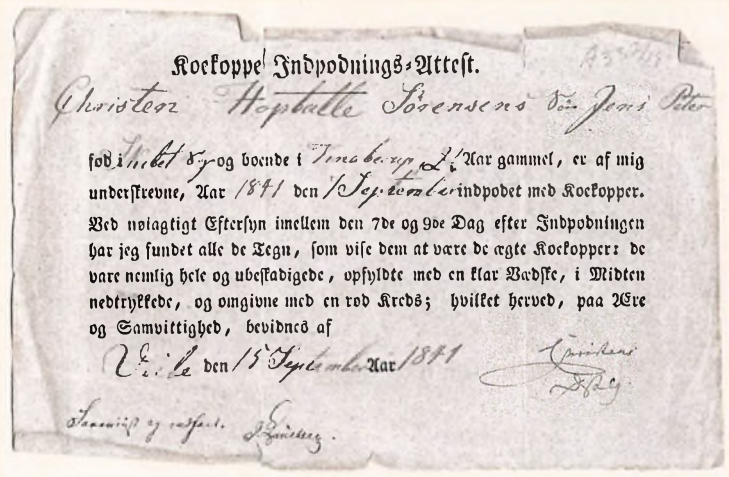
Kockoppe Indpodnings-Attest.

Christen Hopballe Sørensens Søn Jens Peter

født i Ribe By og boende i Jerslev, 2½ Aar gammel, er af mig underskrevne, Aar 1871 den 7 September indpodet med Kockopper.

Ved nøiagtigt Eftersyn imellem den 7de og 9de Dag efter Indpodningen har jeg fundet alle de Tegn, som vise dem at være de ægte Kockopper: de vare nemlig hele og ubeskadigede, opfyldte med en klar Vædske, i Midten nedtrykkede, og omgivne med en rød Kreds; hvilket herved, paa Ære og Samvittighed, bevidnes af

Ribe den 15 September Aar 1871

Sammesteds og respekt. Lundberg.

D. 8. maj 1980 kunne WHO erklære koppesygdommen for udryddet globalt.

I Jelling var der, ifølge Vejleaviserne, i alt fire tilfælde i april 1908: Tre polakker (den flygtede polske arbejder, hans søster og den ældre polakpige, (som ellers havde oplyst at have gennemgået sygdommen tidligere) og èn Jellingbo (deres principal på Anesminde). De overlevede alle (flygtningen inklusive) og blev erklæret raske d. 8. maj 1908. Se i øvrigt side 91.

Sammenfattende var de iværksatte foranstaltninger, karantæne af de smittede og vaccinationskampagne for de udsatte, en succes. Men svarene på følgende spørgsmål blæser i vinden:

Hvorfor brugte man ikke Epidemihuset

ved Vejle havn?

Hvorfor brændte man, efter endt brug, farfars gamle hus ved "Verdens ende"?, se side 63.

Hvordan kunne den syge proprietær forblive på sit kontor?

Hvorfor blev dette ikke også brændt?

Jeg skal ikke undlade at henvise til lægeløftet (udgave anno 1815):

"... at jeg stedse vil bære lige samvittighedsfuld omsorg for den fattige som for den rige uden persons anseelse ..."

Kilder:

Medfødt immundefekt. Håndbog for forældre, voksne patienter og deres forældre. Redaktion: Hans Ole Christensen og Sven Fandrup. 2006, s.56

Peter Skinhøj. "Koppesygdommens udryddelse". Ugeskrift for Læger 2000; nr.1, s.1-3

Vejle Amts Folkeblad, d. 14, 18 og 21. april 1908

Vejle Social-Demokrat, d. 2. april 1908

Vejle Amts Avis, d. 18. og 20. maj 1908

TIDENS TANT

Vejle Amts Folkeblad, d. 23. marts 1957

80 – aarig og hans Fjernsyn

Djærv gammel Haandværker i Jelling, der ikke blot er ivrig Seer, men ogsaa Knallertkører – og som holder af Martin A. Hansen og Kaj Munk samt Fremmedordbog og Leksikon. Det kan synes paradoksalt, men saadan er det altsaa: den djærve gamle Haandværker Hans Christensen, der d. 1. April fylder 81, var den første i Jelling, som fik Fjernsyn!

– Der skulle jo nogen til at begynde, siger han. Børnene gav mig Apparatet i Julegave. De var fem om at betale.

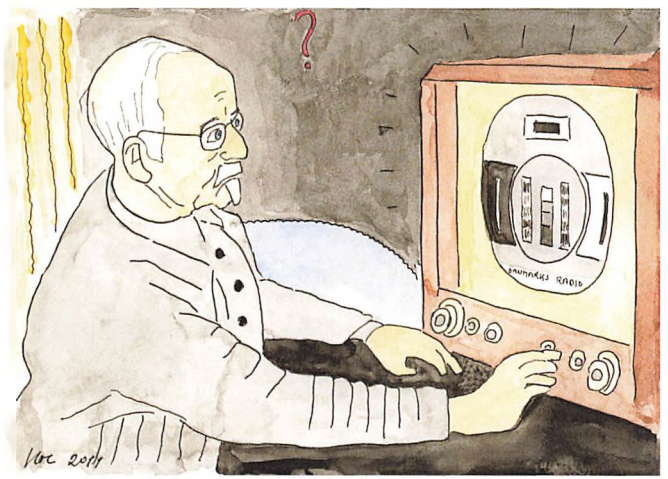

– Synes De saa om Fjernsyn?

– Det er en god Kammerat i Ensomheden. Jeg bor nemlig alene. Og det er rart at kunne følge med. Jeg kan godt li´ at se Aktuelt, det sidste nye i TV. Men ogsaa Underholdningen er interessant. Forleden havde jeg besøg af Lis Smed og Ib Schønberg, de kom lige ind i min Stue paa Skærmen. Jo, det er sørme godt! Det er bare underligt at tænke sig, at denne "lille Kasse" koster næsten lige saa meget, som det kostede at bygge Huset her i 1908[1)].

Til Minde om Harald Blaatand

– De kalder Deres Hus "Haraldhus".

Ja, det er til Minde om Harald Blaatand! Jeg bor jo ved Foden af Højene.

Og lige her i Nærheden holdt Dronning Thyra Bier, saavidt jeg da ved. Paa den Maade skaffede hun Voks til Lys.

– De holder ogsaa selv Bier, Hans Christensen ...

– Ja, for det er en dejlig Bibeskæftigelse! Det er morsomt at omgaas Bier.

– De er ikke tynget af Alderen. De læser meget ... og til Deres 80-Aars Dag fik De en Fremmedordbog og Salmonsens èt Binds Leksikon. Har De brug for Fremmedordbog?

– Ja, det kan man næsten ikke undvære nu om Dage. Jeg læser ikke saa me-

get videnskabeligt, men alligevel. Jeg slaar alle de Fremmedord op, jeg kommer ud for, og som jeg ikke kender i Forvejen. Jeg vil vide, hvad Ordene dækker o f f i c i e l t.

– Og den nye Salmonsen . . .

– Den studerer jeg en hel Del i. Man lærer, saa længe man lever. Den gamle Fysiklærer paa Jelling Seminarium, Albert Jensen, sagde engang: "Naar Folk ikke længere har noget at lære, er de tjenlige til at skydes! "Naa, saa slemt mente han det vel ikke . . .

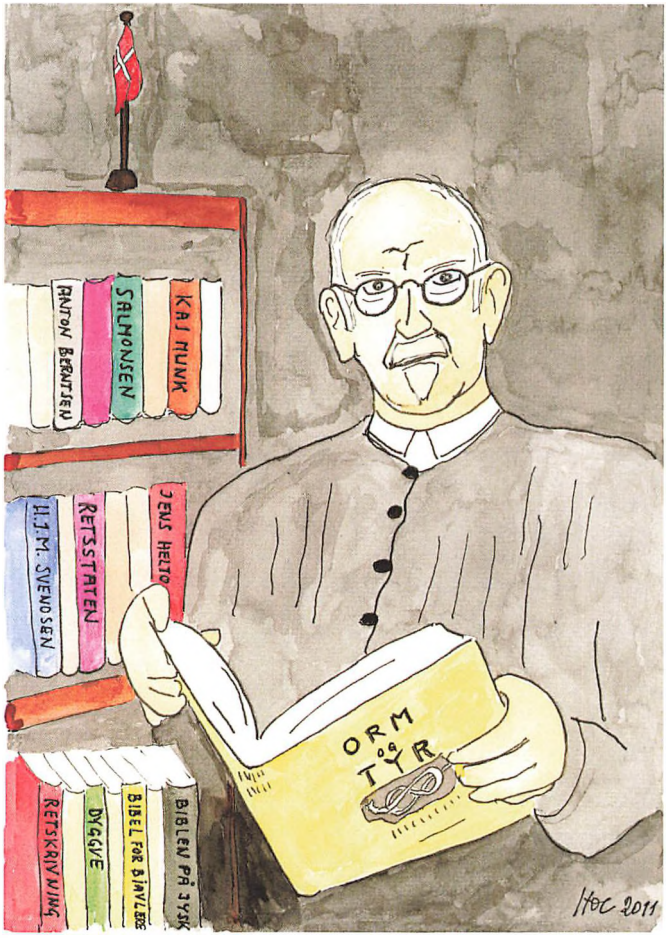

Om Ærlighed

– Hvilken Digter holder De mest af ?

– Jeg kan nu svært godt li´ Martin A. Hansen. Han er en interessant Forfatter. Se nu her: "Orm og Tyr"! Den skal man læse mere end èn Gang. Bogen fortæller os om vore Forfædres Tro, det er god og berigende Læsning . Ja, og saa er der Kaj Munk. Ham holder jeg ogsaa meget af . . . Han river op i ens Sind, vækker ens Tanker og kalder på ens æ r l i g e Stilling til Tingene. Jeg tror, han var en ærlig Mand, og det er d e t, der er Brug for: Ærlighed frem for alt. Det er lettere at tage Stilling til Folk og deres Meninger, naar de er ærlige. Om man er god eller ond, kommer i anden Række. Ærligheden er det vigtigste i Menneskelivet. Det er d e t, der skal bygges paa.

– De kan ogsaa selv digte . . .

– Ikke saa godt som Anton Berntsen. Han var nu en Knag. Ih, hvor har han skrevet mange dejlige Ting. Jeg savner hans dejlige Stykker og hans "Lørdagsrim" i Vejle Amts Folkeblad.

– Lad os høre et Par af Deres egne strofer
– Nuvel:

Vi snakker faa møj
o bestille faa lidt,
o diefaa goer´t
saa javnhen skidt.

I gammel Daw
da passet vi wo Kram,
vi spøøt i a Næwe
og tow wos en Dram.

Nu foe vi wo Fø´e
o en ny Fason,
vi løes til Eksamen
o saa – Pensjon!!

Madam Markussens dejlige røde Æbler

– De føler dem ikke arbejdsløs . . .

– Det har jeg aldrig gjort. Jeg kom ud at tjene første Gang, da jeg var syv Aar - paa Prøve! Jeg fik en Plads henne i Gammelby. "Er det nu ikke lidt for tidligt for saadan en bette Knejt", sagde Madam Markussen i Kidde Skole. Og saa gav hun mig et dejligt rødt Æble, fordi hun havde ondt af mig. Jeg gik med det Æble i Lommen flere Dage. Det var saa kønt, at jeg ikke nænnede at spise det.

– Og Lønnen som 7-aarig?

– *En hel Krone og en Lommekniv til 10 Øre for 14 Dage . . . Da jeg blev noget ældre, lærte jeg at lave Træsko inde i Vejle, hos Træskomager N.P. Jensen i Nørregade. Men saa tog Maskinerne sig af den Slags. Derefter begyndte jeg at lave Træpumper, men det holdt ogsaa op. Saa lavede jeg i nogle Aar – nærmest som en Industri – specielle Trækasser til Transport af Æg. Jeg kom op paa at lave nogle Tusinde Kasser om Aaret, men saa kom de nye Kasser af Papirmasse . . . Det ene gamle Haandværk efter det andet er gaaet i stykker i Tidernes Løb, men det er der ikke noget at gøre ved. Udviklingen kan vi ikke skrue tilbage – den vil vi slet ikke af med, for Maskinerne tager alligevel det haardeste Slæb.*

– De har ogsaa en Knallert?[2)] Ja, selvfølgelig! Det er man da nødt til. . .

Jeg er glad for min Knallert. Jeg kan lige naa mine Børn i Balle, Sejrup[3)] og Rugsted til Eftermiddagskaffen, naar jeg vil. Disse tre Børn er alle Lærere. Vi har ikke for ingenting boet i Nærheden af Jelling Seminarium.

– Fjernsyn og Knallert! De følger godt med. . .

– Ja, men jeg føler mig heller ikke gammel, aldeles ikke. Jeg er jo da ogsaa kun paa Vej mod de 81. – Husk paa det!

h – l.

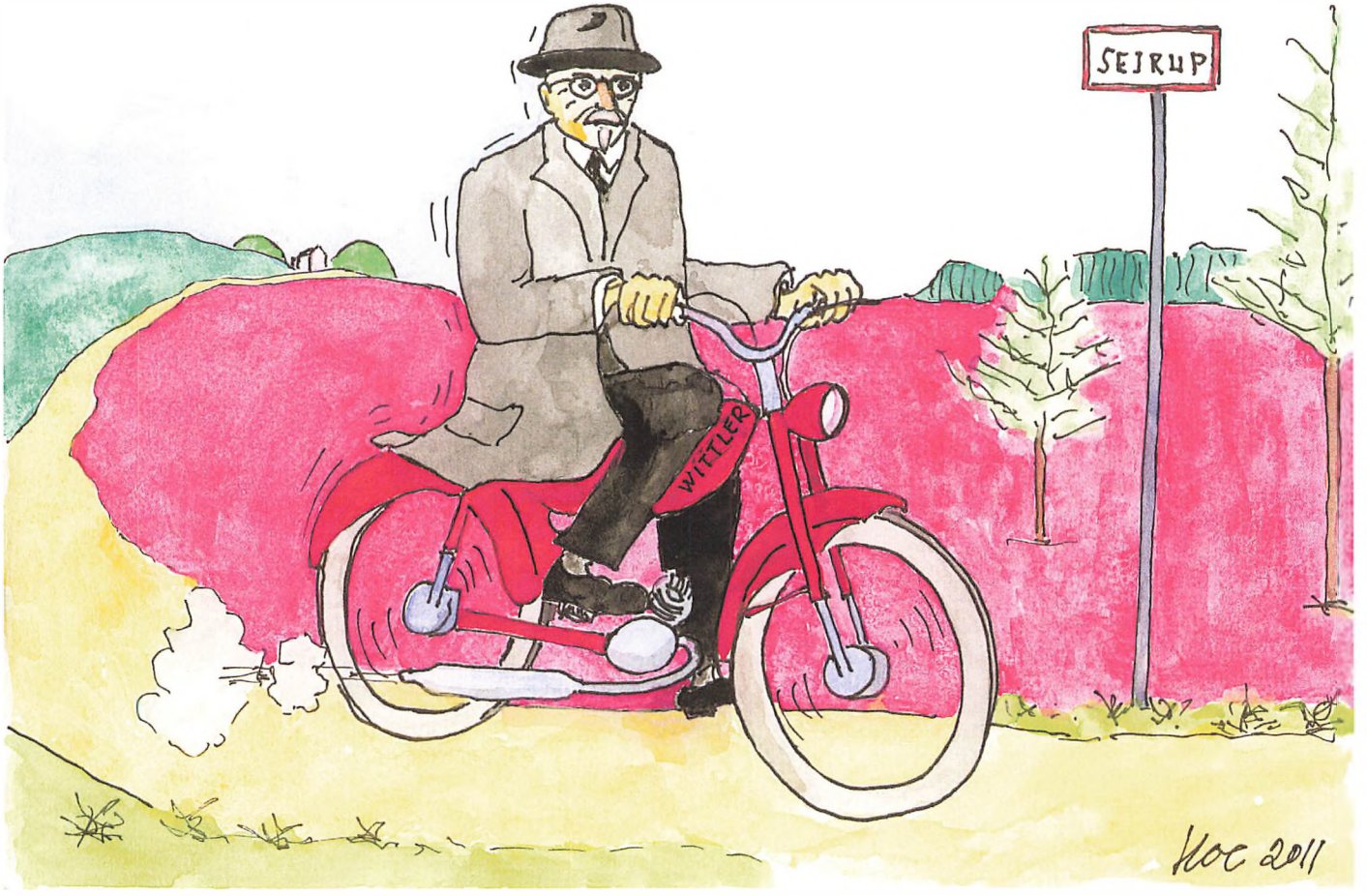

1): Pris: 2500 kr.
2): Pris: Billigere end et fjernsyn.
3): I min familie i Sejrup havde vi hverken fjernsyn eller knallert, saa i marts 1957 cyklede vi flere gange de to gange godt 20 km, tur-retur, for at se Ungarnshjælp, dvs. dansk reklame-fjernsyn: "Underholdning for Millioner".

Hjemmefødingens jordomrejse

(Brev fra farfar til min fætter, 1957)

"Kære Henning!

Naar vi nu har holdt Juletræ i Fred og Glæde – saa maa du kalde din Bedstefar Mads, om vi ikke igen daglig faar Ørene tudet fulde af Forberedelse til næste Verdenskrig. –

Hvordan og hvornaar osv. – Den nye Biskop i Ribe, Dons Christensen[1], har nylig sagt: "Ingen ved, om der findes en Menneskehed paa Jord Aar 2000."

- Ja, det ved ingen; men alle ved, vi har haft to Krige i dette Aarhundrede, med omkring 25 Aars Mellemrum; saa vi kan naa to til, en først i 70erne, og en sidst i 98 – 99. –

Og hvad saa? – Jeg trøster mig med, jeg dør; naar en naturlig Død inden 15 Aar. Men dig og Hans Ole, det er noget andet. I lærer jo Fysik og Logik o. m. m. I maa hjælpe Bedstefar med at se Virkeligheden lige i Øjnene, og kun den; det er lovlig og klog. Jeg kan se, Naturen og dens Kræfter er frygtelige, naar de misbruges. Hvem ved hvad der kan komme ud af jeres Bogvisdom og Bedstefars Kom-i-tanker-om. – Det var da sjov at prøve, og det skader ingen. –

Se, vi maa en Gang imellem tænke baglæns, det gør alle kloge Folk. – Jorden drejer sig rundt om sin Akse en Gang i Døgnet, 24 Tim.

Vi gaar op paa Thyras Høj til Sommer i Ferien og starter vores Jetmaskine Aarets længste Dag Kl. 12 Middag. Kursen er lige Vest. Paa 52 Breddegrader. Vi kan jo lade Hans Ole være Pilot. Solen staar lige i Syd, saa Skyggen af Flagstangen paa Gorms Høj vil falde paa venstre Side af hans Næse, og der skal Skyggen blive en Time, saa er vi i England. Saa spiser vi Middag paa Hotellet der. Saa er deres Klokke 12. Vi maa sætte vore Ur en Time tilbage; for at følge med "Tiden".

Vi maa videre til USA. – Fart paa, H.O.! Vi skal følge Solen, paa mindre end 7 T. naar vi Amerika. Saa er deres Kl. 12.- Videre til Japan. Kl. 12, og vi kommer hjem Kl. 12. Det har slet ingen Tid taget. - Hvordan kan det gaa til?

Naa, der er jo Forskjel paa, om vi ser paa Almanakken el. Solen. – Og saa den gl. Vane, Jorden har faaet, stadig at dreje rund. Det maa vi finde os i; jeg tror enda, det er godt, saa kan vi alle sammen faa lidt Sol og Søvn. Men der er en anden gl. Vane, som vi Mennesker har: De kloge vil snyde de mindre kloge. Det er ikke godt, i det lange Løb. Der er en klog Mand[2], der

har sagt: "Skaf mig et fast Punkt udenfor Jorden, saa skal jeg dreje Kloden". –

Nu skal vi op i en Hellikopter[3]) paa Thyras Høj. Propellen paa den lodrette Aksel snurrer, og vi stiger ganske langsom men sikker op i Lufthavet. Tyngdekraften er overvunden. Det er det Hele. Vi glider umærkelig med i Jordens Omdrejning mod Øst. – Har vi en Bombe med, kan vi godt lege Krig og kaste den ud, men den vil ramme Kirken, Højen og gl. Jelling. Det er Skam. – Helt anderledes bliver det, hvis vi ogsaa lader Motoren trække en Propel paa en vandret Akse. Saa kan vi køre, baade frem og tilbage og til Siden. - -

Vi kan nu holde stille og køre, som vi har Lyst til – kører vi mod England faar vi straks Modvind, og gl. Jelling glider bort under vore Fødder. Vi naar næppe derover paa en Time, men saa kan vi tage 2 el. 10 T: – En Gang naar vi derover – eller London sejler ind under os, iflg. Jordens Omdrejning; saa kaster vi vore Brintbomber, el. ogsaa skyder de os ned. – Resultatet bliver det samme. London gaar i Brokkassen.

Jeg tror ikke en Døjt paa, at nogle Væsner paa andre Kloder sender os "Talerkner" – men jeg kan godt tænke mig, at Russerne eksperimenterer med saadanne Tingester, smaa Hellikopterflyver, som, naar Trækkraften er opbrugt, falder gennem Lufthavet som andre Kometer. Radio og T.V. skal nok meddele, hvor de falder ned. Saa ved de det. – Saadan er der saa meget. Men lad det være nok for denne Gang; jeg tror, mine Drenge vil lære og forstaa:

Verden kan aldrig blive bedre ved ydre Magtmidler.

Kærlig Hilsen, Bedstefar."

1): Henrik Dons Christensen, Biskop i Ribe 1956 – 80.
2): Arkimedes (fra Syrakus, 287-212 f. Kr.)
3): Jf. tegningen: Det er nok en Sioux. (Sikorskyen kom først til Danmark i 1965).

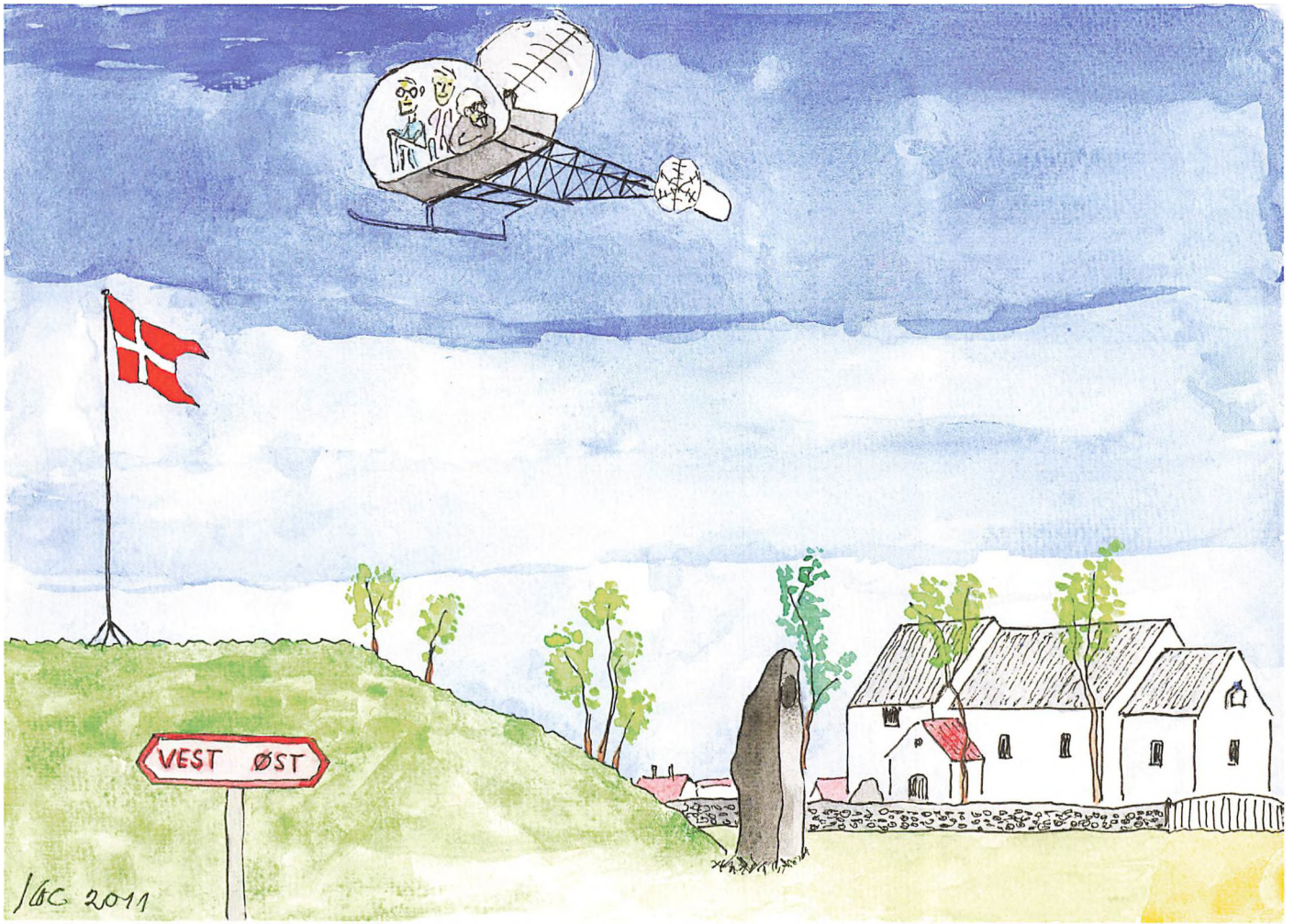

Højhed og blæst.

"MYSTIK"

Gensyn

(Til mine Børn, Svigerbørn og Børnebørn. 1950, H.C.Christensen).

En Gang om Aaret indtræffer der en Begivenhed, som faar alle Mennesker til at tænke og handle helt anderledes, end de plejer. Ja, saa fuldstændig bliver Forandringen, baade hos unge og gamle, at man knap kan kende sig selv, langt mindre sine Naboer. Begivenheden indtræffer altid sidst i December Maaned, paa Aarets mørkeste Tid – Man kalder det Julestemning. Men hvor Aarsagen er til denne Julestemning, det er der mange, der har prøvet at give en Forklaring paa, men helt er det ikke lykkedes endnu. Der bliver talt om Solhverv, at Lyset har sejret over Mørket, at Mennesker elsker Lyset mere end Mørket, at der er født en lille jødisk Dreng for 2000 Aar siden, og m.m. –

Her skal da heller ikke prøves paa at give en udtømmende Forklaring paa Fænomenets Aarsag, men kun peges paa nogle af de Virkninger, som Jul, Julestemning, Juleglæde fremkalder. Der er mange, der mener, at Jul det er kun noget for Børn, en slags Børnesygdom. Børn er jo bange for Mørke, og saa tænder man Lys, masser af Lys – endogsaa Træer fra Skovens dybeste Mørke henter man hjem i Stuerne og sætter fulde af Lys; men jo mere Lys, des højere stiger Feberen, og har først èt Barn faaet Julefeber, saa behøver det bare at se paa sine Kammerater, saa er straks hele Flokken smittet, og jo nærmere vi kommer Jul, jo mere breder Smitten sig, saa ogsaa de Voksne maa bukke under – og saa bliver det først morsom. For der er det underlige ved denne Julefeber, den angriber alle og skaber Folk helt om, saa de gør det modsatte af det, de plejer. Julefeberen maa derfor anses at være en Hjernesygdom. Tænkeevnen lammes, og Fornuften bliver sat helt ud af Funktion. Derved bliver Følelsen Enehersker, og Fantasien, som kun har frit Spillerum hos Børn og Voksne, naar de sover, er nu sluppen fri af den kolde Tankes Herskesyge.

Var det Himmelby eller Mindernes By, jeg stod i? – Jeg ved det ikke. Jeg saa ikke noget, jeg hørte ikke noget, alt var Stilhed omkring mig, og dog var jeg ikke ene. – Det var som jeg hørte en Dør blive lukket bag mig, ikke med et Smæld, det lød snarere som en hendøende Klokketone, naar Solen ringes ned. – Himlen var endnu rød i Vest. Luften varm og mild, som en Som-

Guldbryllup, den 26. november 1906. Min farmors forældre: Maren og Hendrik Enevoldsen.

Kristine, f. d. 5/9 1870 – d. d. 5/8 1893.

meraften, naar det dufter af Hø. Et Svalepar fløj endnu omkring og fangede Myg – Tusmørket sænkede sig mere og mere, og enkelte Stjerner begyndte at pippe frem. – Foran mig og ud til Siderne bredte sig et uendeligt stort Rum, hvor Stilheden var saa fuldkommen, at man næsten kunde føle den. Jeg saa ikke noget, men jeg følte, at der var noget: jeg var ikke ene, der var Liv, Lys og Fest rundt om mig. Lidt til Venstre syntes jeg at skimte en Skikkelse, men Omgivelserne var alt for sløragtige til, at jeg kunde se, hvad det var. Eller var det maaske mine Øjne, der var noget i Vejen med?

Det kunde godt ligne en Kvinde, der stod ved et Bord med Siden til. Hun saa saa bleg ud. – Nu vendte hun Ansigtet om imod mig: det blev mere tydelig – var det? – var det virkelig Mor[1)], som jeg saa hende sidst, der ude paa Sygehuset og Ligkapellet? –

Jeg stod og kunde ikke røre et Lem. Nu fik hun Øje paa mig, hun smilede og kom rask hen imod mig. Blegheden forsvandt. Hun var ung, hun var frisk og sund, og iført sin Brudekjole. Hun greb min Haand og trykkede den varmt. Jeg havde den største Lyst til at omfavne og kysse hende. – Men hendes gamle Skyhed for at vise sine Følelser i andres Paasyn holdt mig tilbage. Hun sa'e stille: Kom!, idet hun gav min Haand et fast Tryk. – Vi fulgtes saa ad hen til Bordet; der sad Gamle-Bedstefar[2)] og Gamle-Bedstemor[3)], Bedstefar lettede sig straks og begyndte at løfte Armen. Men saa gav Bedstemor ham et Puf med Albuen: "Du kan vel vænte", sa'e hun, "han skal nok komme her om".

Mor holdt stadig min Haand, og det beroligede mig meget, men alligevel vidste jeg ikke, hvorledes jeg skulde forholde mig, der var baade noget hjemligt og fremmed ved hele Situationen. Der var Masser af Mennesker, Børn, Unge og Gamle. De sad ved lange Borde eller gik omkring og snakkede, og saa saa de saa glade ud. Alle var de pyntede om til Fest. Jeg kendte ingen af

Jensine – Karoline,
f. d. 21/8 1883 – d. d. 28/11 1916.

Else – Marie,
f. d. 7/5 1868 – d. d. 5/8. 1899.

dem, og dog var der flere, som jeg syntes at have set før.

Et lille Stykke nede, ved det lange Bord, som vi stod ved Enden af, var der en lille Pige; hun kunde vel være 4 Aar. Hun var kravlet op paa Bænken og stod og vinkede saa ihærdig op til mig og smilede saa fornøjet, som vi havde kendt hinanden i mange Aar. –

Det var mig umulig at mindes, hvor vi havde set hinanden, og dog var der noget, der foresvævede mig. – Saa lagde hun Fingeren op paa Panden og saa saa skjælmsk ud. – Jo, slog det plusselig ned i mig, det maa jo være min lille Søster Kristiane.[4] Hende havde jeg kun set 3 - 4 Gange, og

Karoline Dorthea Hansen,
f. d. 29/12 1842 – d. d. 20/12 1926.
Jens Peter Christensen,
f. d. 3/4 1839 – d. d.7/10 1919.

den sidste Gang var hun død. – Den store Pige, der staar og holder hendes Haand, maa jo saa være Søster Stinne[5].

– Ja, der er søster Mie[6]. og søster Sinne[7].

Ja, nu kunde jeg kende dem alle sammen. De saa alle saa friske og sunde ud, hvem skulde tro, de havde haft Tuberkulose.

Det var i Forsommeren 1891, min lille Søster Kristiane døde. – Jeg var bleven konfirmeret samme Foraar deromme i Bredal, men var selvfølgelig hjemme til Begravelse[8].

Nu huskede jeg tydelig, lille Søster laa der saa tynd om Kind og hvid i den lille Kiste. – Det var selvfølgelig dette Kys, lille Kristiane kunde huske. –

Nu sprang hun ned af Bænken og kom løbende hen til os. Hun strakte Armene op imod mig, og jeg løftede hende op til mig. Hun slog begge sine smaa runde Arme om min Hals, og jeg kyssede hende paa Panden. Hun var saa varm og smilede saa lykkelig, ogsaa til Mor. Jeg lod Kristiane glide ned paa Bænken, og Mor og jeg satte os ved Siden af hende. Hun gav os hver en lille varm Haand, og saa vendte hun sig til Mor og sa'e: "Jeg er saa glad ved, jeg nu ogsaa har en Bror her". Den lille Snurkat kunde imidlertid ikke sidde stille ret længe, med èt rev hun Hænderne til sig og pegede fremefter. "Der gaar min Far!" raabte hun. "Han er ude at monevere sig", sa'e hun, idet hun hoppede ned og løb efter ham. Hun greb fat i hans Kæp og hoppede rundt af bar Glæde. Unge-Bedstefar[9]

standsede og bøjede sig, saa spørgende og glad ned paa sin yngste Datter. "Va! Va er der, Pus?", sa'e han. – "Hans! Min Bror Hans er kommen, men" tilføjede hun rask, "du kan slet ikke komme til at snakke med ham, ikke lige nu. Stinne kan slet ikke undvære ham, ikke endnu!" "Ja, walsaa! - begribeligvis", sa'e Bedstefar. "Kom", sa'e Pus, idet hun stadig holdt i Kæppen og trak Bedstefar med hen imod os. Da de kom helt hen til os, gav Bedstefar et lille Nik til mig, og gjorde en lille afværgende Bevægelse med Haanden, der vist skulde sige saa meget som: "Pas du nu dit, Hans, saa snakkes vi ved siden". – Det saa ud som han vilde gaa videre, men fik saa øje paa Borddækningen, vendte sig halvt om og sa'e: "Ja, sørg du nu for at faa noget o æd, det trænger du vist til, efter den Strabejs – do haaer vist heller ikke faaet for meget, de sidste Aar, siden Stinne sejlet aw". – Og fortsatte saa sin Monevering. Mor saa op og ned ad mig, men da hun ikke fandt noget særlig at bemærke til mit Udseende, sa'e hun ikke noget. Jeg forstod, hun hellere vilde høre om, hvordan jeg havde haft det. – "Aa" – sa'e jeg, "jeg har saamænd ingen Skade taget i den Retning. Ellers har jeg jo haft Musse"[10]. – Nu bøjede Mor sig tæt ind til mig og spurgte: "Hvordan har de det?" "Jo, de har det godt alle sammen". "Og de smaa?" Nu gav Mor min Haand et fast tryk, som jeg forstod betød, at det skal vi snakke mere om siden. - -

Ovre ved den anden Side af Bordet var Bedstemor Maren og Pus kommen i en ivrig Diskussion. Hvorledes den var opstaaet ved jeg ikke, men jeg hørte Bedste sige: "Du er en grom Pige". Og saa vidste jeg, saa var alt i Orden, mellem de to. Naar Bedste sa'e "grom", saa var alt, som det skulde være, og ingen kunde komme højere. Grom var den højeste Ros, hun kendte. – "Ja, men det var dig, Bedstemor, der først hjalp mig" raabte Pus. "Aa – det er saa længe siden", sa'e Bedste. "Det er glemt". "Nej - nej - det er slet ikke glemt", sa'e Pus. "Og, det er heller ikke længe siden, men" tilføjede hun betænksom. "Vi har jo ikke læst efter én Regnebog; 60 Aar, det regner vi ikke her for mere end 60 Minutter, og 60 Minutter, det er jo en Time efter din Regnebog – det er da ikke længe". "Aak! Lille Baaen, hvor du snakke" sa'e Bedste. "Du hjalp min Mor – meget – den gang, Mor og Far fik mig – da var vi saa fattige". "Det behøver du ikke fortælle mig", sa'e Bedste, halv fornærmet, som om der var rørt ved noget, som hun ikke kunde lide at snakke om. "Den riig' Familie, din Far og Mor har, kunde godt hjulpen dem den Gang, saa de kunde bleven ved deres egen lille Gaard".

"Det er ikke let at være rig", sagde Pus, og rystede betænkelig paa Hovedet – "Og saa kunde du jo heller ikke kommen til at hjælpe os". "Saa var det heller ikke nødvendig, sa'e Bedste. – Jo, sa'e Pus rask, hvordan skulde vi ellers faaet at vide, du er saa rar, gamle Bedste". –

"Aak! Lille Baaen, hvor du snakke", sa'e Bedste og strøg Pus over de lyse Krøller – og saa lo de begge to. "Du kan ikke sidde her", sa'e Mor, idet hun trak en Stol frem. "Saa skal jeg hente noget; vi har jo Bedstemor i Køkkenet". Jeg saa hen imod Køkkendøren. Jo, der kom Unge-Bedstemor[11)] med en hel Terrin Suppe. Mor tog Terrinen og bar den hen paa Bordet. Bedstemor fulgte med. Hun var varm i Kinderne, og i det hvide Hovedklæde, hun altid bar, var Baandene sat bag ved Øret. Saa vidste jeg, Unge-Bedstemor var rigtig i sit Es. Hun saa sig omkring, smilede hjemlig til os alle sammen og sa'e saa: "Ja, spis I nu det; saa ved jeg, saa er I ikke sultne". –

"Jeg maa ud og se til det igen", sa'e Unge-Bedstemor, idet hun vendte sig. Jeg hørte, hun hviskede til Mor: "Hans vil jo nok hen og ha' sig en lille Middagssøvn, naar I er færdig". "Ja, sa'e Mor, han kan ligge inde paa Sengen, den er redt". –

Men hvor blev Pus af – var der én der spurgte. Ingen havde set, hvor hun var gaaet hen. "Hun er vel nede ved Døren", mente en anden. "Hun skal jo se alle dem, der kommer". "Ja, hun vil gærne hjælpe, hvor hun kan", sa'e en tredje. "Hun baade vil og kan, sa'e Gammel-Bedstemor Maren, hun hjalp mig godt til rette, da jeg kom her. Jeg kunde straks kende hende og se, det var "Karolines Pige". –

Nu kom Unge-Bedstemor igen og saae sig omkring ved Bordet. – "Naa, har I saa faaet det, I kan spise alle sammen?", sa'e hun. "Ja, vi siger saa mange Tak!" lød det fra fler Sider. –"Det var en gue Sup, og nok af dem" sa'e Gammel-Bedstefar. Hvortil Gammel-Bedstemor Maren bemærkede: "Det er godt ald det, Karoline laver". – Nu rejste Mor sig og sa'e: "Jamen Unge-Bedstemor, du har jo ikke selv faaet noget, vil du nu ikke sidde? – saa skal jeg hente noget varmere ude i Gryden". "Ja, det kan du, a Kjød staar i a Own", sa'e Unge-Bedstemor, idet hun satte sig tilrette. "I kan godt begynde at tage af Bordet, jeg er strax færdig, jeg skal ikke have saa meget", sa'e Unge-Bedstemor. – "Vi skal naak rydde Bordet, og gøre færdig, blev der sagt af flere. Vi synes blot, nu skal du hvile dig lidt". – "Du kan komme herover", sa'e Gammel-Bedstemor. "Her staar en god Stol. Du har travet hele Dagen, og kan nok trænge til at hvile Benene". – "Ja, lad mig saa det", sa'e

Mette Kirstine og Hans Christian, anno 1945?

Unge-Bedstemor.

"Mo-a – Mo-a, maa jeg komme op og sidde ved dig". Det var Pus, der kom og lagde sig træt med begge Arme i sin Mors Skød. "Er du søvnig?" sa'e Unge-Bedstemor, idet hun løftede Pus op, og satte hende godt til rette på sit Skød. . "Nej, ikke sove, sa'e Pus, bare hvile lidt" "Ja, hvile lidt" sa'e Unge-Bedstemor og kyssede sin lille Pige paa Haaret. –

"Mo-a – er det snart Jul?" "Ja" – "Faar jeg saa en Juletræ?" – "Ja" – "Stor Juletræ, med mange Lys, rigtig mange - Lys". – "Ja" – "Saa skal vi danse om Juletræ – du skal ogsaa med, Mo-a. Far skal ogsaa med - - Bror Hans og Stinne - - ogsaa med - - alle sammen - - - Gammel-Bedstemor – alle - s - - -".

"Hun sover allerede" sa'e Gammel-Bedstemor".

"Ja, det kunde jeg nok se" sa'e Unge-Bedstemor. "Aak ja" sa'e Gammel-Bedstemor, Børn kommer let om ved det, de har det godt". – "Ja – vi kunde vel alle sammen komme lidt lettere om ved det, hvis vi kunde tage det paa samme Maade", sa'e Unge-Bedstemor. - -

- - -

Det skumrede; lette, hvide Taageslør laa blødt i de lave Dale mellem de smaa Bakker, der var tilgroede med Skov og grønne Marker. Ikke et Blad rørte sig. Luften var mild og stod fuldstændig stille; ikke en Lyd hørtes, kun det lette Taageslør syntes at bevæge sig i det uigennemtrængelige Mulm, og danne Ekko – Skikkelser, parat til at kaste enhver Lyd tilbage til sit Ophav. Men ovenover Skovens Toppe var Himlen klar. Stjernerne begyndte at tændes, først én, saa flere, til sidst et helt Stjernetæppe, lyseblaat, i den klare Luft. –

I en Skovlund stod der et dejligt, stort Grantræ, ganske alene. Det strakte sine Arme og Hænder ud til alle Sider, som om det fra sit inderste Væsen vilde byde alle Menneskebørn velkommen her. I Toppen havde det en stor, straalende Julestjerne, og alle dets Grene var besat af tusinde Lys. Lys, mere Lys, og Glæde, det er hvad Juletræet har at byde alle, der vil samles om det. –

"Juletræ! Juletræ!" raabte Pus, og tusinde og atter tusinde af glade Børn stemte i med og sang, som kun Børn kan synge: Glade Jul, dejlige Jul – De dansede og sang. Det lød virkelig, som Engle kom flyvende med Paradisgrønt, som de strøede ud, hvor de saa noget, der for Gud er kønt. – Og drømme, de lege Jul med dem, hvis Sang de har fornummet. –

Paa en Skovhøj, under et stort Bøgetræ, havde Mor og jeg funden en Bænk, hvor vi

HOC 2011

var helt alene med os selv.

En saadan Stund følte vi begge vi trængte til, og havde længe ventet efter. Børnenes glade Sang naaede os kun ganske svag, den lød ligesaa dæmpet, som den Tone, man hører, naar en Humlebi flyver fra Blomst til Blomst. –

Nu sad vi saa her, lykkelige og glade ved at være sammen. Længe havde vi talt sammen. Minderne var dragen forbi, lyse og mørke. – Alt, hvad vi havde levet sammen, var bleven til Minde. Alt, hvad vi havde faaet, og alt hvad vi havde givet – lige siden hin Foraarsaften, da jeg fyldte de 25. –

Jeg var sammen med Mor, der ude i "Olinesmindes" Have, hvor jeg gav hende det første Kys, som hun stille modtog med Ordene: "Saa er Én nu ikke sig Selv længere".

Disse faa jævne Ord, som i sig selv ikke synes at sige ret meget, rummer alligevel hele Livets Hemmelighed, nemlig dette: Helt at lægge sit eget Selv til Side, og kun leve for at tjene andre. –

Mor holdt sit Løfte lige til sin sidste Stund, der ude paa Sygehuset, hvor jeg gav hende det sidste Kys og fik hendes sidste Ord: "Farvel Far". –

Far var jeg, og Far forblev jeg, til hendes, mine, vore Børn i Tid og Evighed. - -

Ja, saa fyldte var vi af dette Mindevæld, at Bægeret bogstavelig løb over, og en stille Taare listede sig ned af vore Kinder. Det var som et Snefnug, der smeltede ved den varme Gensynsglæde, vore Hjerter var saa fyldt af – Et lille Spejl, der fortalte os meget mere, end Ord kan sige. –

"Hvorfra kommer du, du lille Stjerne,
som oprinder i mit Øje blaa,
kommer du fra det ubekendte fjerne,
eller kommer du fra Hjertets stille Vraa?
Nej, jeg kommer fra en ukendt Bolig,
som din Gud dig udi Barndom gav
for at følge dig i Livet trolig
fra din Vugge til din stille, stille Grav".

Vel er der mange slags Taarer, men denne lille Stjerne, her er tale om, er en trofast Ven, der følger os gennem hele Livet. Den er kun en Draabe af Havet. Den taler kun, naar Munden tier, men den kommer fra den ukendte Bolig, hvor Livets evige Væld rinder. - -

Derfor var alle vore Minder, hele vort Liv, nu samlet i et eneste:

Tak – Fred og Glæde. –

Og saa var det Jul.

Bedstefar

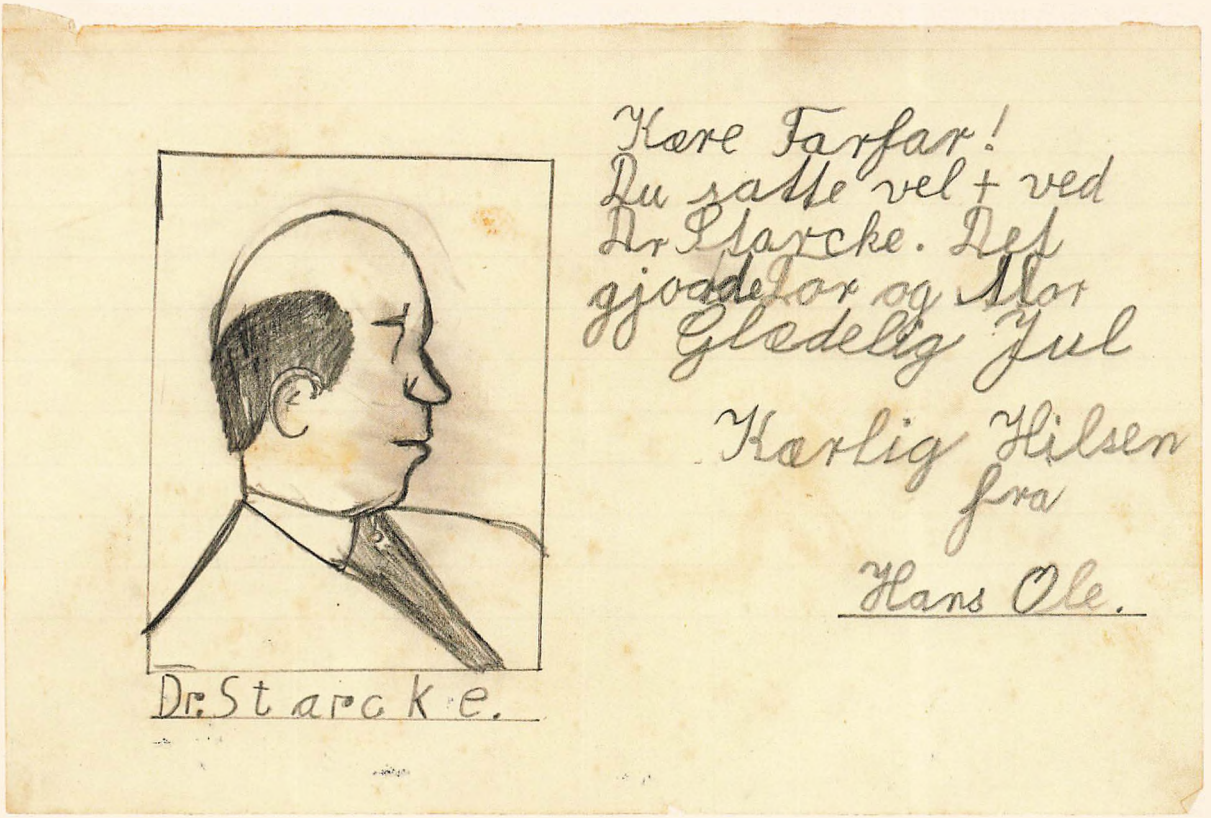

Julehilsen[12], anno 1947.

1: H. C.'s kone: Mette Kirstine, f. d.16/10 1875 – d. d. 14/6 1946.
2: H. C.'s svigerfar: Henrik Enevoldsen, f. d. 29/6 1834 – d. d. 28/12 1920.
3: H. C.'s svigermor: Maren Christensdatter, f. d. 4/3 1835 – d. d. 30/10 1917.
4: Kristiane, f. d. 15/5 1887 – d. d. 2/8 1891. Intet bevaret foto.
5: Kristine, f. d. 5/9 1870 – d. d. 5/8 1893.
6: Else-Marie, f. d. 7/5 1868 – d. d. 5/8. 1899.
7: Jensine-Karoline, f. d. 21/8 1883 – d. d. 28/11 1916.
8: H. C. blev faktisk konfirmeret i Engum kirke 13/4 1890.
9: Jens Peter Christensen, f. d. 3/4 1839 – d. d. 7/10 1919.
10: H. C.'s ældste datter: Karoline Dorthea, f. d. 20/7 1904 – d. d. 14/6 1994.
11: H. C.' s mor: Karoline Dorthea Hansen, f. d. 29/12 1842 – d. d. 20/12 1926.
12. Starcke og farfar? Politisk var de ortodokse retsstatsmænd, men de rummede begge tillige tæft for tidens tant og gehør for gejster og genfærd! De var congeniale! Jf.s. 95, 131 og 138.

Mærkedage

Den 24/9 1849: Henrik Enevoldsens konfirmation

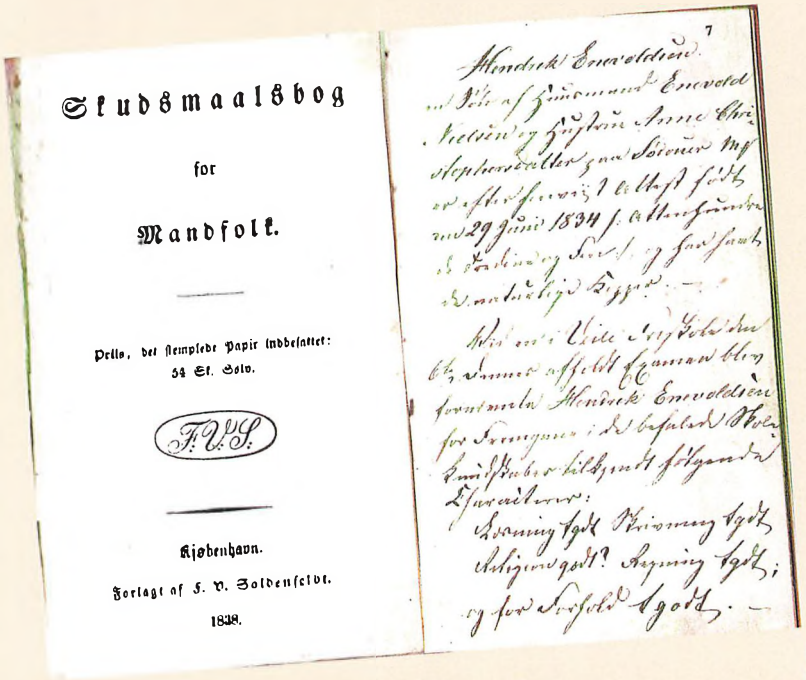

Skudsmaalsbog

for

Mandfolk.

Prits, det stemplede Papir indbefattet:
54 St. Solv.

F. V. S.

Kjøbenhavn.

Forlagt af F. V. Soldenfeldt.

1838.

7

Henrik Enevoldsen

8

9

Hendrik Enevoldsens skudsmål, 24. September 1849, jf. side 72.

Den 24/4 1857: Carolines konfirmation

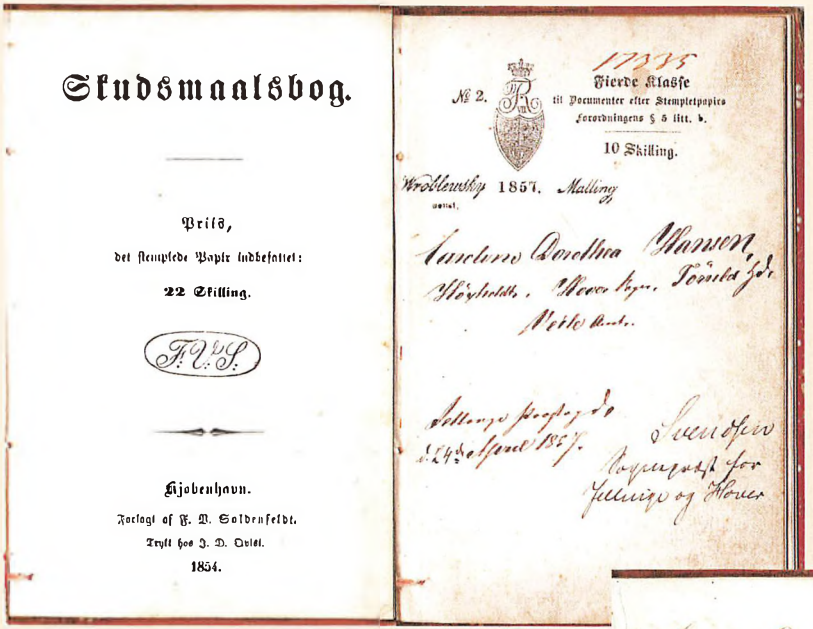

Skudsmaalsbog.

Prits,
det stemplede Papir indbefattet:
22 Skilling.

Kjøbenhavn.
Forlagt af F. M. Soldenfeldt.
Trykt hos J. D. Qvist.
1854.

№ 2. Fierde Klasse
til Documenter efter Stempletpapirs Forordningens § 5 litt. b.
10 Skilling.

Vrødlevskab 1857. Mallerup

Caroline Dorothea Hansen,
Vrødlevskab, Mover Sogn, Tømlis Hd.
Præsto Amt.

Fellinge Kontor d. 24de April 1857.
Svendsen
Kopulerende for Fellinge og Mover

Caroline Dorothea Hansens skudsmål.

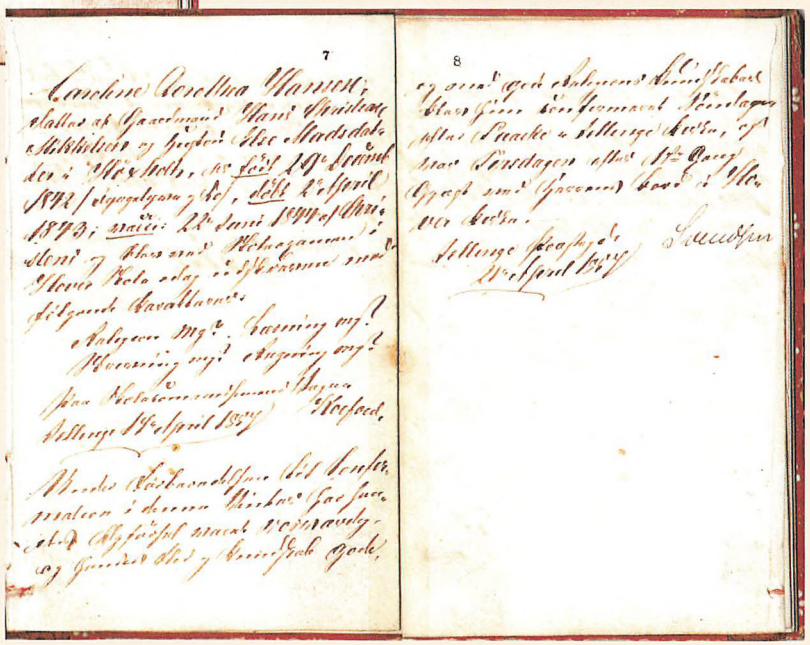

7

Caroline Dorothea Hansen,
fødtes af Gaardmand Hans Christensen
Vrødlevskab og Hustru Else Madsdatter
der i Vrødlevskab, den 26de Januar
1832 i Ægteskabet født, døbt den 12te April
1832, blev den 22de Juni 1845 af Kbhvns
Skoles 2den Kirkegaards Skolelærer
Mover Kald ordineret til Skolelærer
tilligemed Cavallarer.

Attesteres Mogens Hansen mpr.
Attesteres mpr. Andersen mpr.
Sogne Skolelærer Hansen Skolelærer
Fellinge 24de April 1857.

Hendes Forhold i det hendes
maaleen i denne Kirkebog Gaaer
efter Skriftens Maade vederhæftig-
og Gudfrygtig Vandel og Omgængelse

8

Svendsen

Caroline blev konfirmeret af H. J. M. Svendsen, jvf. s. 32.

Den 16/10 1903: Kirstine og Hans Christians vielse

Hun er i sort kjole, men bærer hvidt slør – og handsker! Hvid brudekjole blev først almindelig blandt almuens kvinder fra ca. 1920.
Han er iklædt lettere krøllet habit, men bærer til skue et par grænseoverskridende schnurr - barter, og særdeles velpudsede sko.

Den 26/11 1916: Maren og Henriks diamantbryllup

I 2. række fra venstre kan identificeres nr. 3 og 4: Min farfar og farmor: Hans Christian og hustru Kirstine, og nr. 5 og 6: Min farmors svigerinde og bror: Rasmine og Chr. Enevoldsen. Øvrige kan ikke identificeres.
Farmors bror Johannes mangler, idet han var emigreret til USA. (På grund af 1. verdenskrig var det for risikabelt at krydse Atlanten).
Diamantbryllupsparret havde tidligere ejet "Olinesminde", Mølvangvej 67. Se s. 58.

Den 5/6 1917: Caroline og Jens Peters guldbryllup

Jensine.

Nis.

I 1. række fra venstre: Nr. 1: Ane Mette Kyed, nr. 2: Karoline Dorothea, nr. 3: Jens Peter, og nr. 4: Karen Johanne Christensen.
I 2. række fra venstre: Nr. 1: Anders Kristensen Kyed, nr. 2: Nis Iversen,*
nr. 3: Mette Kirstine, nr. 4: Hans Christian, og nr. 5: Peter Severin Ingemann Christensen.
Under pilen: Nis Iversen, jf. foto fra Sindssygehuset ved Middelfart, hvor han var plejer. Han havde været mangeårig forlovet til Jensine Karoline Christensen, som d. 28. november 1916 døde af tuberkulose, 33 år gammel, ½ år før hendes forældres guldbryllup. Af de fire overlevende af guldbrudeparrets børn mangler kun Chresten Hopballe, som i 1911 var emigreret med sin familie til Chicago. (Det var for risikabelt at rejse over Atlanten under 1. Verdenskrig).

Den 29/12 1922: Caroline Dorothea Christensen, 80 år

I denne anledning skrev hendes søn Hans Christian følgende digt:

"Men de vild no væ sæ ilywel
o tænk de om si ejen Mue,
at osse hun ska blyw te Jue.
No hiel ka hun da ett faasvind,
faa a vil aalti haa en Mind,
aa de æ de fli end mæ dæ haae.
Vi æ da oot o saa waa Faae.
De hal a wos æ jo hie;
de anne hal di æ die"

"Unge-oldemor"

Den 14/4 1929: Hertha Christensens konfirmation

Forreste rk. fra venstre: farmor: Mette Kirstine Christensen, faster: Hertha Marie Christensen, farfar: Hans Chr. Christensen.
Bageste rk. fra venstre: faster: Emma Marie Christensen, far: Emil Enevold Christensen, faster: Karoline Dorthea Christensen (kaldet Musse), og farbror: Hakon Enevold Christensen.

Den 1/4 1966: Hans Christian Christensen, 90 år

Farfar omgivet af børnebørn. (Deres relation til farfar i parentes, jvf. s. 157).
*Bagerste rk. fra venstre: Uffe (Emil), Hans Ole (Emil), Steen (Hakon), Henning** (Hertha), Thyge (Emil), Søren (Emma).*
Forreste rk. fra venstre: Lise (Hakon), Bodil (Hakon), H.C., Kirsten (Hertha), Ruth (Emma).
**): Mette (Emil) mangler. Se "Fup eller fakta", s. 162.*
***): Henning døde i 1995.*

Enevoldsens familiegravsted i Jelling. Nu nedlagt.

Fup eller fakta – eller?

Hopballe har Al Capone i stolen.

A: Farbror Hopballe var barber for Al Capone i Chicago.

Dette er en myte i familien. Jeg har taget kontakt til Hopballes 72-årige barnebarn, Darryl Ethel Hopballe Burkey, Whitewater, Wisconsin.

Hun skriver pr. sept. 2011 bl.a.: "Jeg husker, at farfar gav mig varm "coco", og vi havde fine stunder... Jeg beklager, at jeg ikke ved meget om familien, som aldrig blev omtalt, da jeg voksede op på børnehjem. Jeg kan ikke besvare spørgsmålet om, hvorvidt farfar havde Al Capone som kunde."

Svar: ?

B: Farbror Hopballe var vist nazist?

Et af de få billeder, som findes i min erindring, er det ikke lykkedes at lokalisere, hverken i familiearkivet eller andet steds. Det forestiller Hopballe i en uniformsjakke, hvor der på reverset var placeret et "S". (Vi kendte jo til Nazi - "SS" logoet, men dette blev der da vist ikke skiltet med i *vores* familie?).

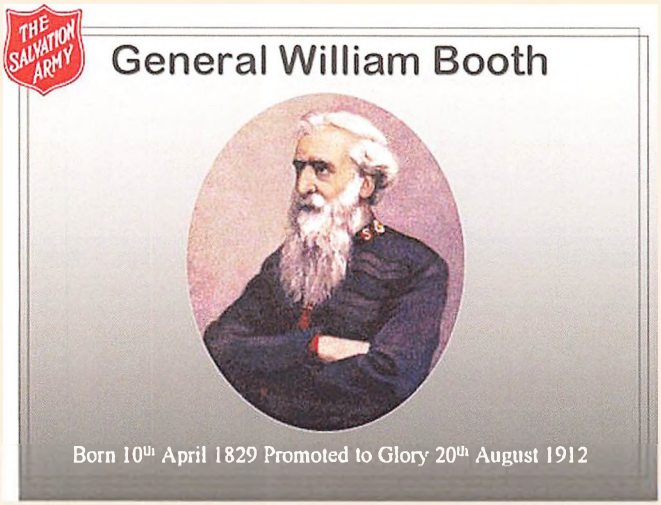

Obs. "S" på uniformsjakkens revers.

Svar: Fup. Hopballe var *frelse*officer. Frelsens Hær på engelsk: Salvation army.

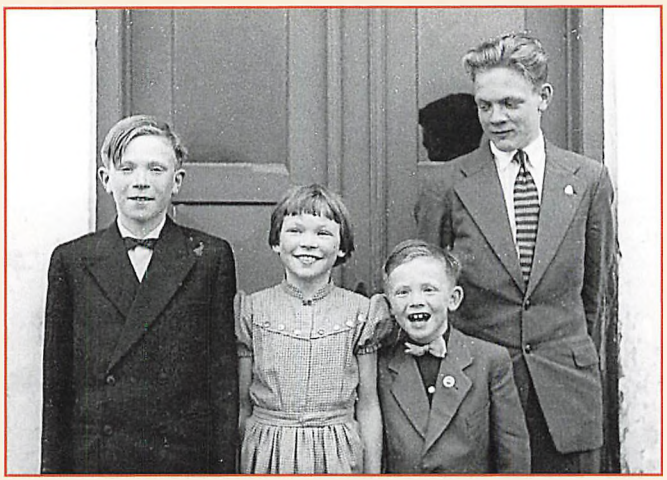

Uffes konfirmation, 1956. Fra venstre: Uffe, Mette, Thyge og Hans Ole.

C: Farbror Hopballe kastede dollars "i grams" !

Det skete ved min lillebror, *Uffes*, konfirmation i 1956; efter sigende fik konfirmanden da to sølvdollars. De lå herefter dybt i Uffes lommer, en i hver, og var begyndelsen til hans formue. Jeg selv husker intet, er det overhovedet sket? Ifølge Uffe: Ja!

Svar: Fakta.

D: Mette pjækkede fra farfars 90-års fødselsdag.

Det eneste af de 11 børnebørn, der udeblev, var min søster. Vi andre var jo noget brøstholdne over, at hun i stedet sejlede sin egen sø, og det lige i nærheden.

Her ses hun på turistfart på Fårup sø med Rugballe banker i det fjerne. Hun er ombord i Jens Peter Amerikaners båd.

Svar: Fup. Se på flaget. Det signalerer "langt højere bjerge"!

Mette til søs.

E: Udrykning til Sahara.

I 1981 *cyklede* Thyge til Burkina Faso (Dengang Øvre Volta) i Afrika. Den nærmeste vej gik gennem Sahara, men vandet slap selvfølgelig op! Han vansmægtede. Det mest utrolige er, at hans kusine, Kisser, så det hele ske - i et Fata Morgana, et ørknens luftsyn. En motoriseret redningsaktion blev straks sat i værk. Farfar og Musse var med.

Svar: Fup: Farfar havde da været død i 14 år.

Hvordan Thyge *så* overvandt strabadserne, vides ikke, men han nåede faktisk i mål. Her ses han med Djeneba, hvis første ord var "ty", og som overlevede mæslinger. ("Man kan ikke vaske én hånd", s. 195; 1984. Thyge Christensen. Forlaget Hjulet.

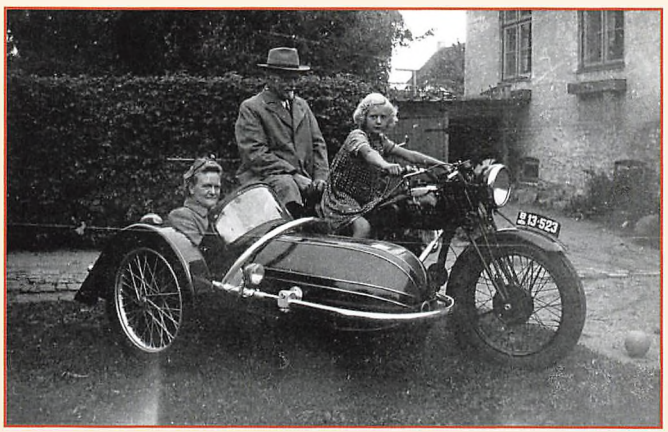

Fra venstre "Musse", farfar og kusine "Kisser."

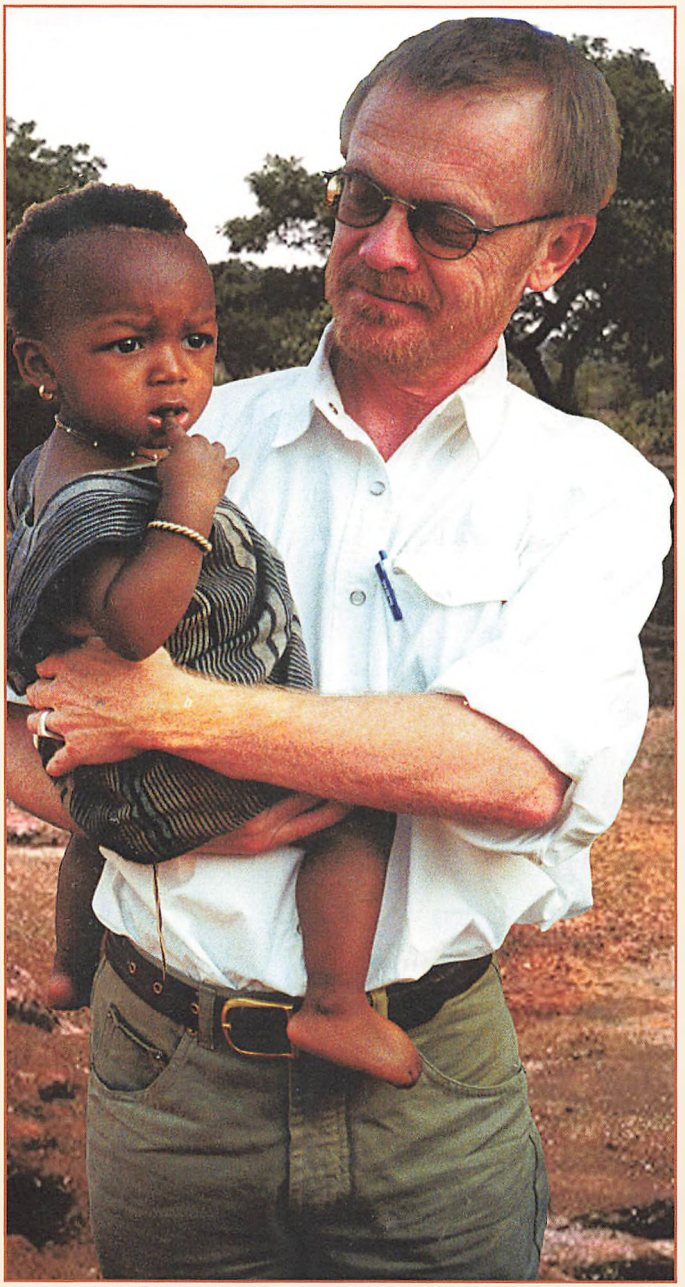

Thyge i Afrika.

F: Hvad/hvem var "Bette – Knawerup?"
1: Sandbjerghuus – 2: Haraldhus – 3: Oldefar Jens Peter Christensen
Svar: Fakta er Nr. 3
Forklaring: Jens Peter Christensen var kun næstældst på fødestedet Neder-Knabberup. Derfor fik han ikke gården. Derfor blev han indkaldt i 1864. Han havde et ret almindeligt navn. Han var ikke af den største statur i kompagniet. Han snakkede – formentlig – i felten stort set ikke om andet end Nejer-Knawerup. Ergo: hans soldaternavn var: "Bette-Knawerup".

G: Farfars flag kom i fjernsynet.
Efter udgravningen af Nordhøjen i 1949 fik Hans Christian, som tak for det midlertidige naboskab, af arkæologerne udleveret en lille kævle moseeg. Af denne fremstillede han nogle få bordflagstænger. Ved flagstangens fod sidder en lille sølvplade med teksten: ANNO 950-1950, og øverst er hejst et splitflag! Et par stykker findes i Familiearkivet. Desuden sendtes et eksemplar til den da relativt nybagte Kong Frederik d. IX., og det fandt ifølge et sikkert familieforlydende sin plads på skrivebordet ved kongens sidste nytårstale i 1971. Undersøgelser har dog hverken kunnet be- eller afkræfte dette.
Svar: Fakta

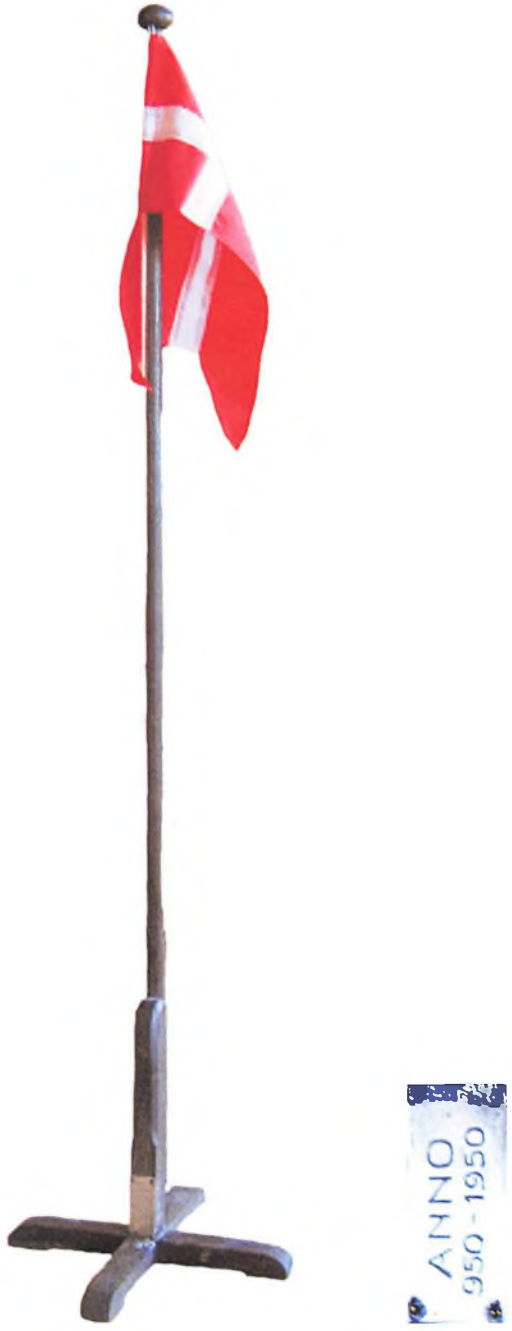

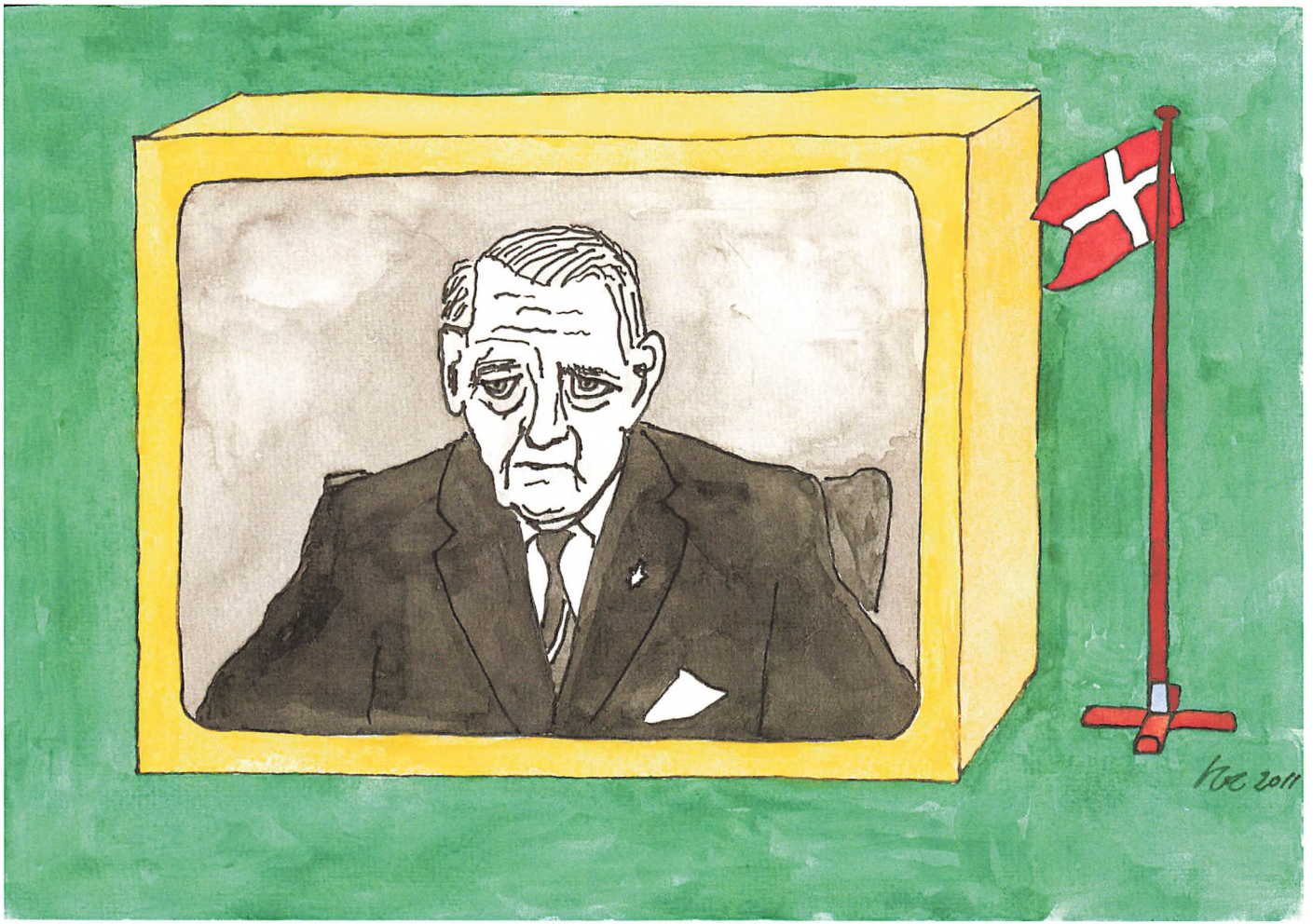

Sidste hilsen til søens folk, den 31. december 1971.

Udgang

"Her sætter vi punktum
for værksted og skunkrum
og bier og husmus.
. Farvel, "Haraldhus"!

Vi så *"Verdens ende",*
hvor kragerne vende;
men solen blev blæksort:
vi føjed' os bort.

For alt har en ende;
dog må vi erkende:
vi ta'r den med sindsro
på Sukkenes bro!" *

*): Den dømte fik her et – sidste - blik af Venedig, på vej til sit ufrivillige ophold i fængsel i en fugtig kælder.
"Se Venedig og dø" er dog en misforståelse!
For det første hedder det, i følge italienerne, "Se *Neapel* og dø".
For det andet, så er det jo *Verdens Ende*, det er bydende nødvendigt at se.
"Dø, om *så* det gælder!"

Hans Ole Christensen

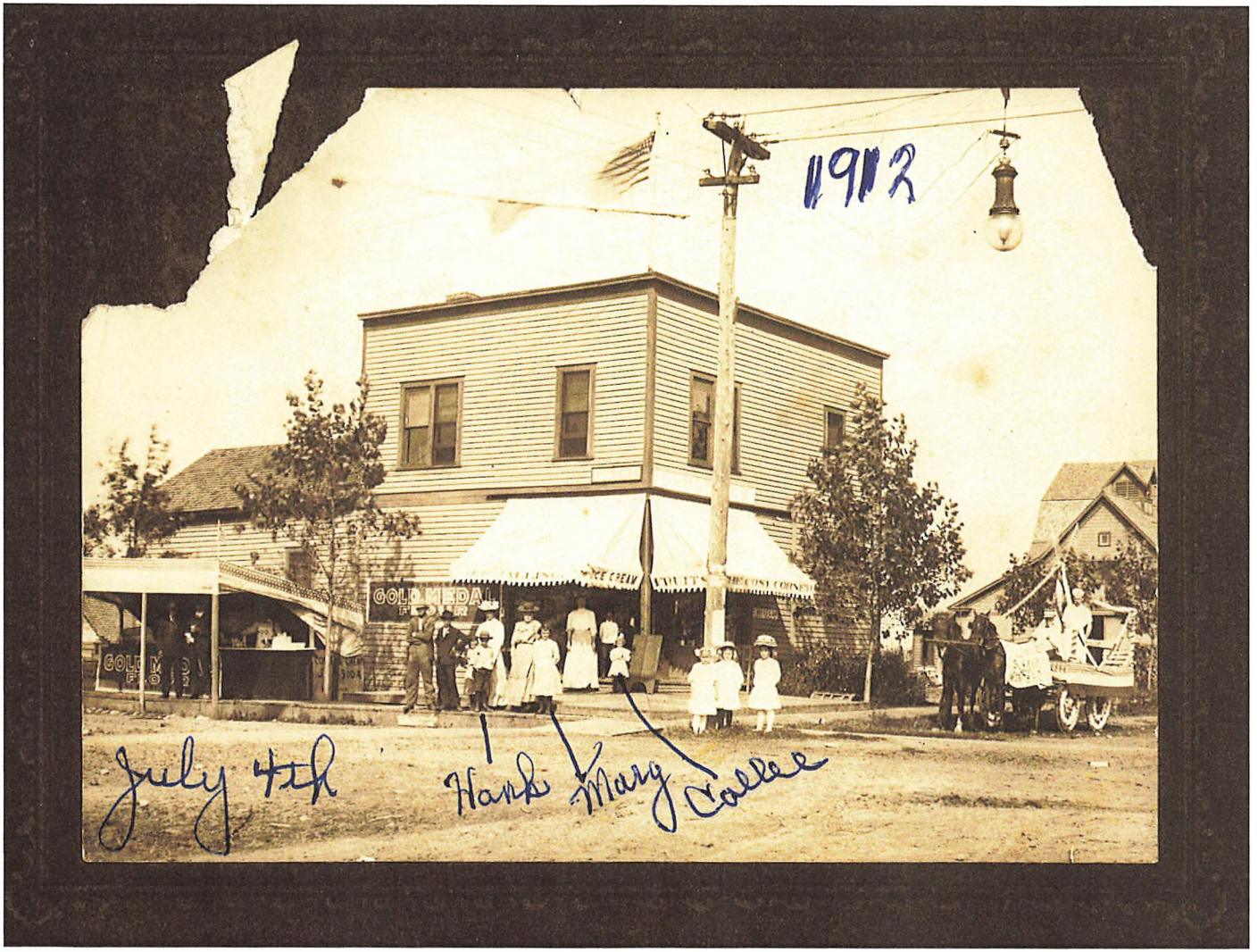

Familie og forretning er vokset, jvf. s. 84. Hank = Henry. Marg = Margareth. Callee = Camilla.

Billedliste

Omslag	Fugleperspektiv, 1974	Foto: Klaus Gottfredsen, J-P
	Skjerm Klint, set fra sydvest	Privat foto
Side 3	Kladdehefte	Lokalarkivet, Jelling
Side 6	Mary Hopballe	Privat foto
Side 7	Emil, hvor det sker	En vandring gennem det gamle Jelling,
Side 8	Jelling, anno 1920	1990, fotograf ukendt
Side 9	Emils anetavle	Privat slægtsforskning
Side 13	Foran Stuehuset, 1921	Stadsarkivet, Vejle
Side 14	Trappesten, 1867	Privat foto
Side 14	Neder-Knabberup, 1914	"Danske Gaarde", J.C.B. la Cour
Side 15	Karet, kusk og krikke, 1919	"Lehnsgård", Hjortsvang
Side 15	Markarbejde, 1926	Carla Petersen, Vardevej, Vejle
Side 15	Sølvkanden	Nationalmuseet
Side 16	Den gamle hulvej, set fra øst	Privat foto
Side 17	Papirer ang. Sandbjerghuus	Landsarkivet, Viborg
Side 19	Den pæne sten	Privat tegning
Side 20	Jens Peter Christensen, 1864	Familiearkivet
Side 20	Erindringsmedalje	Privat tegning
Side 22	Himmelpind, ca. 1929	Privat tegning
Side 22	Kvægende kvinder	Familiearkivet
Side 24	Sandbjerghuus	Privat tegning
Side 26	Længe nok har jeg bondepige været	Privat tegning
Side 27	Bornholmer	Privat tegning
Side 31	"Hvo, som har Ören"	Privat tegning
Side 32	Svendsens Mindesten	Privat foto
Side 33	Jul	Privat tegning
Side 33	Nytår	Privat tegning
Side 35	Tavle og griffel	Privat tegning
Side 36	Æble	Privat tegning
Side 37	Lyn og lam	Privat tegning
Side 38	Tampen	Privat tegning
Side 43	De lyseblå	Privat tegning

Side 44	Brev til Hans Kristian	Familiearkivet
Side 45	"Sorte Kopper i Jælling"	Vejle Social-Demokrat.
Side 46	Musse og Dalle	Privat tegning
Side 48	Storvask	Privat tegning
Side 50	Bager Jakobsen	Privat tegning
Side 52	Karantænestation	Lokalarkivet, Jelling
Side 54	Den glade træsko- og pumpemager	Privat tegning
Side 56	Træsko	Familiearkivet
Side 56	Udhulingsjern	Familiearkivet
Side 57	Brev fra H. C. den 14/1 1903	Familiearkivet
Side 58	"Olinesminde" i 1906	Lokalarkivet, Jelling
Side 59	"Pumper", 1900	Vejle Amts Folkeblad
Side 59	Pumpepostkort	Familiearkivet
Side 59	Æggekassefabrikant	Familiearkivet
Side 60	Lysets engel (sang)	Familiearkivet
Side 61	Lysets engel (foto)	Familiearkivet
Side 62	Det gamle hus, Hygumvej 10	Lokalarkivet, Jelling
Side 63	Ild i Verdens Ende	Privat tegning
Side 64	Haraldhus, 1910	Lokalarkivet, Jelling
Side 65	Matrikelkort	Kort- og Matrikelstyrelsen
Side 67	Efterår	Privat tegning
Side 68	En sød honningbi	Privat tegning
Side 69	Her er ro – ved biens bo	Familiearkivet
Side 70	Haraldhus, set fra Savmøllen	Familiearkivet
Side 71	Træskilt Haraldhus	Familiearkivet
Side 72	Jens Nørregaard	Wikipedia
Side 74	Husalf	Privatarkivet
Side 76	S/S Hellig Olav	Privat tegning
Side 77	Brev fra Grejsdal	Familiearkivet
Side 78	Frelsens hær i Grønnegade	Privat tegning
Side 79	Brev fra Jens Peter, 1890	Familiearkivet
Side 80	Hopballes anno 1911	Familiearkivet
Side 81	På skibets hospital	Uge-Revyen, nr 3 1956, fotograf uk.
Side 82	Hjælper med frelserkasket	Familiearkivet
Side 83	Andreas Sixtus Nielsen	Clark County library, fotograf ukendt
Side 83	Søren og Madsine med børnebørn, 1913	Familiearkivet
Side 84	Nelsena Nielsen, ca. 1897	Familiearkivet
Side 84	John E. Jalling, 1895	Familiearkivet

Side 84	The first store, ca. 1902	Familiearkivet
Side 85	The "homestead" 1913	Privat tegning
Side 86	Nelsena og John Sr.	Familiearkivet
Side 87	Familiens "sorte får"	Familiearkivet
Side 88	Soldier John	Familiearkivet
Side 88	The grocery store	Familiearkivet
Side 89	Baby John	Familiearkivet
Side 91	Polakpiger på perronen	Privat tegning
Side 93	"Bette Knawerup"	Privat tegning
Side 94	Medaljens bagside	Privat tegning
Side 95	"Enhwer sit"	Familiearkivet
Side 96	Brev fra Else-Marie	Familiearkivet
Side 99	Trillebører	Tidsskriftet "Danmark", 1945 (fig. 5)
Side 100	Kristtornen	"Jelling". 1922, s. 37, v. J. Heltoft
Side 102	Skibssætningsskitse	Vejle Amts Folkeblad, d. 17/6 1964
Side 103	Verdens ende er nær	Skalk nr. 1, 2011, s. 9.
Side 104	Haraldshus' tomt	Privat foto
Side 104	Første frådstenskirke a + b	SKALK, nr. 1 2012, s. 18-22
Side 105	Vort familiegravsted	Familiearkivet
Side 108	"Frimærke"	Familiearkivet
Side 109	Klippegrund	Privat foto
Side 110	"Små pusser"	Privat tegning
Side 113	Orm og grif	Privat tegning
Side 116	Kumler i kuvøse	Privat foto
Side 117	Jensine – mejerske	Familiearkivet
Side 118	Jensines kors	Privat foto
Side 121	Brev til RH	Familiearkivet
Side 122	Fabers fange	Privat tegning
Side 125	Folkekuren, første dag	Byens Lys, 5, s. 17. Fotograf ukendt
Side 125	"Sunkne skuldre, vege .."	Byens Lys, 5, s. 32. Fotograf ukendt
Side 126	"Sølvbryllupsadressen"	Familiearkivet
Side 128	"Dagligt Liv i Kuranstalten ved Hald"	Alfred Schmidt, Blæksprutten, 1930
Side 129	Koppeattest	Lokalarkivet, Jelling
Side 131	HC ved TV	Privat tegning
Side 132	HC og Martin A. Hansen	Privat tegning
Side 134	HC på knallert	Privat tegning
Side 137	Højhed og blæst	Privat tegning
Side 139	Guldbryllup (Henrik og Maren)	Familiearkivet

Side 140	Kristine	Familiearkivet
Side 141	Else-Marie	Familiearkivet
Side 141	Jensine	Familiearkivet
Side 142	Guldbryllup (Caroline og Jens Peter)	Familiearkivet
Side 145	Brillebillede	Familiearkivet
Side 147	Juletræ	Privat tegning
Side 149	Julehilsen 1947	Privat tegning
Side 150	Skudsmål for Henrik Enevoldsen	Lokalarkivet, Jelling
Side 150	Bagsiden af skudsmål	Lokalarkivet, Jelling
Side 151	Skudsmål for Caroline Dorothea	Lokalarkivet, Jelling
Side 151	Bagsiden af skudsmål	Lokalarkivet, Jelling
Side 152	Så giv da hinanden hånd	Familiearkivet
Side 152	Høj hat	Familiearkivet
Side 153	Diamantbryllup (Henrik og Maren)	Familiearkivet
Side 154	Guldbryllup (Jens Peter og Karoline)	Familiearkivet
Side 155	Nis Iversen, 1917	Lokalarkivet, Middelfart
Side 155	Jensine	Familiearkivet
Side 156	Unge-Oldemor	Privattegning
Side 157	Hertha Maries konfirmation	Familiearkivet
Side 158	Hans Christian, 90 år	Familiearkivet
Side 159	Enevoldsens familiegravsted	Familiearkiv
Side 160	Al Capone	Privat tegning
Side 161	SS - logo	Wikipedia
Side 161	General Booth	Wikipedia
Side 162	To sølvdollars	Wikipedia
Side 162	Uffes konfirmation, 1956	Familiearkivet
Side 162	Anne Mette	Familiearkivet
Side 163	Thyge i Afrika	Familiearkivet
Side 163	Udrykning	Familiearkivet
Side 164	Bordflag	Familiearkivet
Side 164	Skilt på bordflagstang	Familiearkivet
Side 165	Sidste hilsen til søens folk	Privat tegning
Side 166	Hans Ole Christensen	Privat tegning
Side 167	July 4th, 1912	Familiearkivet
Side 172	Den hellige grav	Privat tegning og fotos
Side 173	Jelling om hundrede år?	Privattegning
Side 174	Jelling bægeret	Privattegning

ER DEN HELLIGE GRAV VELFORVARET?[1)]

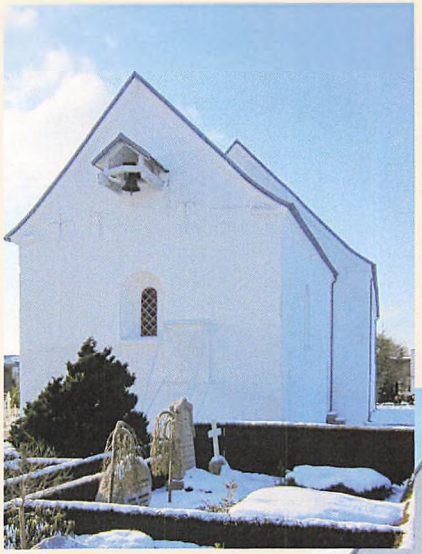

Kors i koret?

Der er 5,1 meter fra kor til grav.

Stenene flugter nordsiden af 1000-årenes skib.[3)]

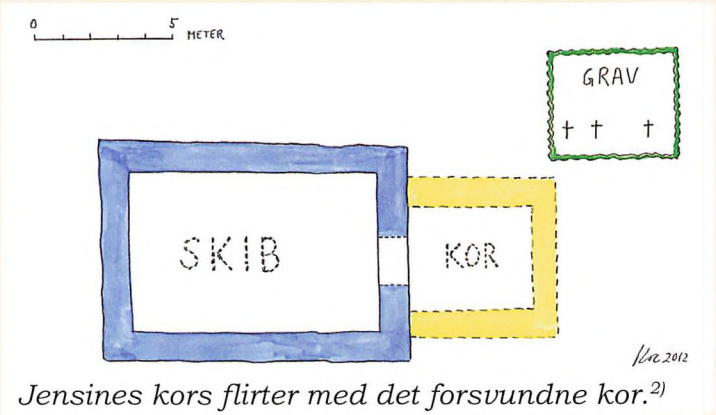

Jensines kors flirter med det forsvundne kor.[2)]

Som anført i artiklen "Kirken i koret" v. Thomas Bertelsen, Skalk årg. 2012, nr. 1, s. 18 – 23, så agter arkæologerne i 2012 at fortsætte undersøgelsen af stenkirken. Men der må også være betydelig interesse for området øst for den nuværende kirke: Kan placeringen dèr af hele det – kvadratiske? - fundament til koret i den første frådstenskirke, Jylland første stenbygning, endeligt verificeres? Svaret på dette spørgsmål fordrer udgravninger på "gravens rand", snert på bl. a. vort familiegravsted, hvor i alt ni kære medlemmer af familien ligger begravet.

1: Familiegravstedet, se s. 105
2: Første kor er illustreret med gult
3: Nuværende kor (skibet i den første kirke) er illustreret med blåt, se s. 104

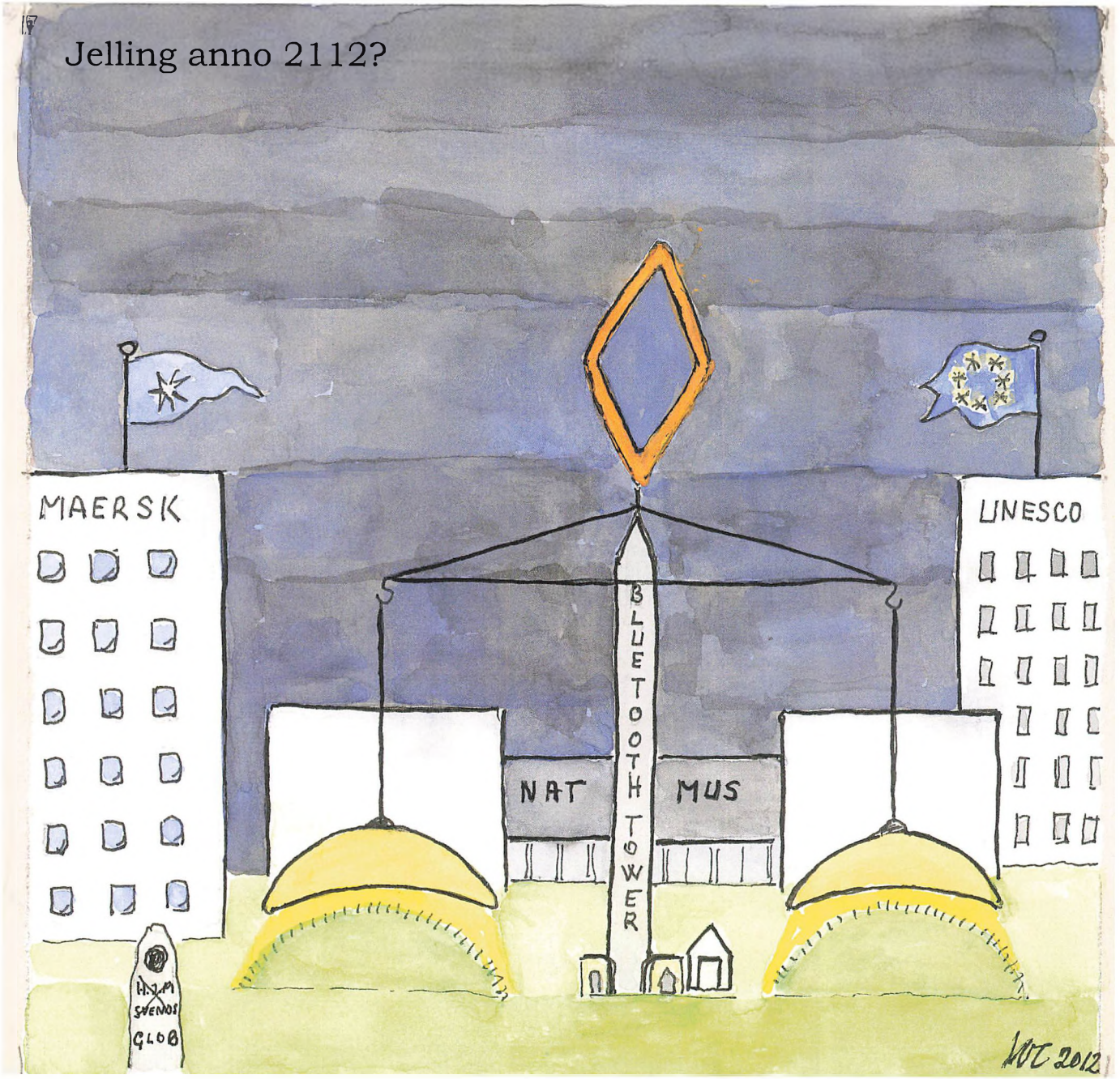
Jelling anno 2112?
MAERSK
UNESCO
BLUETOOTH TOWER
NAT
MUS
HJM
SVENDS
GLOB
MC 2012

Skål, Gamle!

"Er Dronningen, Thyra, en stridbar madam?
Er Harald en kylling, skønt rød i sin kam?
Så skål, Gorm, du gamle! Vi ta'r os en dram.
Det bli'r mellem os to. (Det skylder jeg ham).

9 788799 501106